

Hid

KIDRICS BORISZ: Az ötéves terv átalakító hatása szellemi téren	617
THURZÓ LAJOS: Nyárestől ének, vers	623
MALUSEV CVETKÓ Munkásnevelésünk	624
MARKOVICS JÁNOS: Két vers	629
MAJTÉNYI MIHÁLY: Múzeumőr	631
SINKÓ ERVIN: Drvár, vers	636
FEHÉR FERENC: Józsi	637
LÖRINC PÉTER: Érettségi búcsúztató	641
VARGA JENŐ: Újfalja demokrácia	647
SULHÓF JÓZSEF: Világ szemlé	658

FIGYELŐ

POSZVJANSZKIJ: Munkanélküliség, a tőkés rendszer kísérője	666
ZEMJATIN NIKOLAJ: A győzelem sztalin tudománya	670
SZPÁHICS SZÓFIA: Asszonyaink és a terv	674
CSERNYÁK BORISZ: Mihail Iszakovszkij	675

SZEMLE

STANGLICZKY JÁNOS: Gorszki Venac	677
GÁL LÁSZLÓ: Pervomajszki Leonid; Budapesti levél — Hollós	678
Korvin Lajos: Hátsólépcső	679

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

KIADJA A VAJDASÁGI MAGYAR KULTÚRSZÖVETSÉG
MEGJELENIK HAVONTA

SZERKESZTI: A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. STEINFELD SÁNDOR

SZERKESZTŐSÉG: NOVISZÁD, GEN. STALJINA UTCA 16. I. TELEFON 23—53

KIADÓHIVATAL: SZUBOTICA, DOBANOVACSKA UTCA 9

TELEFON: SZUBOTICA, 414

ELŐFIZETÉSI DIJ: EGY ÉVRE 90 DINÁR, FÉL ÉVRE 50 DINÁR, EGYES SZÁM ÁRA 9 DINÁR
POSTATAKARÉKSZÁMLA 32—704—503. LAPZÁRTA MINDEN HÓ 10-ÉN.

Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza.

HID KÖNYVKIADÓVÁLLALAT

KIADVÁNYAI:

Szabadságdalok (II. kiadás)	—	—	—	—	Ára	25.—	Dinár
Csillagok csillaga (antológia)	—	—	—	—	"	20.—	"
<i>Gorkij Maxim</i> : Így tanultam én (II. kiadás)	—	—	—	—	"	5.—	"
<i>Tung-Pi-Vu</i> : Mi történik Kinában?	—	—	—	—	"	9.—	"
<i>Lenin I. V.</i> : A szakszervezetekről	—	—	—	—	"	5.—	"
<i>Lenin I. V.</i> : Az államról (II. kiadás sajtó alatt)	—	—	—	—	"	—	"
<i>Olajos Mihály</i> : Parasztkérdés — Földkérdés	—	—	—	—	"	5.—	"

SZÓTÁRAK

Szerb—Magyar szótár	—	—	—	—	Ára	35.—	Dinár
Magyar—Szerb szótár	—	—	—	—	"	35.—	"

ÉLET ÉS TUDOMÁNY

<i>Nikolyszki J.</i> : Miért beszélnek az emberek különféle nyelven	—	—	—	—	Ára	10.—	Dinár
<i>Voroncov</i> : Volt-e kezdete és lesz-e vége a világnak	—	—	—	—	"	5.—	"
<i>Kosenko Z.</i> : Álom és álomlátás	—	—	—	—	"	4.—	"

SZINDARABOK GYŪJTEMÉNYE

Szinpadunk	II. füzet	—	—	—	—	Ára	15.—	Dinár
	III.	—	—	—	—	"	15.—	"
	IV.	—	—	—	—	"	6.—	"
	V.	—	—	—	—	"	6.—	"
	VI.	—	—	—	—	"	9.—	"
	VII.	—	—	—	—	"	6.—	"
	VIII.	—	—	—	—	"	6.—	"
	IX.	—	—	—	—	"	8.—	"
	X.	—	—	—	—	"	8.50	"

NÉPEGYETEM

<i>Naumova Mária</i> : A gyakorlat szerepe az elmélet fejlődésében	—	—	—	—	Ára	5.—	Dinár
<i>Steinfeld Sándor</i> : A tőkésrendszer lényege	—	—	—	—	"	2.—	"
<i>Steinfeld Sándor</i> : A dolgozók üzemi és vitaklubjai	—	—	—	—	"	2.—	"
<i>Steinfeld Sándor</i> : Az új Jugoszlávia gazdasági helyzete	—	—	—	—	"	3.—	"

TÖRTÉNELEM

<i>Javánovics Arszó</i> : A népfőlszabadító harc áttekintése	—	—	—	—	Ára	5.50	Dinár
<i>Kardely Edvard</i> : Jegyzetek a nemzetközi fejlemények egyes kérdéseiről	—	—	—	—	"	6.50	"
<i>Lemin Iván</i> : A tőkés rendszer két válsága	—	—	—	—	"	6.—	"

MEGRENDDELHETŐ: **HID** SZUBOTICA, DOBANOVACSKA 9.

AZ ÖTÉVES TERV ÁTALAKÍTÓ HATÁSA SZELLEMI TÉREN

Irta: Kidrics Borisz

Néptársak, mai előadásomban nem térek ki a számokra, sem a szakszerű műszaki taglalásra. Habár a számadatok és műszaki kérdések alapos ismerete nélkül nem lehet helyesen szemléltetni első öt éves tervünk egész nagyságát és éppen ezért a számok ma a legérdekesebb dolgok egyike hazánk minden polgára számára, mégis azt hiszem, hogy ebben az elsősorban íróknak és művészeknek szánt előadásban az öt éves tervvel összefüggésben álló számtalan kérdésből különösen azokra a változásokra kell rávilágítani, amelyek a megvalósításért vívott harc és csakis a megvalósítás nyomán következnek be, illetve vésődnek mélyebbre néptömegeink tudatában és felfogásában. Nagyjából tehát ez lesz előadásom tárgya.

Természetesen nagyon is elvont lenne, ha csupán e változásokról beszélünk, anélkül, hogy előbb az öt éves terv által kítűzött gazdaságtársadalmi és társadalmi-politikai változásokról szóljunk. A JSzNK népgazdaságának 1947/51 évi öt éves fejlődési tervéről szóló törvény világosan és szabatosan kimondja: »Tekintettel arra, hogy megvalósult a tervgazdaságra való szervezett áttérés minden tárgyi feltétele és a JSzNK kormánya az 1945-től 1947-ig terjedő időszakban előkészítette az áttérés szervezeti és anyagi előfeltételeit, a JSzNK népszkupstinája az első öt éves terv alapvető feladatául tűzi ki:

- felszámolni a gazdasági és műszaki elmaradottságot;
- fokozni és megszilárdítani hazánk gazdasági és védőerejét;
- megszilárdítani és továbbfejleszteni a népgazdaság szocialista szektorát és a belőle eredő új termelési viszonyokat;

- felemelni mindhárom gazdasági szektor dolgozóinak általános jólétét.

Ismeretes, hogy a fejlődés és növekedésnek az első öt éves terv által megszabott százalécai és irama olyan óriásiak az 1939 és 1946 évihez viszonyítva, hogy az öt éves terv szavai, amelyek az alapfeladatokat meghatározzák, a legkevésbé se túlzottak és szerénytelenek.

Ki akarom emelni, néptársaim, hogy az öt éves terv alapvető feladatait meghatározó szabatos mondat nagyon komoly, s ha úgy tetszik, *élesen harci* program.

Mi más ugyanis a műszaki és gazdasági elmaradottság öt év alatt elvégzendő felszámolása, mint nagyon komoly és éles harc a múlt századok súlyos öröksége, az idegen gazdálkodás következményei, a külföldi és hazai kizsákmányolóak uralma és mindazon következmények ellen, amelyek felbukkannak mind gazdaságunkban és technikánkban, mind pedig — igen gyakran — tömegeink tudatában is?!

Mi más lenne, az ország gazdasági és védőerejének öt év alatti megszilárdítása, mint éles harc, hiszen ezt a régi Jugoszláviában tudatosan és rendszeresen aláásták a külföldi és hazai kizsákmányolóak?!

És végül mi más, mint éles és komoly harc a népgazdaság szocialista szektorának és az ebből eredő új termelési viszony továbbfejlesztése?!

Nem férhet kétség ahhoz, hogy az öt éves terv megvalósítása, amely az egész ország és minden egyes polgárának törvénye nemcsak valóban felséges feladat, hanem egyben nagyon komoly harc is. A történelem során egyetlen nagy feladatot sem valósítottak meg komoly és éles harc nélkül és ez kétségtelenül áll öt éves tervünkre annál is inkább,

mert a terv folytatása és továbbfejlesztése annak a forradalmi folyamatnak, amely hazánkban az első partizánfegyver eldördülésével indult meg.

Az ötéves terv megvalósításáért való küzdelem épp úgy folytatása népfelszabadító harcainknak, mint ahogyan ötéves tervünk célkitűzései is következetes folytatása és továbbépítése felszabadításainknak. Népeink sohasem érthették volna el az igazi felszabadulást, ha a Kommunista Párt kezdeményezésével és szervező szerepével nem vették volna kezükbe sorsuk intézését, elsősorban népeink dolgozó tömegei. Országunk így elért függetlenségét pedig nem tudnánk megszilárdítani, ha nem számolnók fel gazdasági és műszaki elmaradottságunkat és nem szilárdítanánk meg ezzel egyrészt országunk gazdasági és védőerejét, másrészt ugyanezen az alapon nem építenénk ki dolgozó tömegeink boldogabb jövőjét. Dolgozó tömegeink boldogabb jövőjét építeni egyben a forradalom nyomán előállott szocialista gazdasági szektor megszilárdítását is jelenti hazánkban, jelenti annak az új társadalmi rendnek kiépítését, amelyben ember az embert nem zsákmányolja ki, tehát a szocializmus kiépítését. Az ötéves terv tehát nemcsak országunk gazdasági kiépítésének műszaki alapját jelenti. A terv megvalósítása egyben azon új társadalmi viszony anyagi alapját is jelenti, amelynek keretében dolgozó népünk kiépíti szabad és fényes jövőjét. A népfelszabadító harcok és az ötéves terv között elszakíthatatlan kapcsolat áll fenn, ugyanúgy, ahogyan szétválaszthatatlan népi felszabadulásunk hazánk mélyenszántó forradalmi társadalmi és politikai változásaitól. A diadalmas népfelszabadító harcoknak Titó néptárs vezetésével az ötéves tervvel kellett folytatódniuk. Népeink, dolgozó tömegeink, életükkel és vérével vívták ki szabadságunkat és jogukat a jobb jövő építésére. És ezt a boldogabb jövőt munkalendületünkkel, az ötéves terv megvalósításáért folytatott küzdelemmel valósítják meg.

Mindannyian tudjuk, hogy a népfelszabadító harcok óriási, rendkívül mélyreható változásokat okoztak néptudataink tudatában. A népfelszabadító harcok diadalmas befejezésével nem zárult le ez a folyamat, hanem folytatódik az ország kiépítéséért folytatott harcban. abban a harcban, amely az első ötéves tervvel még világosabb, kézzelfoghatóbban meghatározott formákat öltött és tervszerű feladatokat kapott.

Mi jellemzi különösen a népfelszabadító harcok során néptömegeink tudatában bekövetkezett nagy változásokat?

Azt hiszem, hogy különösen jellemzők a következők:

Azzal, hogy a népfelszabadító harcokban, Titó elvtárs vezetésével, népeink sorsát mindenekeleltő dolgozó tömegeink vették kezükbe, azzal, hogy nemcsak a megszállók, hanem az országot reakciós osztályvédekkel eladó hazaárulók elleni szakadatlan harcban kivívták a győzelmet, népeink nemzeti és szociális szempontból egyaránt öntudatra ébredtek. Napnál világosabban megmutatkozott, hogy nincs és nem lehet nemzeti szabadság a dolgozó nép boldogabb jövője nélkül, ahogyan nemzeti felszabadulás és a népuralmi ország függetlensége nélkül nincs meg az előfeltétele ennek a boldogabb jövőnek. A tudatos aktiválódás, vagy ha úgy tetszik, néptömegeink tevékenyvé vált tudata az új típusú hazafiasságban öltött alakot és ezt éppen Titó néptárs nemcsak edzette és szilárdította a harcban, hanem eszmeileg is megformálta. Ennek a hazafiasságnak semmi köze a korábbi, saját népüket kizsákmányoló reakciós uralomtartók, a későbbi hazaárulók nagyhangú nemzeti szölamaihoz. Ellenkezőleg szoros rokonságban áll a szabad szovjet dolgo-

zók büszke hazafiasságával és az jellemzi, hogy a szülőföld, a JSzNK iránti szeretetet egyesíti a dolgozó nép jobb jövőjéért folytatott harccal.

A munkalendület, amellyel néptömegeink szabad hazájukat építik, ugyanolyan határozott formája az új, való hazafiasságnak, mint ahogyan ennek a határozott formája volt a népfelszabadító harcokban tanúsított önfeláldozás. Kétségtelen, hogy az ötéves terv megvalósításáért folytatott harcban tartalmilag gazdagabbá válik új hazafiasságunk és ugyanakkor folytatódik néptömegeink tudatában a népfelszabadító harcok során megkezdett változás folyamata.

A népfelszabadító harcokban mindent elárasztó újveretű hazafiság a felszabadulás után kifejezésre jutott az újveretű államalkotó készségben is. A régi Jugoszláviában néptömegeink gyűlölték az *államalkotó* szót. Ez nem a tömegek bűne, amelyek 1941-ben, amikor a régi behódoló és áruló reakciós hatalomtartók elhagyták, készek voltak megvédeni még ezt a régi államot is. Az államalkotó szó gyűlöletes volt a régi kizsákmányoló és reakciós uralkodó körök bűnéből, gyűlöletes volt egészen határozott osztály jellege miatt. A régi Jugoszlávia uralkodó köreinek és osztályának nemzeti »eszméje« nem az ország felszabadításával és megvédésével végződött, hanem teljes és szegyenletes áruállással. A hatalom régi urai és úgynevezett ideológusaik által hirdetett államalkotó készség nem fért és nem férhetett sohasem össze a népeink által országuk iránt táplált őszinte szeretet érzéseivel. A régi Jugoszláviában az állam egész gépezetével a kizsákmányoló osztály eszköze volt. Ennyi volt és semmi több. Az ilyen állam gyakorlata állandó ellentétben állott a néptömegek érdekeivel és mint 1941-ben és a népfelszabadító harcokban világosan megmutatkozott, ellentétben állott az ország, a haza érdekeivel is.

Ahogyan a népfelszabadító harc kiküszöbölt annyi első pillantásra elképesztő, de mégis meghatározott társadalmi és osztály forrásból eredő ellentmondást, ugyanúgy kiküszöbölte az ellentéteket az ország, a haza és az államgyakorlat között. Az ellentéteket azzal küszöbölte ki, hogy a népfelszabadító harcokban új uralom, népuralom született; hogy az új Jugoszlávia új fajtájú állam; hogy a népi állam néptömegeink, dolgozó népünk eszköze, és hogy éppen ezért kérlelhetetlen és legyőzhetetlen eszköze nemzeti függetlenségünknek. A népfelszabadító harcban létrejött népuralom végleges igazolást nyert és még szilárdabbá vált népi államunkban.

Mindenesetre nagyon egyoldalú lenne, csupán az uralom prizmián keresztül vizsgálni a népuralmat. Népuralmunk, népi államunk jellegének ujdonsága, a forradalmi új nemcsak az, hogy megfelel a dolgozó nép érdekeinek és új társadalmi tartalma van, hanem további jellegzetessége, — megkülönböztetésül a régi állammal szemben — az is, hogy a néptömegek, — a dolgozó nép — nevében kezében tartja a termelőeszközök döntőjelentőségű, legnagyobb részét. Népuralmunk nemcsak a reakció és kizsákmányolás elleni harc eszköze a nép kezében, hanem azzal, hogy a nép nevében rendelkezik az általános állami vagyonnal, az általános népi termelőeszközökkel, egyben közvetlen anyagi eszköze is a boldogabb jövő kiépítésének.

Bizonyos, hogy az új államalkotó készség, ami egyben a legmélyrehatóbb változást is jelenti mind néptömegeink, mind pedig a JSzNK minden egyes polgárának tudatában, éppen ezzel nyerte a leggazdagabb tartalmat és jutott a rendkívüli előfeltételekhez a minél tudatosabb fejlődés számára.

Ha ezen a tényen keresztül vizsgáljuk ötéves tervünket és feladatait, megállapíthatjuk és meg kell állapítanunk, hogy a megvalósításért folytatott harc még nagyobb lendületet ad ennek és az ilyen államalkotó képességnek, még mélyrehatóbbá teszi a néptömegeink tudatában e tekintetben beállott változásokat.

Az ötéves terv megvalósítása jelenti dolgozóink általános jólétének növelését. Az ötéves terv megvalósítása jelenti gazdaságunk állami szektorának megszilárdítását, ami biztosíték az általános jólétre és arra, hogy a társadalmi fejlődés felszámolja az embernek ember által való kizsákmányolását. Az ötéves terv megvalósítása jelenti egyben a függetlenségünk és védőerőnk megszilárdulását. Mindezek a tények elválaszthatatlanul összefüggnek egymással. Lehetetlen az ötéves tervet csak egyetlen irányban megvalósítani. Az ötéves terv megvalósításáért folytatott harcban minden dolgozó ember nap, mint nap szembe találja magát ezekkel a feladatokkal. E feladatok teljes tudata elengedhetetlen előfeltétele az ötéves terv megvalósításához szükséges minden erőfeszítésnek. Viszont dolgozóink mindezen, néha emberfeletti erőfeszítéseiből napról napra újjászületik és erősödik éppen ez és az ilyen magas öntudat.

Nem kétséges tehát, hogy ötéves tervünk nem tekinthető pusztán anyagi szempontból. Egyidejűleg néptömegeink tudatában nagyszerű lelki átalakulást is jelent, a társadalmi és egyéniségi tudat magasabbrendű kialakulását, ami olyan határozott formában indult meg a népfelszabadító harcban és folytatódik gazdaságunk, technikánk, civilizációnk és kultúránk kiépítésében.

Az ötéves terv ilyen messzeható következményei egyidejűleg feltétlenül kimélyítik népeink érzéseit és tudatát a *testvériséget és egységet* illetőleg. Népeink testvérisége és egysége a sorsdöntő népfelszabadító harcban forrott ki, függetlenül a történelem során ellentétes irányban, a bomlasztás felé ható mozzanatokra. Nem csak a megszállók ellen folytatott közös harcban edződött, hanem az egységes jugszláv dolgozó nép tulajdonává vált, hiszen e népnek közös társadalmi és politikai érdekei vannak. Éppen az a körülmény, hogy népeink testvériségének és egységének társadalmi zászlóvivője a dolgozó nép lett és nem a népeinket — tekintet nélkül a nagy szólamokra — már társadalmi szerepénél fogva is bomlasztó nacionalista polgárság, már ez is szilárdá tette testvériségünket és egységünket még a népfelszabadító harcok idején. Ez egyben minden nemzeti kizárólagosságtól ment tág emberi jelentőséget kölcsönözött testvériségünknek és egységünknek, ami minden igazán szabadságszerető és demokratikus nép közösségének eszköze, amennyiben valóban demokratikus, haladószellemű törekvésekről van szó. Nincs abban semmi csodálatos, ha ez a testvériség és egység, ahogyan már a népfelszabadító harcokban kialakult országunkban és létrehozta szabad népeink megbonthatatlan közösségét, hatalmas vonzóerővé vált más népek dolgozó tömegei számára is.

Az ötéves terv megvalósításáért folytatott harc minden nap újra bizonyítja, hogy népköztársaságaink a fejlődésükre és haladásukra irányuló törekvéseikben mennyire egymásra utaltak. De nemcsak ezt. Az ötéves terv megvalósításáért folytatott harc nemcsak népköztársaságaink egymásközötti és a JSzNK szerepével, mint gazdasági közösségükkel való gazdasági viszonyt, hanem egyben a tagállamaink anyagi alapjának megszilárdítását is jelenti minden téren: mind az állam egészének közös jelentőségét illetőleg az egyes egységes gazdasági fejlődésben, mind az egységek, mint az egész szerves részeinek gazdasági megszi-

lárdítása tekintetében. A népfelszabadító harcban összekovácsolt testvériség és egység napról napra szilárdabbá válik és az ötéves terv végrehajtásával minden nap még szilárdabbá lesz anyagi, gazdasági téren is. Ezzel feltétlenül még mélyebbre hatol a népek tudatában. Az előbb már rámutattam, hogy népeink testvérisége és egysége már a népfelszabadító harcok folyamán úgyszólván bűvös vonzóerővé vált a dolgozó tömegek demokratikus együttműködésére, amelyekre népfelszabadító harcunk csak kihatással lehetett. Kétségtelen, hogy testvériségünk és egységünk ilyen jelentősége ma is megnyilvánul és ez éppen ötéves tervünk megvalósításával még jobban kifejezésre jut. Csupán az ötéves tervünk megvalósítására irányuló hatalmas munkalendületet akarom megemlíteni, amelyet azon államok dolgozói fejtenek ki, amelyekkel gazdasági együttműködési szerződéseket kötöttünk. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a valóban demokratikus közvélemény külföldön mindenütt úgy fogta fel ötéves tervünk törvénybeiktatását, mint annak jelképét, amit a valóban demokratikus rendszerű felszabadított népek megteremthetnek.

Ismeretes, néptársaim, hogy az ötéves terv törvénye az alapvető feladatok közé sorolja gazdaságunk szocialista szektorának és az ebből eredő társadalmi viszonyok megszilárdítását és továbbfejlését. Semmi kétség sem fér ahhoz, hogy éppen ez a feladat, illetve éppen ennek a megvalósítása váltja ki a legmélyrehatóbb változást népeink tudatában. Egyetlen ország történelme sem ismer olyan alapos, valóban forradalmi átalakulást anyagi, társadalmi és a tudat terén egyaránt, mint amit a szocializmus kiépítése felidéz. Ebben nincs semmi rendkívüli. A szocializmus kiépítését megelőző történelmi események, bármennyire forradalmi jelentőségűek voltak is, csupán egyik kizsákmányoló osztály leváltását jelentették másik kizsákmányoló osztály által. Az emberiség történetében a szocializmus kiépítése jelenti először az embernek ember által való kizsákmányolását megszüntető folyamatot, jelenti, ha nem is az osztályok teljes megszüntetését, de az osztályellentétek kiküszöbölését az osztályok és a dolgozó nép közösségét alkotó rétegek között. Jellemző még erre a folyamatra az is, hogy nem az általános osztálybéke légkörében történik, hanem ellenkezőleg, a régi uralkodó osztályok mind szívósabb osztályellenállásának légkörében. Ez a folyamat szükségszerűen mélyreható változások folyamatát jelenti az alapvető néptömegek tudatában. Nemcsak a gazdasági tevékenység és az élet új feltételeiről van itt szó, hanem mindazon szellemi maradványok kihalásáról, sőt néha összeomlásáról is, amelyet a múltból, a régi kizsákmányoló rendszertől, a munkához, a szervezethez, a fegyelemhez, az államhoz való régi viszonytól örököltek, röviden azon viszonyoktól, amelyek a kizsákmányoló politikai és társadalmi rendszerből eredtek.

Ma mindenki előtt nyilvánvaló, hogy a JSzNK-ben a szocializmus kiépítéséről van szó. Az ötéves terv elfogadásával először szögeztük le hivatalosan is ezt a tényt. "

Mint már többször hangsúlyoztuk, világos és érthető, hogy az általános társadalmi törvények hatása ugyanaz Jugoszláviában, mint másutt. Ugyanakkor nagyon jól tudjuk, hogy a népuralom a megszállók ellen folytatott hazafias harcok sajátos körülményei között született. Hogy a gazdaság állami szektora, mint szocialista szektor, az új típusú állam — a népi állam — különleges feltételei mellett alakult ki, és ez az állam azon hazafias harc során jött létre, amelyben dol-

göző tömegeink kezükbe vették népük sorsának irányítását. Népuralkunk és mindaz, ami újat, forradalmi hozott társadalmi és gazdasági téren, éppen ezért nyugszik szélesebb, tömegesebb, átfogóbb alapokon, mint az várható volt bármely más megszállott állam helyzetében.

Eszerint éppen állami és gazdasági fejlődésünk helyes irányítása jelenti az általános társadalmi törvényszerűségek és a sajátos feltételek érvényesítését országunkban és fejlődésében. Ha ezen a tényen keresztül figyeljük a szocializmus kiépítésével néptömegeink tudatában szükségszerűen beálló változásokat, akkor meg kell állapítanunk, hogy ezek már most érdekesek és az ország új fejlődés során még érdekesebbé, gazdagabbá válnak mind közös irányuk, mind formáik és megnyilvánulásuk sajátossága folytán.

A munkásosztály történelmi szerepén kívül meg kívánom még említeni itt azt a szerepet, amit dolgozó parasztságunk és népi értelmiségünk kezdettől fogva játszott és egyre inkább játszani fog országunk kiépítésében. Politikai és társadalmi fejlődésünk sajátos körülményei lehetővé tették a dolgozó parasztság és a népi értelmiség számára, hogy kivonja magát a régi kizsákmányoló uralkodó osztály befolyása alól és beakaduljon új életünk, haladószellemű kiépítésébe. Világos, hogy részvételük ebben a folyamatban összefüggésben áll a tudatukban bekövetkezett átalakulással. Ezeket a változásokat legjobban úgy mérhetjük le, ha visszapillantunk: mi mindent végeztünk országunkban, de érezhetjük e változásokat úgyszólván minden nap.

Az öt éves terv, habár csupán száraz számokban és műszaki adatokban kifejezésre juttatja az anyagi alap hatalmas megerősítését minden népünk és az egyesek tudatában bekövetkező további változásokban. Ha így tekintjük a dolgot, akkor az öt éves terv nemcsak gazdasági és műszaki jelenség fejlődésünkben, hanem világossá válik, hogy a megvalósításért folytatott harc folyamatot jelent. Ez a folyamat messzemenően érvényesül mind néptömegeink tudatában, mind az egyes kulturális megnyilatkozásokban. Ennek oka, hogy ezen megnyilatkozások — tárgyilagosan megítélve, — csak a kellően erős anyagi alapokon és az eléggé tág és magas általános népi öntudaton épülhetnek.

Ami nálunk már az első öt éves tervben kiépül és a következő öt éves tervekkel tovább épül, nem jelent valami sürke, egyhangú, csak névszerinti szocializmust, amelyben a kollektív tudat állítólag kiirtja az egyéniséget, hanem ellenkezőleg, a magas kollektív és szociális tudat kiépítésének teljes egységét jelenti a sokoldalú egységesség kiépítésével. Ennek az állításnak a bizonyítékát már láthatjuk ma is. Láthatjuk mindennapi gazdasági és szervezeti intézkedéseinkben, amelveket már az első öt éves terv kezdetén foganatosítottunk. Láthatjuk a még elmaradt műszaki körülmények között, az elmaradottságunkkal folytatott harcban és küzdelemben a magasabb műszaki és kulturális színvonalért. Mi mást jelentenének ösztönző intézkedéseink gazdaságunkban, vezetőségi alapjaink, versenyünk, ifjúsági vasútvonalunk, rohammunkásaink stb., mint éppen a közös érdekek ilyen egyesítését az egyéni érdekekkel, a kollektív tudat egyesítését az egyéniség és tudatának sokoldalú fejlődésével?! Nem állítom, hogy ezekkel a mindennapi gazdasági intézkedésekkel már felidézünk minden szükséges és lehető lelki változást, de állítom, hogy helyes úton haladunk. Hangsúlyozni akarom, hogy távlati és mindennapi apró munkánk — természetesen csak ha figyelmen kívül hagyjuk az elkerülhetetlen hibákat és tapogatózásokat, — szervezési és nevelő munkánk egységes folyamatot jelent. Ez a munka Tito vezetésével, máris kiépíti hazánkban az olyan veretű embert, amilyet csak a kíván-

hat, akinek számára a harc az öntudatos, kulturált, szellemileg sokoldalúan fejlett emberért nem üres szólam. Világos, hogy mi reális, anyagi alap nélkül nem is beszélhetünk a tudat fejlődéséről, kulturált-ságról, a sokoldalú szellemi tevékenységről. Az öntudat fejlődését és az anyagi alapot a tudat kivirágzása számára egyetlen egységnek tekintjük. Eppen ezért biztosak vagyunk, hogy első öt éves tervünk megvalósítása nemcsak óriási anyagi, műszaki és gazdasági fejlődést, hanem egyben hatalmas, a régi időkben elképzelhetetlennek tartott fejlődést hoz létre néptömegeink tudatában, óriás haladást az egyének tudatában.

Ennek a beszámolóknak az elején kiemeltem, hogy első öt éves tervünk nem csupán felsőleges feladat, hanem ugyanakkor komoly és éles harc is. Azt hiszem, hogy ez a harc nem szorítkozik csupán az anyagi térre, nem folyik csupán az anyagi feladatok megvalósításának terén, hanem ugyanakkor harc az emberi öntudat terén is. Mi már ma érezzük, amikor a terv megvalósításáért folytatott harcban küzdünk mind a mult lelki és szellemi maradványai ellen önmagunkban, mind a reakció tudatos ellenséges törekvéseivel, hogy ezeket a maradványokat felhasználja.

Az első öt éves terv megvalósításáért folytatott harc rendkívül érdekes folyamat lesz és nemcsak gazdasági, társadalmi és politikai téren jut kifejezésre, hanem elkerülhetetlenül megnyilatkozik a tudományban és a kultúrában is. Ahogyan a népfelszabadító harc — mind korszakalkotó társadalmi és politikai eseményeivel, mind pedig és főként a tömegek és az egyének tudatában és felfogásában okozott lelki következményeire való tekintettel, — rendkívül gazdag anyagot adott a mai és főként, úgy vélem, a jövőndő művészi alkotások számára, ugyanúgy bőséges anyagot nyújt az öt éves terv is, mint annak törvényes folytatása. Ennek a beszámolóknak éppen az volt a szándéka, hogy felkeltse a fokozott érdeklődést, hiszen ez a beszámoló természetesen nem is nyújthatott mást, minthogy szerényen rámutasson néhány, különösen érdekes és szembevetendő tényre.

THURZÓ LAJOS:

NYÁRESTI ÉNEK

Csittul lassan a nappal dorombja,
Belep kint mindent: fákat és követ
a lágyan omló este koromja,
puha és meleg mint bársony-szövet.

Háznak eresze fülel és tágul,
árnyában szárnyas egérke il'an,
Nem koccan peros levél az ágrul,
fényt csurgat a hold s fényt a villany.

K's dal fe'szalad vékony sugáron,
vígán csiripel nagy árnyak alól:
pernye lyukakban, tejes fűszálon
éjji legényke, a tücsök da'ol.

Tágas mezőkön búzát érlel a hold,
 városban gyárak feszülnek, égnek,
 Fáradt szemekbe álom hatolt,
 rövid mint farka illanó egérnek.

Nyáresti égbolt ringat, mint ágyunk
 hunyorgó fényű kis csillag-szemekkel.
 Ölelni téged akkor is vágyunk,
 ha felnyitja álmos szemünk a reggel.

Esténk ma vágy, nem hangulat penésze.
 Szépet most munkás szíve is issza,
 dolgos nagy útszakasz fénylő, szép része,
 rá hold alól is büszkén tekintünk vissza...

Arny most nekünk is tartogat titkot,
 tejútig visz fel a napos oldal.
 Ezüstös tájra most nem szórunk szitkot,
 nevetünk együtt a nagyképű holddal...

MUNKÁSNEVELÉSÜNK

Irtó: Malusev Cvetko

Tito első ötéves terve óriási feladatok elé állítja hazánk minden dolgozóját, megvalósításában pedig a legnagyobb szerepet az Egységes Szakszervezeteket illeti meg, mivel szerteágazó szervezetei a dolgozók életébe és munkájába a legmélyebbre hatolnak. A sok feladat közül ki kell emelni a munkaverseny szervezését, a munkafegyelem szilárdítását, a termelékerység fokozását, az anyag-megtakarítást, a munkabérek szabályos megállapítását, a szakemberek nevelését stb. De mivel az első Ötéves terv nem csak gazdasági, hanem politikai tény is, mely megvalósulásával népeinket csak nem egycsapásra a gazdasági jólét, nemzeti függetlenség és szabadság útjára — a szocializmus útjára — viszi, a Terv népszerűsítése elsőrangú világnézeti kérdés is, amelynek a szakszervezeti munkásnevelés terén nálunk Vajdaságban meg van a maga külön jelentősége.

Az első Ötéves terv a dolgozók kulturális színvonalának emelését is előírja mivel a gazdasági javulás és a termelés előrehalad és csak politikai felvilágosítás útján nyer igazi állandóságot. Ha azonban szakszervezeteink mai kultúr munkáját vesszük szemügyre rögtön láthatjuk, hogy a szakszervezetek dolgozóinak világnézeti nevelésében még nem tudnak felmutatni lényeges eredményeket, hiszen a kultúr munka színvonala még sok helyen igen alacsony, nélküli a rendszert és a céltudatosságot. A munkásnevelés lényeges kérdései tehát a Tito-terv első ötéves korszakában kerülnek napirendre. A tisztázandó elvi, szervezeti és technikai kérdések száma igen nagy mivel az alsóbb szakszervezeti vezetőkáder még nem sajátította el a marxizmus-leninizmus társadalomelméletét és ennek hiányában nem mindig képes helyesen tájékozódni korunk rendkívül bonyolult társadalmi és politikai viszonyaiban.

A tökéletes rendszer hamis, ferde és hiánycs tanokkal, a fasizmus fajelmélettel, sovinizmussal és alantós ösztönök felébresztésével akarta elaltatni a tömegek öntudatát, hogy azok társadalmi elnyomott helyzetü-

ket fel ne ismerjék és hogy ebből a helyzetből a kiutat ne találják meg.

Dolgozóink egy része még nem szabadult meg a kapitalizmus világnézeti maradványaitól és nem látja az ilyen »kultúra« igazi célját. Ezért nem is mutat vele szemben harcias magatartást, amiből következőleg egyéni érdekét a közérdek fölé helyezi, bontja a munkafegyelmet, tisztegtelenül kezeli a népvagyont, stb. Előfordul még az is, hogy üzemeinkben a munkások és a vezetők nem törődnek a munkamódszer korszerűsítésével, a normák szabályos megállapításával, új műszaki berendezések alkalmazásával stb. Sok helyen a bürokratizmusmal is találkozunk. Egy szóval: a világnézeti elmaradottság súlyos károkat okoz a termelésben, nehézségeket, bajokat és bűncselekményeket visz napjaink életünkbe.

Ahol ezek a jelenségek megfigyelhetők, egészen bizonyos, hogy ott a világnézeti kulturamunka is vagy hiányzik, vagy igen alacsony színvonalon mozog.

A hibák mellett szemügyre kell venni viszont azt is, hogy immár tízezrekre megy itt Vajdaságban is azon dolgozók száma, akik felismerték, hogy napi munkájukkal és erőfeszítéseikkel a sajátmaguk és az egész társadalom szebb és boldogabb jövőjét építik, és hogy a jobb jövő csak valamennyiünk közös erőfeszítésével valósul meg. Az a tény, hogy Vajdaságban a munkaverseny ma valóban tömegjelenség, hogy ezen keresztül dolgozóink sok szakmában felülmúlták termelési feladataikat, az mutatja, hogy a munkával szemben elfoglalt helyes magatartás is, a termelő-tehnika magasabb színvonala is, — tömegjelenség!

A termelésben kimutatható sikereink a népi Jugoszlávia új társadalmi rendszeréből adódnak, mivel a dolgozók ma figyelemben és megtisztelésben részesülnek, a munka a munkás számára megbecsülést és hírnevet hoz. Az új rendszer lélektani változást is hoz magával és politikai alapjának kiszélesedése változásokat okoz a kultúra és világnézet terén is. Dolgozóink kezdenek szabadulni a kispolgári világnézetből származó rossz szokásoktól, kezdenek új módon élni és gondolkodni. Meglehetősen mélyre hatolt az a tudat, hogy amennyiben valamit még nélkülözünk is az nem azért történik, mert valaki joggalalanul és illetéktelenül magának kaparintja meg munkánk gyümölcsét, hanem azért mert a lezajlott háború szörnyű következményeit nem lehet máról-holnapra eltüntetni.

Az Ötéves Terv megvalósításához szükséges tömegmozgósítás sikere elsősorban a világnézeti neveléssel kapcsolatos. Ekkora feladatokat csak az eszmeileg magas színvonalú munkásosztály oldhat meg, amely tudja, hogy mit akar az Ötéves Tervvel elérni és látja jövőnk csillogó kilátásait. Ezért emelni kell a világnézeti nevelés eszmei színvonalát, hirdetni és ismertetni új társadalmi berendezkedésünk óriási előnyeit a tőkés társadalommal szemben, kimutatni a szocialista tanok és eszmék különb mivoltát a burzsoa »kultrával« szemben. Bátran és határozottan szembeszállni a világnézetileg ellenséges és idegen befolyásokkal, kimutatni a kispolgári álkultúra reakciós jellegét. Dolgozóinkat arra az erkölcsi és értelmi színvonalra kell emelnünk, hogy tisztán lássák egyéni érdekeik teljes azonosságát közösségünk érdekeivel, személyes boldogulásának és emelkedésének egyetlen lehetőségét az egész társadalom előrehaladásában.

Fontos világnézeti kérdés népeink testvérisége és egysége, amely abban nyilvánul meg, hogy közös érdekeink alapján állva tisztelettel és szeretettel ismertetjük és hirdetjük a Duna-táj és a Szovjetunió hősi népeink kultúráját, nyelvét és szokásait. Valamennyiünk érdeke, hogy államainkat felépítsük, a haladásunkat akadályozó reakciót leverjük. Ismernünk kell saját népünk igaz történelmét, multbeli és jelen-

legi nagyságát, gazdasági, társadalmi, politikai és tudományos életét, hogy büszkélkedhessünk vele. Csak a nemzetiségi kérdésben tanusított helyes magatartásunkkal tudjuk kiütni a reakció piszkos kezéből a sovinizmus, a fajelmélet és a háborús uszítás gyilkos fegyverét. Nemzetköziségünk a népek egyenjogúságában, szabad önrendelkezésében, testvéri és kulturális együttműködésében jusson kifejezésre.

A munkásosztály világnézeti neveléséhez tartozik népi államunk törvényeinek, elsősorban az új Jugoszlávia demokratikus Alkotmányának széleskörű ismertetése is, mert ezekben válik valóra népállamunk igazi demokratikus, haladószellemű jellege. A munkásmozgalom évszázados harca a munkásosztály magasabb életszínvonaláért új, nagystílusú munkástörvényeinkben valósítja meg a régente kitűzött célokat és világlátja be a szocializmus felé vezető utunkat.

A világnézeti nevelés további fontos feladata, az Ötéves terv széleskörű és részletes ismertetése, a benne foglalt nagyszerű elgondolások és forradalmi eszmék hirdetése, mert ez a Terv népeink első nagy lépése a tervgazdálkodás útján a szocializmus felé, társadalom-tudományi bizonyítéka népeink testvériségének és egységének, biztos jele népi köztársaságunk törhetetlen szilárdságának. A Terv tömör mondatokba foglalt tételei és számadatai bővebb tudományos népszerűsítést, történelmi magyarázatot és indoklást igényelnek. Külön figyelmet kell szentelni arra, hogy a Terv ismertetése egyszersmind mozgósítson, indítson és lelkesítsen, hogy a felébrésztett munkalendületet állandóan ébren tartsa. Sokszor már csak az egyes mondatok helyes megmagyarázása külön előadás, vagy cikk elkészítését fogja igényelni, mert a Tervben sokkal több a tartalom, mint azt első olvasásnál az átlag-olvasó megfigyelhet!

A szakszervezeti nevelőmunka ezen fontos feladatai úgy oldandók meg, hogy a vezetők tényleg komolyan belátják a munka óriási fontosságát, helyesen használják fel a szükséges kérdéseket és munka-szervezési formákat, biztosítják a feladatok megoldásának ellenőrzését. Szakítani kell a »tulságos elfoglaltsággal« és lehetőséget kell találni az önképzésre és a tanulásra, mert »az elmélettől való elszakadás mindenben elmentmond a leninizmus szellemének és a lemaradás veszélyét hordja magában!« Csak az taníthat, aki maga is állandóan tanul. A régi tudomány nem elegendő ahhoz, hogy a mai feladatokat megoldjuk.

A munkaformák megválasztása minden szakszervezeti egység személyi és tárgyi lehetőségeitől függ és helyenként más és más valószínű meg. A legfontosabbakat megemlítjük: szakszervezeti tanfolyamok, szemináriumok, tanuló-körök, olvasócsoportok írástudási-tanfolyamok, könyvek stb. Mindezeket a munkaformákat egy helyen nem lehet megvalósítani, hanem ki kell választani azokat, amelyekre tényleges szükség van és amelyeknél a helyes és szabályszerű irányítást biztosítottuk.

Minél mélyebben akarjuk elkezdeni a tömeges felvilágosító és világnézeti nevelő munkát, annál komolyabban kell foglalkoznunk az írástudatlanság felszámolásával, mert az írástudatlanság leküzdése nélkül már Lenin is lehetetlennek tartotta politikáról akárcsak beszélni is, »Az írástudatlan ember a politikán kívül áll, — először az abécét kell vele megismertetni, mert számára anélkül csak híresztelés, ármánykodás, mese és e.öttelet lesz lehetséges — de nem a politika!« Számunkra ez az intelem ma különös jelentőséggel bír, mert az Ötéves Tervbe foglalt iparosodás folyamán a parasztságból százazrek fognak ipari munkásokká átvedleni és a gyárakba öntölni. Az ipari dolgozók állandóan növekvő tömegeit csak az írástudatlanság leküzdése után nevelhetjük át képzett

szakmunkásokká. Ezért nálunk a szakszervezetek legfontosabb kultúr-feladata: az ipari munkások között teljesen felszámolni az analfabetizmust.

Ez azonban csak egészen új hatásos módszerekkel érhető el. Az eddigi gyenge szervezés és a kérdés lelkiismeretlen és felületes kezelése csaknem semmi eredményt sem nyújtott. Minden munkaközösség gyár, üzem és vállalati szakszervezeti csoportja maga köteles gondoskodni arról, hogy írástudatlanságát halogatás és bürokratizmus nélkül összeírja és tanfolyamba szervezze akár az üzem helyiségeiben, akár a faluban illetve lakhelyük táján — ha az írástudatlan munkások lakás híján még a szomszédos faluban laknak. A szervezéshez a szaktanács kultúrbizottságától kell segítséget kérni, a tanerőket pedig a legközelebb eső tanító-szakcsoport adja meg. Agitáció útján meg kell győzni az írástudatlanokat arról, hogy egyénileg is mekkora lesz hasznuk ha az írástudást elsajátítják. Országunkban óriási a szakemberhiány, az írástudás útján szakképzettségre tehetnek szert, ez pedig magasabb jövedelmet és magasabb életszínvonalat von maga után. Ha felelősége tudatában van ezt a feladatot minden szakcsoport még az idén el fogja végezni.

Tudjuk, hogy dolgozóink között ezrével vannak az olyan emberek is, akik bár írni-olvasni »tudnak«, tudás-színvonaluk folytán csaknem az írástudatlanok közé sorolandók. Ezen emberek és az írástudási-tanfolyam végzett hallgatói számára olvasó-csoportokat kell szervezni és a heti 1—2 órás összejöveteleken számukra olyan anyagot felolvasni, amelyről már előre egészen bizonyosan tudjuk, hogy minden tag érdeklődésére számíthat. A csoport kultúr-színvonalának emelése csak úgy érhető el, ha a tagok őszinte érdeklődéssel járnak az összejövetelekre, ha tehát valóban érdekes és számukra hasznos a felolvasott anyag. Ez a munka rendszert és tervet igényel, amelyet a szaktanács kultúrbizottsága kötelezően kidolgozni öfkyében, hogy az összes olvasó-csoportok számára egy alkalmas vezetőt nevez ki, kinek kötelessége a csoportokat nyilvántartani, könyvekkel ellátni, fejlődésükre ügyelni, és vezetőiket tananyaggal ellátni és kiképezni.

A könyvkereskedésben és a szakszervezeti könyvtár katalógusban kikereshetők azok a haladószellemű broszúrák és könyvek, amelyek szórakoztatva tanítanak. Célunkat akkor érjük el, ha olvasásra neveljük a csoport hallgatóit, s nekik az olvasó-órák nyomán kedvük támad arra, hogy egyedül is olvassanak, hogy tovább művelődjenek. Amint az olvasó-csoport tagjai egyenként erre a színvonalra jutnak, ki kell őket kapcsolni az olvasócsoportokból és önképző-körbe, szaktanfolyamba, irányítani, hogy ezután már ott képezzék tovább magukat.

Az olvasó-csoportoktól meg kell különböztetni az önképző-köröket, amelyeket eddig rendszerint marxista köröknek neveztünk), melyek szélesebb, tarkább, rugalmasabb feladatkört teljesítenek. Ezeket az átlagos műveltségű munkásemberek és értelmiségiek számára szervezzük, hogy általuk dolgozóink szakmai, világnézeti, politikai, irodalmi, művészeti, tudományos stb. színvonalát emeljük. Az önképző kör tagjai előre megállapodnak abban, hogy mit, hogyan és meddig fognak tanulni. Legerősebb oldaluk a tanulandó anyag iránti őszinte érdeklődés és a minden sablontól, formától, merev fegyelemtől való teljes szabadság. Mindenki akkor maradhat el, vagy maradhat ki az óráról, amikor akar, úgy és addig tanul, amíg neki jólesik. Mellőzni kell a tagok feletti gyámkodást és az olyan előírásokat, amelyek zavarják vagy feszélyezik őket. Az önképző kör jelentősége: a tagok egy azon érdeklődési köre, baráti együttérzése, az otthoni tanulás illetve órára-készülés. Ha ezek az előfeltételek nincsenek meg, hiába van fegyelem merevség, »önkritika«.

Az olvasó-csoportok és önképző-körök elvben nem lépik túl a 15

emberes létszámot, mivel több embert szervezetenleg nehéz összetartani, férőhelyhez juttatni, stb. Ha azonban egy bizonyos kérdés, szakmai vagy tudományi ágazat iránt nagy az érdeklődők száma: *tanfolyamokat* szervezünk. A tanfolyam szervezése már komoly kezdeményezés és ezért az előkészületeknél sok dologra kell gondot fordítani. Elsősorban a hallgatók kiválasztására, hogy t. i. komolyságuknál, képességüknél, tudásuknál és szabad idejüknel fogva végig fogják-e járni a tanfolyamot. Fontos feladat a tanterv megbeszélése és elkészítése: a tananyag, a tanulás tempója, a tanerők, a hely és idő pontos megjelölése. A fegyelem, az anyag pontos megtanulása stb. itt kötelező. A kezdet után nincs új tagfelvétel! A taglétszámmal itt sem szabad túlzásokba bocsátkozni. A tanfolyam működését pedig a sajtóban is közé kell tenni.

A nyilvános előadások is igen hatásos eszközei a munkásnevelésnek. Ezért a gyárakban, vállalatokban, üzemekben és kultúr-, valamint munkásotthonokban a helyi szaktanács mellett működő előadó-aktívá segítségével előadásokat rendezünk. Az aktívába természetesen a város legjobb előadóit kell bevonni, akik tudásuknál, multjuknál, magánéletüknel és tekintélyüknel fogva népszerűsége és hatásra számíthatnak. A jó szervezés és az előadásra szóló propaganda biztosítja az előadás sikerét. Ezért a szervezési »apróságoknak« is a legnagyobb gondot kell szentelni. Az előadó-aktívában az előadók közösen beszélnek meg az előadandó téma részleteit, előadási módját és célját.

Hasonlítanak ehhez az u. n. *szemináriumok*, amelyeket hetenként, vagy kéthetenként egyszer a szakszervezeti vezetőkáder számára rendezünk és ahol a szakszervezeti élet fontos kérdéseit tisztázzuk. Ezen az előadón kívül a hallgatók is elkészülnek és az előadást követő vitában részleteiben megvitatják a felvetett elméleti vagy gyakorlati kérdést. Ezuton biztosítjuk a vezetőkáder állandó haladását a napi eseményekkel és a társadalmi újításokkal.

Végül a könyv óriási nevelő hatására is rá kell mutatni. Itt likvidálni kell azt a téves nézetet, hogy a szépirodalom nem fontos és csak tudományos könyvek útján lehet munkásokat nevelni. Hiszen sok embernél éppen a szépirodalmi művek útján lehet a szocializmus iránti érdeklődést felébreszteni. A legnagyobb figyelmet kell fordítani a könyvtárainkban lévő könyvek gondos megrostálására, az esetleg visszamaradt tartalmatlan, elavult, népbufitó, reakciós, fasiszta-szellemű könyvek kiselejtezésére. Az olvasás iránt külön propagandával, különösen irodalmi estek, kritikai összejövetelek stb. útján kell a dolgozóknál kedvet teremteni. Nagy figyelmet kell szentelni a kimondottan jó könyvek népszerűsítésére. Ezen kívül természetesen a könyvek kiadási módozatait, a könyvtár-órákat, az olvasók nyilvántartását stb. is meg kell szervezni. A szaktanács központi könyvtárán kívül a nagyobb szakcsoportok is rendelkezzenek kisebb kézi könyvtárakkal.

Az érintett kérdések csak részben világítják meg a munkásnevelés nagy problémáját, amelyen szakszervezeti csoportjaink az Ötéves Terv folyamán fáradozni fognak. A gyakorlat újabb munkaformákat is mutatni fog. A feladat nehéz és csak azok oldhatják meg akiknek a marxista-leninista világnézet erőt ad az ilyen és még nehezebb feladat megoldásához.

KÉT VERS

ÚJ UTAK CIGÁNYA

Szerteszórt, kóbor, káiváriás népem;
India földjéből kikelt barna mag,
ki évezredekig túrt járom alatt, —
most ébredj a szabad hajnal tüzeben!

Gyűjtsd föl karavánod sötét sátraid,
s dobod a lángok közé multak szennyesét...
Cölöpöknek baltázd erdők fenyesét,
s építsed a jövő fehér házait!

Hagyd mögötted vígan meddő rongy-tanyád,
vár a gyárok, gépek, kohók, üllők zaja,
hol ujjongva szárnyal dolgozók dala,
míg holnappá edzik a ma vasát...!

Tegnap még égő keresztre szegeztek...!
Ma munkára hív a bánya éneke,
s barázdákból üzen érted az eke,
te bölcsőtlen, bús, nagy, megkínzott gyermek...

Még lekedzen ül a fekete átok:
bálványimádó ősök babonája...
Épüljön benned tudás pagodája, —
új utak cigánya, hozzád kiáltok!

ÚJ CIGÁNYVONÓ

Fekete hegedűk rozsdás húrjain
gyantapores éjben vérzett a lelked...
Igások keserű kenyerét szelted,
s aprítottad borba:
korbáctűrő szolga...
Vakká tett a kocsmák füstös homálya,
sárral kent az urak berűgött nyála...

Dús asztalok mögött, nótaszó után, —
mint járombaszokott nyomorult féreg, —
szótlán alázattal vártad a béred:
megalkuvó, gond-dús,
tarisznyátlan koldus,
ki sóhajok útját tapostad némán...
Agyadban a'ndt a lázadás bénán.

Te fásultan húztad úrnak, parasztnak,
 míg asszonyod teknők szennyvizét merte ...
 Gyermeked az utca félrenevelte,
 s az egekig hangzó
 alkonyi harangszó —
 imádságot lopott zsenge szívébe...
 Hittél is nem is az isten Igébe'.

Eladtad magad a mindennapiért...
 Ha kívánták tőled féllábra álltál,
 a legdrágábbtól rongy pénzért megváltál...
 Arany csengésének,
 ezüst pengésének
 ördögi zenéje eszedet vette...
 Családod koplalók morzsáját szedte.

Bitófaköté'len száradt a bőröd...
 Rabszolga-törvények láncra ítélték,
 Idegenek gyászát sírva kísérted,
 míg halott testvéred: —
 véredből a véred —
 koporsóját földbe kacagva tetted...
 Emberszámba téged sohase vettek.

Selyemágy körül, vagy szalmazsák mellett
 mások nászának bús zenésze voltál...
 Berozás közben szállt ajkadról zsoltár:
 pogányok pogánya...
 A mámor utcája
 beteg ö'eléssel szívta a véred...
 Húgod mocskolták a perc-völegények,

... S most, m'kor szabadság dagaszt kenyeret,
 s beton alapokon épül a jövő, —
 érekelj a népnek virradat-szövő
 robajló vasútról,
 s klvált alagútról,
 hol ma fáklyák fénye sötétséget űz...
 Érjen szárazfájdhoz az alkotó tűz!

Muzsikáddal rakjál tisztító máglyát,
 s lánggal puszíts minden ham's hegedűt...
 Nem húzol már vígan többé keserűt:
 volt urak cselédje...
 S a holnap elébe
 még hajóit küldi a zúgó folyó, —
 a munkáról dalolj új cigányvonó!

MUZEUMŐR

Irta: Majtényi Mihály

1.

Kulcsait csörgetve járkált szakadatlanul az öreg múzeumőr. Rezes, piros orra világító fénypont volt a termék kriptás felsötétítésében. Enyhén mosolygott örökké, kissé fölényesen. Ez a nagy fölényesség a múzeumlátogatók nagy-nagy tudatlanságának szólt, akik a III. századot a XIII. századdal keverték össze és sokszor ott keresték a Nagy Bazilt a hetes számú szekrényben, ami eképesztő, haimeresztő. De benne égett mosolyában a tenger mellék piros-medüjének, a környékbeli hegycsúcs napérlelte szőlőlevének bódítása is. Ezt az italt a rezesorru módfelett szerette, s ami borralaló feneketlen zsebébe becsurgott, azt kizárólag neveszerinti rendeltetésére, boritalra fordította. De voltak fekete napok, amikor a szűkkelű látogatók egyetlen poltúráját sem hullattak beléje, különjutalomként a sebes magyarázatért Nagy Bazilról vagy a neocenkorszak majomemberéről — ilyenkor közbelépett a Különalap.

A Különalap Rezesorru találmánya volt. Álmatlan hosszú éjszakák, szűkös hónapok, talán egész esztendőök házlalták olyanná, amilyen: tökéletes rendszerré. Nem volt ilyen jóltejelő fejtövehene egyetlen múzeumőrnek sem a klasszikus leletek tartományában. Pedig nem is tehát volt a Különalap, nem volt benne semmi tehénszerű, mégis iótékonyan táplálta Rezesorru. Illetve kancsóját.

Ezt a kancsót Midas professzor, múzeumigazgató mint harrisítványt kiselejtezte a XV-ik századból. Rezesorru pedig másnap jelentette, hogy a hitvány hamisítást csákánnyal összezúzta. Midas, hallva e szókat, kéjesen mosolygott és szakállát simogatta; így tett mindig, ha egy korcs hamisítványt sikerült elpusztítania a földgolvó hátáról. Nem is sejtette, hogy a Rezesorru rútol kijátszotta őt s hogy a kancsó épségben megvan a múzeum falai között, ha nem is mint leltári tárgy, hanem eredeti rendeltetéséhez visszatérve, egyszerű boros kancsóként a Rezesorru kamrájában.

A kancsó már megvolt, a belevalót — szűkös esztendőkkén mondom — a Különalap csorgatta. A Különalap egy blokkfüzet volt, amelynek színe veszedelmesen hasonlított a múzeum lilaszínű belépőjegyeihez, bár ezeknek a blokkoknak majdnem égő, sötétlila színét sohasem tudta egészen utólélni. Ahasverus ezer ördöge tudja csak, honnan szerzi be a sötétlilákat az igazgatóság: Rezesorru végigkutatatta az összes könyvkereskedéseket, de csak megközelítő színárnyalatokat talált, az égő sötétlilát nem tudta fellelni sehol.

Amikor nagy volt a tolongás a múzeumban, különösen alkonyórán, mikor minden tehén kezd egyformává feketedni, tehát a lila jegvszelvény is, egy párat mindig belekevert a jegyek közé, fregoli-mozdulattal, mialatt a haligatóság figyelmét felhívta a múzeumépítő nagy császár mellszobrára, másik kezével pedig ügyesen beszedte a múzeum látogatókért járó hús poltúrákat.

Néha olyan tökéletesen működött a Különalap, hogy esti elszámolásakor megvalósult Rezesorru régi álma az »egy a múzeumnak, egy nekem« rendszer, amikor is ötvenszázalékos haszonrészesedést ért el. Ez volt a boldogság teteje.

A szinkutatást azonban a sötétlila blokkfüzetek után egyetlen percig sem hagyta abba. Soká tűnődött, milyen titokzatos forrás táplálja örökké egyazonszínű lila kupcnokkal és ellenőrzőszelvényekkel a múzeum-

írodát. Megkörnyezte Lupust, a sánta írnököt, persze nem úgy telibe, csak oldaltámadással.

— Lesz-e jegyünk elég — aggodalmaskodott a szezon elején és azt várta mindig, hogy Lupus elszálasztja új jegyekért a könyvkereskedésbe — az igaziba, az egyetlenbe, ahol ezeket a sötétlilákat árulják és akkor a Különalap eléri elérhető legtökéletesebb tökélyét. De Lupus sosem mondott ilyent, soha sem ugrasztotta a könyvkereskedésbe, csak vakarózott és olyan laposakat pislogott rá, hogy végigfutott hátán a hideg. Nem, ezt a témát hagyjuk!

A Különalap lassan második lelke lett mégis és legfőbb táplálója Rezesorrúnak. S amikor itt is kitették a merész táblát, hogy »az embert megalázó borraivalót végleg eltöröltük«, Rezesorrú felszisszent ugyan, érezte, hogy az új idők szelleme kissé mellenragadja, alaposan mellenragadja —, de ő mégis kibújt a szorításából. Nincs borraivaló? Jó, hát nincs.

S amikor a Közgyűtemények alkalmazottainak Országos Szervezete, illetve annak keretébe tömörült Múzeumőrök Szakosztálya a városban nagygyűlést rendezett, Rezesorrú hatalmas kirohanást intézett az embert lealacsonyító borraivaló ellen. Érvei a legöregebb múzeumőröket is szívenlőtkétek. A kartársak, felállva helyükről, percekig ünnepelelték Rezesorrút, közben azonban aggodalmas pillantásokkal kísérték sebesen mozgó ádámcsutkáját, mintha azt kérdeznék, miből akarja azt most már belülről megfűrosztetni? S az értekezletet vezető szakállas régész az elnöki emelvényen folyton azt hajtogatta: érdemes ember, kétségtelenül érdemes ember, kartársaim!

2.

Rezesorrú, mint a fentiekből kiderül, nem volt egyszerű lélek. Titkai voltak és ezek a titkok nem ma szegődtek melléje, nem. Ahogy télidőben ott kuksolt kamrájában a duruzsoló kis dobkályha körül, pokolba kívánva a látogatókat, akiknek éppen most támadt kedvük az elmúlt századok lelkét, anyagát kutatni, fűtetlen termekben — mert nem fűtötték a múzeumot, nehogy a múmiák megbűdösödjének — kicsit olyan volt, mintha a szolgálatban eltöltött négy évtized, sőt a múzeum anyagát szolgáltató egypár évezred összes problémáiért ő lenne felelős. Mert négy évtizede silbakolt a spirituszba mártott természetrajzi osztályon, meg a régészeti osztályon a gyilkos fegyverek között —, amelyek az azt mutatták, hogy az emberiség valaha még kezdő volt és csak a szurkálásnál és fejbeverésnél tartott — továbbá a szarkofágok és koporsók között, amelyből a múzeumban annyi volt, mint egy nagyobbforgalmú koporsógyárban. Annyi sírfelirat volt körülötte mindenfelé nyelveken, hogy Rezesorrú elsajátította a régezhalt írások írásjegyeinek tudományát. Jelenleg a szanszkrit számjegyeknél tart és az ősi rovásírásnál: gyakorlatul ezekkel jegyezte az »Ennyit a múzeumnak, ennyit nekem« elnevezésű jegyzékébe bevételeit. Ez a könyv rendez emberhez illően évtizedekre kimutatta a múzeum egész legális és illegális forgalmát.

Szanszkrit számjegyeket betűzött Rezesorrú, miközben néha az asztal alá nyúlt, hogy a XV. századbeli, halálraítélt, de általa megmentett hamisítvány tartalmából lelkét felüdítse. És arra gondolt eközben, hová is lett az a sok szép poltura, amelyekről kimutatásai beszéltek. Arra viszont nem gondolt, hogy a megoldás ott van a kezében és most emeli szájához, most csúsztatja torkába...

Ha felelős is volt bizonyos fokig az elmúlt évezredekért — már csak azért is, mert kötelessége volt ezeknek lim-lomját őrizni, rendben tartani, leporolni — lelkét ez a kötelesség csak múló árnyként lepte be. Volt egy másik gondja, sokkal nagyobb titka — világtörténelmi jelentőségű. Oh ha megtudnák, jaj ha megtudnák!

De nem, amíg ő él, ezt a titkot nem tudhatja meg soha. Járhat a kancsó tartalma hármas váltásban, akkor sem fecsegi ki. Leszállhat szobráról Vénusz istenasszony —, aki náluk kezekkel együtt áll egy aranyozott konzolon, tehát nem nyomorék: épkézláb rendes nő, mindene megvan — szóval hússá-vérré magasztosulva az is hiába kérné titkát; nem, azt el nem mondaná soha senkinek.

... Sok év előtt történt, egy nyári napon, amikor a múzeumot takarították, Rezesorrú maga csőszködött a takarítóasszonyok fölött, nehogy valamit elemeljenek. Kellett is azoknak valami az ócska kriptából! Inkább menekültek, babonás sietséggel poroltak. Rezesorrú bezárta az ajtót és elfelejtette, hogy az egyik laposanfekvő teremablak nyitva maradt.

Amire az ember néha rájön mesterségében, tudni illik, hogy nem annak született, amivé lett, ez az érzés éppen onnan tört rá a múzeum-őrre. A felismerés kocsmába űzte, volt szaktársai közé, akiktől mint hajdani mézárós hűtlenül elvált és idehúzódott múzeum falai közé a biztosra. Hús sziklapincében késő éjszakáig kergették az emlékeket, senki sem nézett ki az ablakon, mert szólt a zene és a fene bánta a vihart odakint!

Vad vihar támadt a városra, szinte rengett bele. És ezen az éjszakán a bőra megette Nagy Bazil császár hamvait.

3.

Rezesorrú, amikor dülöngélve, versenydudorászva a széllel hazafelé tartott, már szünőben volt a vihar. A nagy vaskapu kulcsával megcélozta a kulcslyukát, behatolt a múzeumba és őrhelye felé tartott. A folyosón hirtelen azt érezte, hogy az évezredek titkától terhes egyik ajtó megmozdul: valaki fessegeti belülről.

Katonás lélekkel lekapta a megfelelő kulcsot és bátran behatolt a terembe.

Azaz csak behatolt volna: a nyitva felejtett ablak és a szeles folyosó keresztvuzata éppen az ajtóban egyesült és visszalökte. Végül sikerült mégis az ajtót behúzni maga után; lámpát gyújtott és elhülve látta a pusztulást.

Bazil császár kintfelejtett urnája, egész korszakok zarándokhelyetátott szájjal feküdt ott, az ablak felé fordulva: a hamvak, de még a csontok is eltiűntek. A szél kikorbácsolta őket valamerre.

Valami kis port hordott aztán szél az urna felé a barlanglakó, a majomból az emberbe átmenő típus urnája felől.

Az ablak alatt elsietők nem is sejtették aznap este, hogy évezredes por lengedez feléjük és az rikatja meg őket. Mert a por már ilyen: szeret belemenni az ember szemébe.

A Rezesorrú egy pillanatig villámsújtottan állt ott, aztán lázas tevékenységbe fogott. Elsőbb is felállította az urnát, hamut hordott át a dobkályhából, jól megrakta, tetejét megtömöködte a majomember hamvaival, a csontokat a neocén korszak és az avar temetők bőgréiből hordta át — mert azok éppen kéznél voltak — aztán verejtékezve letörölte homlokát és szemlélni kezdte művét. Egészen jól festett. Csak a szélét kellett elsímítani, meg a közepét feiborzolni — na most jó!

Hirtelen mozdulattal szekrénybezárta a császárt. Az ablakot betette, az ajtót bezárta és visszavonult kamrájába. Alvás közben érezte, hogy a szája porral lett tele: császári por ez vagy valamelyik maiomemberé? Mindegy na. Köpött egyet és elaludt.

Másnap, harmadnap — hetek múlva, hosszú hónapok múlva valahányszor Midas professzor vagy adiunktusa vizsga szemekkel ellépett a régészeti osztály hallmvedrei között, Rezesorrú mindig szorítást érzett melle tájékán. A császár hamvai(?) azonban bátrán állták a tekinteteket.

S ha ezek a velőig ható régészi tekintetek sem vettek észre semmit, hogyan látna az urna fenekére a zarándokok és látogatók csoportja, akiknek Rezesorrú hadarva magyarázta:

— Ezek itt a nagy Bazil császár hamvai. Ő volt a legnagyobb császár, aki Krisztus előtt... stb. stb....

Zsebében a Különalap jegyeit markolászta és felsaccolta a látogatókat: azon tűnődött, hányszor húsz, portura erejű hamisjegyet lehetne — egy árnyalattal enyhébb lila színben — a különöslila jegvek közé keverve, sánán rájuk sózni.

Mert utólag fizettek csak a múzcumban és ez a szemérmes rendszer volt a Különalap működésének, a hamisjegyeknek titka..:

4.

Egy este — igen, félhat tájban este történt, hatkor volt a zárás — különös vendég csöngetett be a múzeum vaskapuján.

Csúf esős idő volt, a látogató, — esőköpenyes férfi — átható fekete szemekkel, ugyancsak rázta a csengőt. Rezesorrú átjött a térségen, csörgette kulcsait:

— Jövök már no!

És beeresztette az idegent. Nem tudta mit cselekszik.

Egészen békésen indult a dolog. Kicsit morgott magában az őr, hogy mégsem illik félhatkor jönni, ha hatkor zárnak, de aztán elhallgatott.

Az idegen alapos ember lehetett. Körülményesen megtörölte szemüvegét, majd feltette — amitől hirtelen, mert rendkívül erős üveg volt, mogyorónagyságúra nyult a szemgolyója. Ez a tekintet kényelmetlenné tette a levegőt Rezesorrú körül. Várakozó állásponton testsúlyát jobb lábáról ballábara helyezte, aztán vissza.

— Kíván némi magyarázatot?

— Magyarázatot... hogyne, magyarázatot, mondta különös hangszállal.

Rezesorrú hadarni kezdte a programot. Negyven éve fújta, úgy ment nála mint a vízfolyás. Elolvasta a szanszkrit feliratokat, villámgyorsan latinra fordítva őket, aztán hazai nyelvre, oda és vissza. Keze úgy járt, mint a motolla. Amire rámutatott az egyszerre életrekelt a multból, története és lelke támadt minden tárgynak, minden feliratnak, minden koporsónak. Egyre jobban tűzbejött, körülhurcolta az idegent a teremben, kettős hévvel magyarázott — amaz meg csak nézte.

Nem a tárgyakat, őt nézte.

Negyven évnek gyakorlata ömlött Rezesorrú szájából. A legtudósabb tanár sem találhatott kifogást szanszkrit fordításáiban, évszámaiban, semmiben amit mondott. S ez mégis úgy néz rá, mintha kételkedne.

Most megálltak Nagy Bazil hamvainál. Rezesorrú érezte, hogy fokról-fokra jobban verejtékezik. Az idegen, golyós tekintetével közel hajolt a hamvakhoz.

— És ez itt?

— Ez — az öreg kissé trémázni kezdett — ezek a legnagyobb császár hamvai, aki Krisztus előtt...

Most felemelte kezét a golyósszemű, mint aki »megállít« int. Nem is ember ez, kísértet döbrent meg az öreg szíve. Ott állt a látogató felemelt ujjakkal, mintha meg akarná állítani Rezesorrú sebes beszédét, mintha figyelmeztetné: nem barátom, ezek a majomember hamvai, neocenkorabeli és avar csontokkal, alján egy kis hamuval, közönséges zsírhamuval valamelyik kályhából. Világtörténelmi botrány mindenestre. de hova lettek a császár hamvai?

Meg kell örülni ugye. Ez maga az ördög, vagy kísértet — maga a császár visszajáró lelke, a Nagy Bazilé, — az csak ismeri saját hamvait?

Jobblábáról megint a ballábara állt Rezesorrú és óvatosan követte a teremben továbbnyomuló idegent. Az megállt a borralalóellenes plakát alatt és azt olvasta.

...Az előcsarnokban hiába hívta fel Rezesorrú az idegen figyelmét a múzeumalapító császár szobrára: a golyós szemek megint csak őt nézték. Markolászott a zsebében »nem a hamisat akarom«, ordított benne a lelkiismeret, »ennek a sötétlilából kell adni, de melyik zsebemben van, ördög és pokol, melyikben na?!«.

Átnyujtott egy jegyet, követte a jegy színét, mint a megbűvölt. És az idegen is mintha azt nézné...

A golyósszemű átvette a jegyet. Aztán váratlan dolog történt. A jegyet hirtelen a múzeumőr orrához illesztette. Mintha gusztálná a kétféle lilát.

És ebben a pillanatban villámcsapásként robbant bele Rezesorrúba a felismerés: mégis kísértet ez! Mert eltalálta a dolgot. Az igazi jegyek színe, persze, az ő orrával, annak lilájával legyen egyenlő! És nem egyenlő. Nem és nem.

Az orrszínén, igen, ezen kellett volna kezdeni a keresést. De mit ér már mindez!

A vaskapu döngve bezárult. Talán Nagy Bazil állt bosszút szét-szórt hamvaiért.

5.

Lehet hogy csak álmodta az egészet.

Jól beszívott a kancsóból az este és nem is járt itt a kísértet.

A Különalpnak azonban — és ezt a Rezesorrú egyre erősebben érezte — örökre befellegzett. Mert még egy ilyen látogatás, nem a szellem, hanem valamilyen ellenőrzőközeg részéről — na hiszen!

Nagyot nyelt és tűzbelökte a halványlila áljegyeket. Most amikor rájött a színek titkára és megerősíthette volna színárnyalatban is minden idők legtökéletesebb Különalapiát...

D R V Á R

Körben amerre szemed csak láthat: rest a haragra.
 Szélcsendes volt itten az élet akárcsak a törpe
 boszniai jó lovak; anyagi lelke fukar legelőkön.
 Körben amerre szemed csak felnéz: erdő zöldel.
 Édeni volt ez a zöld, vélnéd, soha híre se érte
 vérnek. Pántlikaként gyalogösvény száz is föl — le.
 Jut falutól falunak, s hív látogatóba barátin,
 És sinek koszorúzza hegyek, rakodott sürgő kis
 gőzmasinákkal, fogták körbe a gyárat, Acélos
 száz agyarakkal láknak száz ezerét benyelő, nagy
 erdők rengeteg eltemetőjét, völgybeli Drvar.
 S bábeli nagy kövek, őskori sírok néznek magasba,
 éjjel a hold ha lelát, a fehér sok deszka, fa-kocka.
 Házra a házak is ott zsufolódtak, Munkásházak
 s tisztviselő külön, Aztán kórház, pár bolt, kocsmá,
 iskola, csak két hosszú utca meg egy patakocská:
 Unác, ennyi a minden, Volt hely hegyhátán is
 még nem egy útközben felakadt, árvult kicsi háznak,
 mert ó jók a hegyek! S fű nő gyapjas birkának
 s két-két óra az út a parasztnak a gyári dologra,
 Mert a hegyek jók! Engedik éjlen, ahogy tud minden,
 Mint hagyják hadt úzze nyomát sem hagyó játékát
 hátukon a sok fentvonuló felhő utasoknak
 Lassúdad árnyak, Örök közöny, ég; szabadság képe
 annak, kit pártos düh démona vett üzőbe...

Párizs után Drvar: Mit tudtam, mért ide vett ki
 a sors! Első mit láttam: nép. Sapka piroslik
 mind a fejen, mint nyáron a régvesztett honj földön
 víg pipacsok, S bár ég, anyaföld, hon, mind, a szavam más;
 bár én nyelvükön ép ha dadogtam — nem gyanakodtak
 s otthonom lett itt, Drvar! Nép fogadott be hazátlan
 kóbert, Mint a hegyek se, előbb nem kérte: ki volnék
 s honnan eredtem, Hely van elég, S meglátták fázik
 bús mesoly ajkamon, s adták nyomban rá, melegedjen,
 jó mesolyuk, Habozó tenyeremre erős kezük ért el,
 Nem kértek s nem féltek a legfőbbet nekem adni,
 Óvatos ó csak a genge, a gyáva! Ezek mind bátrak,
 Nem őrzik bizalom kincsét, Patikusként mérve
 Mért adagolnák? Itt van, két kézzel markolj be.
 Kezdek adással, az első: Vedd, ne s ha aztán mégis...
 Hát aztán, hát? Lassan üt; adni, ölelni, de gyors az
 ki bizton erős, És otthonom így lett, Tűzhelyeink sok
 füstjei fenn a magasban egyedül gomolyognak, Bajban
 így nőtt sorsuk sorsommá, Egyek, összefonottak
 bűnk, örömünk, S a nagy elhervadt szó újra a számom,
 Újra piros, szép, szívbeli szent gyökerekkel nyílt ki,
 Újra. Él ami — újra igaz lett, élek a másban,
 tegnap még csupasz, úzve elárvult »én« aki voltam,
 1941 Drvar.

JÓ Z S I

Irta: Fehér Ferenc

Régi emlékei közül legélénkebben élt benne édesanyja halála. Akkor öreganyja házában laktak. Anyját a tiszta elsőszobában ravatalozták fel. A koporsó leszögezésekor a sok fekete ruhás asszony mind sírni kezdett. Ő is elpityeredett, de nem hitte, hogy édesanyját siratják ennyire. Vele senki sem törődött, s így csak csetlett-botlott a szokatlanul ünnepléses arcú ismerősök között. Egy idegen ember a kariába emelte és szájával összenyálazta arcát. Utána letette a földre, megsímogatta a fejét és azt mondta: Szegény árva kisfiam!... Félt attól az embertől. A szájából éppen olyan szag jött, mint amilyen öregapjáról szokott áradni, amikor dülöngélve hazavetődött a faluból. De ez az ember nem olyan volt, mint öregapja. Más volt a ruhája is, meg a cipője is. A pantallójának hibátlan éle volt, ilyet még nem is látott. A cipője fényes volt. Az tetszett neki: a sokaság közt lehajolt és megsímogatta a ragyogó lábbelít. De kiábrándult belőlük, mert büdösek voltak. S mikor mentek édesanyja koporsója után, az is sáros lett, nemcsak öregapja foltos bocskora. Amikor a sáros gödörbe leengedték a koporsót, ismét jajgatni kezdtek a népek. Az ő könnyei is hullottak mint a záporosó, csak azt nem értette, mint változhatott meg a sok ember oly egyszerre. Míg mosni járt édesanyja, feléjük sem néztek. A sírgödör mellett pedig úgy megsiratták, mintha több közülük lett volna hozzá, mint neki. Pedig ők sosem melengették lehelletükkel anyja mosástól elgémberedett ujjait, mikor esténként hazament. A temetés után a fényescipőjét nem látta többé. Azt mondták, az apja volt; a városból jött haza elhagyott felesége temetésére. Ő fizette ki a koporsót is. Temetés után, a távozáskor őt is magával akarta vinni: valahova a városba. De ő ellenszegült, anyja nélkül nem mert vele menni. Az öregapja is úgy vélekedett, hogy itt az ő helye közöttük. Otthon maradt tehát, de később többször megbánta. Öregapja egy reggel nem kelt fel vackáról. Meggyfaszárú pipáját akaratosan szorította maradék fogaival s szinte azt várta, hogy taplót vesz elő az öreg és rágyújt. Arca szigorú volt rezzenéstelen merevségében és dacosan néma, mintha haragudott volna. Bizonyára a munka utáni ácsorgást elégette meg a községháza előtt. De az is lehet, hogy nagy bánatában szökött meg tőle és beteg öreganyjától. Hányszor panaszkodott, hányszor elmondta neki, hogy az öregember élete nem ér egy fityinget sem. Amikor már nem bírja a kapát húzni és a kasza kifordul a kezéből, akkor félrerúgják, mint a kivénült kutyát. Milyen hálátlanok az emberek! De hiszen ők is odaadták a sintérgyereknek Burkust, mivel nem látott már, nekiment mindennek és ugatni is elfelejtett... De nem! Ők azért váltak meg tőle, mert nem volt mivel etetni a szegény állatot és nem nézhették a kínlását. S hogy megsiratták a derék házörzöt. Talán öregapjának is jobb, hogy elment. De hát őt miért nem siratták meg a volt gazdái?... A kiknek kapált, akiknek kaszált... A temetésére se mentek el. A fényescipőjű sem volt ott. Pedig leste, várta, hogy megjelenik. El akart vele menni a városba; abba a gazdag világba, ahol nagyon jó lehet, mert úgy mondiák, mindenki cipőben jár. Miért is nem jött érte apja? Akkor nem kellett volna vezetgetnie a vénasszonyt koldulni. Néhol kutyával kergették el őket. Ő legszívesebben be sem nyitott volna sehova, de ilyenkor öreganyja görcsösebben szorította a kezét és a fülébe könyörögte nyöszörgő szavait:

— Ne hagyj itt, Józsikám! Estére nem lesz kenyerünk... És mentek a másik kapura. Ahogy így teltek a napok, rájött arra, hogy nem egyformák az emberek. Némelyiknek békés tekintete és ióságos arca van, a másinak meg mérges kutyája. Az előbbiekhöz vonzotta valami, mint ahogy a fázó embert vonzza valami a tűz fényéhez. Úgy érezte, hogy azok nemcsak kenyeret, de jószót is adnának neki. Megsímogatnák az arcát, mint édesavjia szokta és talán mesélnének is, mint öregapja... Az ilyen emberek nagyon kevesen voltak s csak addig volt velük dolga, míg azt a karéj kenyeret zsáktarisznyájába dugták. Hátszunya idő volt, nem mehetek sehova, mert lábukról, testükről az utolsó rongyok is leszakadtak. Ilyen magányos estéken sokáig nem aludt el. Nyitott szemekkel bámult a sötétbe és a városról álmodott. Csak innen menekülhetne! Nem kellene száraz kenyérdarabokon rágódnia és nem kellene remegnie többé, hogy merről ugrik rá egy kutya, ha benvit valahova kéregetni... Ott minden másképp lenne a városban! Öreganyja a hátát és lábát fájlalta. Azt mondta, az időtől fáj; a hóvihartól meg a fagytól. Ezt nem értette, mert öneki semmije sem fáj, legfeljebb néha a gyomra, de tapasztalatból tudta, hogy csak akkor, amikor nagyon üres. Kétkedését elmondta öreganyjának. Az egy kissé megütődött, aztán mosolyra húzta ráns arcát.

— Igazad lehet, kisfiam! Lám én erre nem is gondoltam...

Reszketve feltörő szavaihoz bólogatott is, mintegy nagyobb nyomatékot adva azoknak. Ajkai szegletén bágyadt mosolyféle jelent meg: Lám, lám, milyen okos az én kis unokám... Nekem eszembe se jutott volna... Öregapja halála óta ez volt az első mosolya — halovány, fonyadt kis virág —, de ez sem vihetett szint nyomorúságos életükbe. Egyszer panaszkodott a patikárosnak. Az adott nekik egy zöld üveget. Lehetett akkora, mint az öregapja pálinkásüvegie, amely gazdája halála óta a kaszli tetején porosodott. De finom csavarrajáró dugója volt s az nagyon tetszett neki. A barátságos tekintetű fehérköpenyes úr azt mondta, hogy attól az orvosságtól kiáll a fájás öreganyja csontjaiban. Nagy tiszteletet érzett a patikáros iránt. A sok fényes üvegiét sokáig bámulta s nem értette, miért olyan fényes ott minden, míg náluk a nagy falitükör sem olyan fényes, mint a patika szekrényei. Ők talán nem is tudnának itt élni. Olyan finom, tiszta emberek valók ilyen helyre, mint ez a fehérköpenyes. Miért is születik egyik ember ilyenek, a másik meg amolyannak? Szerette volna ezt megkérdezni valakitől. Esténként a városról álmodozott, éjjel meg nem alhatott öreganyja jajgatásától, nyögéseitől. Éppen ilyenkor kínozza a nyavalva, hogy ő se' aludhasson. Sokszor keserű haragot érzett a vénasszony iránt. Unta már állandó panaszait, számolását; nem bírta a szagát sem. Éjjeli nyögései meg úgy felizgatták, hogy tehetetlenül hánykolódott fekhelyén. Öreganyja egyre ritkábban kelt fel vackáról. Egvedül járta az utcákat még akkor is, amikor házuk eresze alól elszálltak a fecskék. Aztán tél köszöntött rájuk. Reggelre mindig befagytak az ablakaik. Sokat szenvedtek a hidegtől. Az ujjai odafagytak néha a jeges kapukilincsekhez. Egy éjjel csunya szél sirt be az ajtó repedéseim. Hóvihar dühöngött odakünn. Furcsán érezte magát a sötét, hideg szobában. Öreganyja most nem zavarta jajgatásával. Pedig most nem bánta volna, ha hallja a hangját... A városban is ilyen sötétek lehetnek az éjszakák?... Ott is ilyen hideg van?... Miért nem jajgat most az öregapja?... Éles, bántó sikongással újabb hőtömeget sodort az északi vihar a feje fölött lévő ablaknak. Felugrott fekhelyéről. — Öreganyám! — sikoltotta el magát. Csend ült a szobán. Aztán új szélrohám kísérletezett az ablak-

kal, de nem birt vele. Józsi odarohant a szoba másik sarkához. Előbb félénken, aztán rémülten rázni kezdte a vénasszony összetöporodott testét. Az nem mozdult. Kétségbeesetten rohant ki a hóviharba, át a szomszédba. Csak nagy nehezen tudta felébreszteni a lakókat. Reggel orvos jött hozzájuk. Az összesereglett embereknek azt mondta, hogy az öregasszony megfagyott.

*

Másfél éve dolgozott a tanyán. Annyi ideje temették el utolsó hozzá tartozóját. Gazdája emberségesen bánt vele, mert hamar beletanult teendőibe. Megszokta a koránkelést és későfekvést, a hideg hajnali harmatot és a csipős őszi deret; megtanulta a tanya iratlan törvényeit — főleg azt az egyet, hogy senkinek soha nincs megállása — és egyik nap után a másik múlt el fölötte.

Valójában csak disznópásztornak fogadta föl a gazda, de mivel a malacokat nem hajkurászhatta mindig; egyéb munkákra is befogták. Megtanult herét kaszálni, disznók alól aljazni, fát hasogatni. A trágyás kocsi megrakása ment legkeservesebben. Sokszor úgy érezte, dereka megszakad. Nem csoda, hogy úgy megszerette a malacait. Ha azokkal kiment a tanyáról, a maga ura volt. Ezzel a föléso tudattal tereite ki a malacokat a tarlóra azon a forró augusztusi délutánon is. A föld még nedves volt az éjjel hullt esőtől, de a nap melege már szikkadtra szivta. A tüzes golyó bolondul szikrázott az égen, az egész határ izzadt és langyos páráit gőzölgött. Már jó messzire elhagyták a tanyát. Karikás ostorával belecsörrentett néha a csendbe s a malacok ilyenkor boldog hancúrozással szaladztak előtte, mint jó pajtások, akik értik minden gondolatát. A dülőlútról befordultak egy nagy tarlóra. Józsi végignyúlt egy kazal tövében. Fejét tenyerébe helyezte s a mag után turkáló malacokat bámulta. Ostora mellette hevert, mint egy hosszú, mozdulatlan kígyó. Szeretett egyedül lenni. Ilyenkor kedvére nézegethette a földön futkározó bogarakat, vagy a levegőben kergetődző lepkéket. A néma kis rovarokat figyelve, mindig valami titokkereső kíváncsiság szállta meg: vajjon, éreznek-e azok, érzik-e az ő hatalmát maguk felett, hogy úgy menekülnek közelébe? A lepkék játszi könnyedségükkel féktelen csapongásra készítették gondolatait. Velük együtt felrepült ő is a kék meszeségbe, röpködött, kacagott — aztán meglátta, hogy szétszórtak a malacai és leszállt egy pillanat alatt a földre, s a kis kanász zavarásznai kezdte a jószágokat. Tetszett neki ez a játék, de utána mindig elszomorodott. Érezte mindig, hogy kár önmagát álltatni. Menekült volna ilyenkor a tanyák trágyaillatos levegőjétől, az istállók szennyes aljától, ahol éjjelenként rongyos gúnyájában aszalódott... Gyűlölettel gondolt gazdasszonyára, aki vele mosatta ki az első napokban kisfia pelenkáit... És sírni szeretett volna, amikor ránézett mocskos rongyaira, kőpedezett, bütykös ujaira... Keserű megdöbbenéssel gondolt arra, hogy ő tulajdonképpen semmiben sem különbözik malacaitól. Inas lábai akárcsak a malacaié, vékonyak és szennyesek a trágyától, amelyben nap mint nap gázol. Tetőtől-talpig retkes a piszoktól, hiszen nem mosakodhatik, mert akkor kifújja a szél a bőrét és felpattogzik, mint a kiszáradt pocsolya feneke. Végigsímított kurtúra nyírt haján, aztán ránézett az egyik malac sörtés üstökére és elnevette magát, hogy milyen bolondságokat gondol össze-vissza. De nem nyugodott meg. Hosszan nézett egy irányba, túl a kukoricásokon, arra, amerre a vándorzsídó szokott eltűnni, amikor ment a városba. Tőle hallott meg egyet s mást a városról és szomjasan itta be lelke a vén ember minden szavát. Most megérezte, hogy ezen a délutánon is találkozni fog az öreggel. Az öreg

ócskásnak tetszett a kis kanászgyerek roppant érdeklődése és arra vezetvén útja, nem sajnált egy-egy negyedórát a fiútól. Meséit kiszínezte, kikerekítette. Sokszor nem is a maszatos kis kanásznak mesélt talán, hanem sajátmágnak. Hogy sajnálta Józsi, hogy nem mehet vele egy-egy ilyen találkozás után.

Most ismét jön az öreg. Jönnie kell, mert már egy hete nem járt erre. Figyelt és várt.

Nyugatról langyos szél közeledett s megropogtatta a sárguló kukoricaleveleket. A malacok beleszagiasztak a fülledt levegőbe s elröfentették magukat. Azután gyerekes csintalansággal szaladgálni kezdtek össze-vissza a kazalok közül.

— Ne malac, ne! — kiáltotta Józsi csak úgy szokásképen és felemelkedve, megropogtatta gyenge csontjait. Vékony gyerekhangja elfulladt a sűrű levegőben s talán a harmadik kukoricásig sem hatolt.

A hosszan kigyózó dülő-út messzeségében meglátta az ócskás csacsiját, azután a kis kordét és legvégül már a vén ember szakállas arcát is tisztán kivette a messzeségből. Az olajozatlan kerekek csikorgása bántóan sirt a süket csendben. Józsi kint állt a dülő-út szélén. A kis igavonó szinte felszólítás nélkül torpant meg előtte. Mintha tudta volna, hogy a kis kanászgyerekkel való találkozás is egy eperfát, vagyis egy rövidke pihenőt jelent a hosszú úton.

Az ócskás nagyon fáradtnak, levertnek látszott. Mintha tíz évet öregedett volna, mióta nem látta. A hangja sem volt olyan meleg, olyan puha, mint legutóbb. Végtelen mélyről szakadtak föl belőle a szavak:

— Utoljára találkozunk kisöreg! ... Messzire megyek, nagyon messzire... Nincs már mit keresnie a vén Izsáknak ezen a tájon...

Józsi megilletődötten bámult öreg ismerősének a szakállába, aki mintha nem is vett volna tudomást a fiú jelenlétéről, tovább motyogott és szemeit le nem vette volna egy távoli ismeretlen pontról.

— Volt egy kislányom. Az unokám volt... Olyan volt, mint a harmatos lilium a tengerparton. Egyetlen kincsem volt anyia halála óta... És megölték! — emelte fel a hangját és szinte eszelősen a fájdalomtól tovább folytatta: Ők ölték meg a kórházban... A fehérköpenyes orvosok...

Hangja megcsuklott. Józsi megdöbbenve állt a csacsi mellett és egy legyet zavart el az orráról. Messziről hallotta, hogy egy cséplőgép megindult. Az eső utáni munkaszünetben ez volt az első hang a pusztán és Józsi jólesően szívta magába a hangokat. Fehér cipőszagnak tűnt most előtte a friss föld illata.

Az öreg összeszedte magát, de egy kövér könnycsepp árulómód végiggurult ráncos arcán és megtelepedett szakállán. Már a gyeplőt fogta keze, amikor elnézve Józsi feje felett ismét megszólalt:

— Ne kívánozz, fiam a városba! ... Hazudtam neked mindig... Meséltem... Mint az öregemberek szoktak... Arra gondoltam, hogy a kis unokámnak mesélek... Jó fiú voltál... Sajnálom, hogy becsaptalak... Ne menj a városba, rossz emberek laknak ottan...

Megrántotta a gyeplőt, de a fáradt csacsi olyan lassan indított, hogy még volt ideje lenyúlni és megsimogatta Józsi fejét. A kerekek nyikorogni kezdtek a dombhajlásan fölfelé. A csikorgás, az öreg remegő hangja és a távoli gépzúgás reszkettek a levegőben, mint három megütött zongorahúr. Aztán az első kettő elhalkult, elült, csak a harmadik lebegett továbbra is a táj fölött.

Józsi riadtan eszmélt magára. Mintha mély álomból ébredt volna. Első gondolata a kötelesség volt; tekintete a kazal felé rebtent. A malacok elütköztek. Ugy rohant a kazal felé, hogy még káromkodni is elfelejtett. Biztosan a kukoricásban mászkálnak a bitangok — gondolta és belépett a leveleiket kókadtan lelógató kukoricaszárak közé. Füttyült, kiabált, csalogatta a jószágokat. Hiába. Homlokára izzadságcseppek üttek ki. Szinte sírva szaladozott a kukoricásban s egyre a malacok után kiáltozott. Ilyesmi még nem történt vele. Mit fog szólni a gazdája, hogyha nem lesznek meg a malacok?! Egyik kukoricatáblából a másikba rohant. Kétségbeesetten kiabált, majd féltérdre bukva fülelt, hallgatózott, merről hall valami biztató neszt. Semmi sem rezdült. Elsírta magát. Leült, hátát egy kukoricaszárnak támasztotta s mély zokogással sírni kezdett. Könnyei végig folytak poros, maszatos arcán és megtelepedtek szája szögletében. Nyelvével lenyalta őket, aztán dühösen köpte ki a sós könnyeket.

— A fene ette volna meg azt a vén embert a szamarával együtt! Ómiattuk üt agyon a gazda...

Kihúzta a gatyakorcából izzadt vászoningét s azzal törülte meg verejtékes arcát.

Az est félhomálya beopta magát a kukoricásba. Egy korai szünyog éles, bántó muzsikálással körözött a feje körül s rátelepedve nedves arcára éhes mohósággal szívni kezdte a vérét. Ingerülten csapott a vérszopóra s izmos ujjaiával összemorzsolta. Már nem sírt. Ingtét visszagyömszölte helyére és nagyot lélegezve megindult a tanya felé. Elkészült a legrosszabbra. Talán elzavarja a gazdája, talán a bérét veszi el, de az is lehet, hogy kitöri a derekát. Önkénytelenül is odanyúlt derekához és megtapogatta. Sötét lett, mire nagy szívszorongva a tanya elé ért. Gazdája hangját hallotta az istálló felől. Őt kereste káromkodva. A kutyák boldog csohogással, viháncolással fogadták. A gazda odanézett s dühösen rontott neki:

Az anyád istenibe' mászkáltá'!... A malacok rég' hazagyüttek, te meg csavarogsz ebbé' a dologidőbe'?!... Úgy vágta nyakon Józsit, hogy felhengergett. Úgy maradt elnyúlva a porban és remegve várta az ütlegeket. Azok késtek. Persze, hiszen a malacok megvannak, hazajöttek az édes kis jószágok! Csakha hazajöttek... Feküdt a porban. Arcát könnyek szántották végig. Messziről cséplőgép muzsikált, zümmögött feléje fájdalmasan, búsan és mégis mindent megbocsátó édesanyás babusgatással. Föľült és egy szó szakadt fel melléből: Édesanyám!

ÉRETTSÉGI BÚCSÚZTÁTÓ

írta: Lőrinc Péter

Az események állandó folytonosságban hömpölyögnek tova és nincsenek éles határvonalak az életben. Sokszor még sincs rá szükségünk, hogy bizonyos távlatot nyerjenek a történések, elhatárolódnak azok egymástól és már a történések idején is tudjuk: új lapot nyitottak a nép életében. Ilyen éles határvonal volt a felszabadító háború és ilyen határvonal az ötéves terv első éve.

Az egyén életében is vannak ilyen megállók. Megállók és kiszállók. Amikor az együtt-utazók kiszállnak az összeszoktató kocsiból és különválnak, hogy külön-külön folytassák a mégis, továbbra is, egy-közös utat.

Egyes intézmények életében is adódhatnak állomások, amelyek új lendületet visznek munkájukba.

Az idei június végén több magyar középiskola jutott el arra a fokra, hogy először vigye érettségire és bocsássa ki falai közül azt a diákgenerációt amelyik akkor lép ki az életbe, amikor az első öt éves terv is kezdetét veszi. Együtt indulni neki a jövőnek az első öt éves tervvel: nagy öröm és nagy büszkeség. De nagy kötelezettség is! Ugy az iskolákra, amelyek első ízben vitték érettségi elé diákokat, mint az érettségizőkre, akik már többé-kevésbé eddig is igyekeztek felkészülni arra a nagy feladatra, amely most hárul rájuk. Egyelőre három gimnáziumból és egy tanítóképzőből áradnak szerte az új értelmiségiek, akiknek jó része éppen a további kádereképzés feladatát kell hogy vállalja, hogy hamarosan, az öt éves terv utolsó évére, már több középiskola kapuját hagyhassák el és még sokkal felkészültebben az érettségizők.

A kádereken áll és múlik minden. És itt első sorban a szakképzettség van a hangsúly. De a szakképzettség nem minden. Az új időknek megfelelő új ember kiépítése bennünk ennél sokkal többet kíván, többet feltételez. Önmagunkat is új emberekké kell átépítenünk. Ez sem történik persze, hirtelen, máról holnapra. Hosszú hónapok láthatatlan munkája után egy napon hirtelen ráismerünk arra, hogy ime, másképpen gondolkodunk, másképpen cselekszünk, másképpen érzünk: hogy kitermelődött bennünk az új ember, aki megfelel, aki igaz mása a körülöttünk megváltozott és a körülöttünk egyre változó, jobbra változó, szebbre változó időknek.

Közismert, sokat hallott, sokat idézett, mély, igaz, örök és örök-érvényű mondás, hogy: »Mi a vasútvonalat, a vasútvonal bennünket építi!« Mert így van ez, így volt így is lesz. A tanítóképző is újtára: a kis Jósikák és Marik közé bocsátja most végzett növendékeit és ezek között talán akad még olyik, aki nem tudja ezt, aki még azt hiszi, hogy eddig tanult, ezután *tanítani* fog. Holott már eddig is *tanítva tanult* és ezután is *tanítva* fog tanulni. Aminthogy a legjobb módszer, talán az egyedüli módszere a tanulásnak, a megtanulásnak: a tanítás, a tanítva-tanulás. Tanítva tanulunk, építve épülünk, a körülöttünk folyó életet, a bennünk folyó életet építve ki, építjük ki önmagunkat is. Talán tovább tart az önmagunk átépítése a körülöttünk folyó élet kiépítésénél, mégis párhuzamos folyamatok ezek. Megteremtjük a feltételeit annak az új életnek, amely lehetővé teszi azt, hogy az *Énről* áttérhessünk a *Mire*, az *Enyémről* a *Mienkre*, de úgy, hogy ezzel csak még jobban kivom-pásodhasson az Én is, az Enyém is, amely éppen akkor teliesedhet ki számunkra is és mindenki számára, ha beleolvadunk a közösségbe és azt gazdagítjuk saját színárnyalatunkkal. Már az egykori öslény dolgozva, hatva a körülötte levő természetre, alkalmazva azt önmagához, felhasználva és idomítva azt, idomította önmagát, kitermelte önmagát, hatott önmagára, alkalmazta önmagát a természethez és így lett mint saját munkájának, a munkának a terméke: *emberré*.

Mi is így leszünk új emberré, igaz emberré. Így leszünk egyszerűen: igenis — *emberré*, mert elrabolták tőlünk emberségünket, emberi méltóságunkat, géppé, gépalkatrészzé tettek és ma vissza kell szerezniünk emberi mivoltunkat, emberi méltóságunkat. És át kell építenünk magunkat, hogy újra emberré válhassunk. Emberré a gépből. És emberre gépies önimádó egocentristából, aki önmaga körül forgott, önmaga

bolygóává vált és éppen ezáltal csak keringett önmaga körül, de sohasem tudott eljutni önmagához — és az emberhez.*

A tőkés társadalmi rend ábrándképpel fizette ki az értelmiségieket, akár a kispolgárt is. A kispolgárral azt hitette el, hogy önálló, független tulajdonos és érdeke a tőkés társadalmi rend fenntartása, holott napról-napra nyomorba taszította. Az értelmiséginek meg azt a káprázatot adta, hogy minden más ember fölött áll. Hogy magasan lebeg az osztályok fölött, mint a társadalom színje és értelme, a társadalom teremtője, istene. Istennek hitte magát, egykor a tőkés társadalom értelmiségije és ugyanakkor kiszolgált és nem csupán munkáival, de éppen tudásával és hitével is, a tőkés társadalmat, urát, a tőkét.**

Magasan a tömeg fölött áll az értelmiségi és érette, körötte forog a világ. Habár itt már történtek egy és más hibák és az értelmiség tagja, — szörnyűséges elgondolni is, — kénytelen sok-sok előnyén osztozkodni és ez az osztozkodás lerontja az előyöknök az értékét is! Így vagyunk, mondja Wilde, a betűvel is. A való élet szürke és unalmas, a művész új, a valótól eltérő életet álmodik maga köré a betűben. De mit ér a könyv, a művészet és a tudomány, kultúra és felvilágosultság, ha meg kell osztozni rajta a tömeggel, a néppel! És elátkozza azt, aki feltalálta a könyvnyomtatást és demokratizálta ezáltal is már a kultúrát, a könyvet.

A szent egyénnek joga van mindenhez, joga van hozzá, hogy maglyát rakjon a könyvek alá, hogy »emelje« a könyv értékét azáltal, hogy

*Glembaj Leó ismerte a glembaizmus mérget, a glembaizmus történelmét, véres, harácsoló, embereken átágazó útját, amely őt is megakadályozta az emberré válásban és a tárgyokban, a haszonban, maga is tárgyiassá vált, mehanizálódott és másokat sem hagyott emberré válni, mert, mint tárgyakon, keresztülgazolt rajtuk. Glembaj Leó ismerte a glembaizmus útját és nem akart ezen az úton járni. És mégis rajta haladt maga is, mégsem harcolt a glembaizmus mégre ellen, mégis megmaradt maga is Glembainak, mert nem építette át magát, mert benne maradt a glembaj-környezetben, mert a harcban csak önmagára támaszkodott, nem o'vadt be a közösségbe, az emberi közösségbe, mert nem épített, hogy önmagát is felépíthesse, átépíthesse. Glembaj Leó megmaradt Glembainak és ez a kettőssége, tragédiájává válik.

**Oskar Wilde is isten volt saját szent személye előtt és hitte: hitte, hogy az értelmiségi a teremtő aki leváltja az istent avult trónusáról és aki nem csupán a társadalmat, nem csupán a művészetet és tudományt teremt meg, de megteremtője a természetnek is, azáltal, hogy kimondja az ígét, hogy legyen és: lön. Nem a művészet utánozza a természetet, — mondta felűjt-nagykomolyan. — ellenkezőleg a természet utánozza a művészetet. Olyanná válik, amilyenné a művész megálmodja. Mert nem arról van itt szó, hogy teremtő munkával változtatja meg az ember maga körül a természetet, de arról, hogy beléalmodja álmait abba és a természet hozzáidomul az álmokhoz! Csak az álmokról lehet itt szó, oh hiszen a teremtő, az alkotó munka — munka és az szürke, o'y unalmas, hétköznapi és pórias, proletárfajtájú: megvetendő. Az igaz értékes élet, az értelmiségi élete az álmodás, a henylés, de álmodó parancsszavára hozzá alakul a természet és társadalom, mert a művész — az isten.

elvonja azt a néptől és joga van ahhoz is, hogy az ember alá rakja a máglyát szent önmagának érdekében. Raszkolnyikov leöli az öregasszonyt, ha pénze hozzásegíti az emelkedéshez és Nietzsche hozzáteszi: Taszítsd a szakadékba a gyöngét, a tömegembert! Ez az értelmiségi lenézte a népet, mert fölötte állónak érezte magát, teliesen függetlennek és éppen ezáltal vált alacsony kiszolgálójává a tőkésnek és ezáltal zárta el önmaga útját is a továbbfejlődéstől, egyéniségének kivirágzásától.

Ezért kell új emberré építeni át magunkat. Tudatosan ráismerni a valóságra, az igazságra, hogy nem állunk a nép fölött, de annak szerves része vagyunk, hogy nem vagyunk, mert nem lehetünk »függetlenek«, de érdekeink azonosak minden más dolgozó érdekével.

A cél nem az, hogy az értelmiségi magasan fölötte álljon a kétkezi munkásnak, aki mindenét megteremti és aki teremti — vele együtt — a társadalmat, hanem, hogy minden ember, minden kétkezi munkás értelmiségivé válhassék, hogy a könyvet csakugyan *csak értelmiségi olvashassa* minden értelmiségi: *minden ember!*

Mindez folyamatban van. Ebben az irányban halad az élet. A mi feladatunk, hogy bekapcsolódjunk, hogy tudatosan vállaljuk az új, a *népi értelmiségi* szerepét és hogy átlényegüljünk észjárásban, jellemben és elgondolásban. Tudatosan, tudva kell tudjunk, hogy a nép szerves részét képezzük és hogy már emiatt sem mehetünk, mint azt a narodnyikok gondolták el, a »*nép közé*«. Nem megyünk a nép közé, mert nem mehetünk a nép közé, hiszen maga vagyunk a nép, a nép szerves része és a nép közé kimenetellel azt bizonyítanók csupán, hogy még a régi elkülönülési elgondolások és vágyak élnek bennünk, hogy még felülről nézünk a népre és *adni* akarunk *neki*, ahelyett hogy *önmagunknak*, a népnek adnánk és tőle, *önmagunktól*, kapnánk egyúttal. Vezetést, irányítást is, mert sehol sem áll az, hogy az értelmiségi csupán azért, mert értelmiségi, hivatott mindenütt a vezetésre, irányításra. Beolvadva és együtt haladva és mindenkit értelmiségivé téve magunk körül, szerezységet tanulva, mint rész, de igenis mint fontos és hasznos rész: így kell haladnunk — eldobva magunktól, eldobva magunkból minden berendezkedést, minden istenkedést, minden wildeoskodást.

Kétszáznál több érettségiző hagyta el a napokban középiskoláinkat, gimnáziumot és tanítóképzőt és közöttük sok a komoly tehetség. A tehetség komoly, a tehetség szent és nagy dolog. De tehetség nincs tudás nélkül munka nélkül, a tehetség nem álmok szülőtte. Munka, komoly és nehéz munka terméke az. Tudás nélkül, tanulás nélkül nincs tehetség, csak elkallódott emberek vannak. Tudás nélkül nincs tehetség, csak szólamszajkózó üresfejű, senkinek nem kellő emberek vannak. És be kell vallanunk, legalább önmagunknak — *az önkritika* óráiban, hogy nagyon, nagyon csekély a tudásunk s hogy nagy magabizásunkban, elbizottságunkban sokan magunk vagyunk okai annak, hogy még ezen az alacsony fokon állunk.

Feladatunk, mindannyiunk és minden értelmiségi feladata, mérnökök és agronómok, orvosok és állatorvosok, tanárok és írók, újságírók feladata a bekapcsolódás az ötéves tervbe, új életünk kiépítésének tervébe.

És feladatunk, mindannyiunk feladata, de különösképen a tanítók és leendő tanárok feladata a káderképzés. De a magunk képzése is káderképzés, mert mi is részei vagyunk a kádereknek és mert csak tanulva taníthatunk, aminthogy csak tanítva tanulhatunk igazán. Kevés

a tudásunk a mai követelményekhez, kevés annak a mennyisége is és sokszor még téves az iránya, mert nincs tudományos alapja, mert a tudomány helyett mindenféle csalfa, hamis, ábrándkeltő és népellenes elgondolás képezi annak alapját, ad annak irányt. A szülők nevelése is feladatunk, az új munkaviszony kialakítása is feladatunk. És önmagunk munkaviszonya sem alakult még ki véglegesen. Aki nem építi ki önmagát, lemarad az úton. Aki megáll, az visszahull.

Mindenkinek feladata mindez, de különösképen a már végzett tanítóé és a végzendő tanaré. A tanító egykor lenézett éhenkórász volt, ki semmizettje még és kivetettje az értelmiségiek társadalmának is. Úr, pap, jegyző parancsolt neki; zsíros paraszt lenézte és itatta, fizette italát, míg csakugyan elitta eszét és elitta gerincét, ugyanakkor amikor értelmiségi társai és talán ő maga is a világ, a társadalom csúcspontjának tartotta magát.

Ma a tanító a népi értelmiség tagja és talán legközelebb áll a nép többi részéhez, munkáshoz, paraszthoz. Előretolt harci állásban tartja a munka a kultúraterjesztés és kultúrateremtés frontját. És különösen ma: az első öt éves terv első évében. Amikor külön dicsőség az: először kerülni ki az új feladatok vállalása elé! Olyan feladatok vállalása elé, amelybe már olyan iskolában igyekeztek beletanulni, mint az *újúsági vasútvonal!*

Építjük az országot, a szocializmust, a *hazát*. Mert eddig nem volt házánk. És most hazaépítő munkánkban hozzáfogunk éppen a wildeokkal ellenkező irányban, a kultúra demokratizálásához. És ez a minden nap gyakorlati nyelvén annyit jelent: *minden községben ott kell lennie a hét éves iskolának*. Ennek ma már meg van a lehetősége. Feltétele, megteremtett feltétele, ennek a helyes nemzeti politika, a népuralom, a haladás a szocializmus felé, mindenki jóléte, mindenki kultúrája felé. Csak egy feltétele hiányzik még az új iskolarendszer kiépítésének. A káderek kérdése még nyílt, nincs még *elegendő* ember, szakember és nincs még elég *megfelelő* ember erre a célra. És éppen ebből háramlik a tanítókra is, a többi érettségizőre is, jövőendő mérnökökre, orvosokra is a nagy feladat: *képesíteniük kell magukat, hogy alkalmassak legyenek erre a nagy feladatra*. Hamarosan minden községben ott lesz a magyar nyelvű algimnázium: a hét éves iskola. És így hamarosan sor kerülhet arra, hogy tanítóink nem csupán az első négy, de a következő három osztályban, az algimnáziumi osztályokban is tanítanak. Felkészültek-e erre a szent munkára? Együtt haladnak-e és haladhatnak-e a kis Jós-kákkal és Gyurkákkal, akik egyre haladnak és akik ma elemisták, de akik idestova igazi népi értelmiségiek lesznek. Tudiák-e majd *tovább* vezetni új tanítóink a Jós-kákat és Gyurkákat azon az úton, amely képessé teszi majd őket arra, hogy csakugyan népi tudósok és más hasznos tagjai legyenek népi társadalmunknak. És lesz-e hozzá erejük, hogy megteremtsek a hagyományát, annak a szülők körében, hogy ma nem elegendő a négy osztályos elemi iskola, hogy be kell hogy írják a Jós-kákat és Marikat az ötödik és hatodik és hetedik osztályba is és, ha arra válók, aminthogy jó része arra való lesz, a további osztályokba is. Mert ez a hagyományteremtés is az új értelmiség, különösen az új tanító feladata.

És azonkívül: *hazaépítésről* van szó. Úgy ahogy azt Szántó Zoltán is mondta: *Minden jó vajdasági magyarnak ott a helye az építőmunká-*

ban, a hazaépítő munkában, minden jó magyar belekapcsolódik az öt éves tervbe. Mert ujjáépítésről, mert továbbépítésről, mert hazaépítésről van szó és sohasem volt még hazája évezredes történelmének folyamán a magyar népek. Most itt először van hazája, most, itt, először épül ki a haza, a mindenki, a nép igaz, boldog jövőt építő hazája.

Mi alig vettünk részt a *hazaszerzésben*, a hazaszerző harcokban. Csak egyesek, csak a *Mayer Ottmárok, a Papp Pálok, a Petőfiizászlóalj és Petőfibrigád* tagjai mentették meg becsületünk *harcos életünkkel és harcoshalálunkkal*. Így lettünk, így lehettünk a köztudatban is, és önmagunk előtt is — becsültek és megbecsültek, így kerülhettük ki azt a szörnyű sorsot, hogy úgy ismerjenek bennünket mint a gyilkosok, a Zöldiek, a Feketealmi-Zeidnerek, a Szombathelyiek népet; hogy lehessünk és maradhassunk éppen ellenkezőleg — *Petőji népe!*

Ha csak alig vettünk részt a *hazaszerzésben*, de részt vettünk és részt veszünk, részt vehetünk és részt kell vennünk a *hazaépítésben!*

Már eddig is, már két esztendeje, nagy arányban adunk rohammunkásokat az ujjáépítésnek és továbbépítésnek. Jó munkások *vagyunk* és jó szakemberek. Jó népi értelmiségiek is *lehetünk* és előbb-utóbb megszűntetjük a mult átkos örökségét gondolkodásmódban is! Új módok, de a régi vonalon folytatjuk a nagy, régtől tartó harcot az örömösebb életért. Mert a harc nem szűnt meg, csak formája változott. Megszűnt a fegyveres harc a hatalomért, a népi uralomért; de *folyik a harc* tovább lankadatlanul a haza, az új élet kiépítéséért! Megszűnt, eldőlt Dunavölgyében a nagy, a roppant, a hatszáz éve tartó póri pör, amely egykor, még 1339-ben ott kezdődött a zágrebi káptalan birtokán, ahol Dunavölgyben először kísérelték meg *Alekszandrov* vezetésével a földosztást és amely harc ott folytatódott a *Budai Nagy Antalok, a Dózsák, a Fekete Emberek, a Gubecek és Ivanicsok, Kárposok és Majzosok, Esze Tamások és Pintye Gligorok, Péra Szegedinácok és Hóriák, meg Krisánok, a Táncsics Mihályok* és többiek zászlai alatt egész napjainkig — *Títőig*. Eldőlt a nagy hatszáz éves póri pör, a föld azé, aki megműveli és ezt már az elemi iskola kis nebulói, a Jósák és Tecák is tudják és a kis Mari is úgy érzi: *ő is így cselekedett volna*, ő iszkiosztotta volna a földet, mert ezt követeli az igazság és egyenlőség, a jobb, boldogabb jövő.

Hirdetni ezt a nagy gondolatot, tudva tudni, hogy megszűnt a harc régi formája, de áll a harc a jobb jövőért tovább, más, új eszközökkel: nagy feladata *ez az új*, a népi értelmiségnek. Azt, hogy igazságot tesszünk és megteremtettük a feltételeit annak, hogy *Cicinek nőjjenek ki* talajunkból, a szabadság talajából, új *Cicinek*, új tudósok, akik *meggyorsítják* hazánk fejlődését.

Ennek az új, népi értelmiségnek, mérnöknek, tanárnak, orvosnak, írónak, új népi tanítónak útján kívánunk sok szerencsét azoknak, akik most az öt éves terv első évében vágnak ki az életnek, a feladatok vállalásának: *Jó szerencsét!*

AZ ÚJFAJTA DEMOKRÁCIA

Irta: Varga Jenő

A második világháború egyik legfontosabb politikai következménye az olyan új típusú demokráciák keletkezése, mint amilyen az új Jugoszlávia, Bulgária, Lengyelország, Csehszlovákia, valamint Albánia. »Újfajta demokrácia« alatt valamely ország olyan helyzetét értjük, melyben a hűbéri maradványokat — nagybirtokokat — már felszámolták, ahol még megvan a termelőeszközök magántulajdonának rendszere, de a nagy ipari, közlekedési vállalatok és a nagy hitelintézetek az állam tulajdonát képezik és maga az állam, valamint az állami karhatalom nem a monopolisztikus polgárságnak, hanem a város és falu dolgozóinak érdekeit szolgálja.

Ezeknek az államoknak társadalmi rendje különbözik minden eddig ismert társadalmi rendtől; ez a rend valami egészen új jelenség az emberiség történelmében.¹⁾ Ez nem a polgárság diktatúrája, de nem is proletárdiktatúra. A régi állami gépezetet nem zúzták össze, amint az a Szovjetunióban történt, hanem az új rendszer híveinek szakadatlan beáramlása útján fokozatosan építik át. Ezek az államok nem tőkés államok a szó szokásos értelmében. De nem is szocialista államok.

A szocializmusba való átmenetük alapjait a legfontosabb termelőeszközök államosítása, valamint magának az államnak a jellege jelenti. A jelenlegi államhatalom fenntartása esetén fokozatosan áttérhetnek a szocializmusra, ha egyre jobban kifejlesztik az árútermelő tényező (paraszterek és iparosok) és az uralkodó helyzetét elvesztett tőkés tényező mellett már most meglévő szocialista tényezőt.²⁾

Az újfajta demokráciák keletkezésének és fennállásának valamennyi ország számára azonos, közös előfeltétele a tőkés rendszernek a második világháború következtében erősen kieleződött, általános válsága.

Az ezekre az országokra jellemző történelmi feltételek a következők:

1. az uralkodó osztályok és politikai pártjaik a széles néprétegek előtt elvesztették hitelüket, — a háború előtt és alatt a hitlerista fasizmusmal való együttműködésre irányuló politikájuk következtében, amely azt eredményezte, hogy ezek az országok a német csapatok megszállása, a dolgozó tömegek pedig a legkegyetlenebb elnyomás alá kerültek és elszegényedtek;

2. a kommunista pártok vezetőserepet játszottak az ellenállási mozgalmakban, aminek eredményeképpen megteremtették a munkásosztály egységét és megalakult a népfront, mely a fasizmus, a nagybirtokok és a nagytőke, — vagyis a fasizmus gazdasági alapja, — ellen küzd;

3. ezek az országok erkölcsi, diplomáciai és gazdasági támogatást élveznek a Szovjetunió részéről. E támogatás nélkül az újfajta demokráciák aligha tudtak volna helytállni a külső és belső reakció rohamával szemben. Ebben a vonatkozásban igen tanulságos Görögország sorsa.

¹⁾ A Mongol Népköztársaság hasonlít némileg ezekhez az államokhoz, de keletkezésének történelmi körülményei teljesen eltérőek voltak.

²⁾ Az a tény, hogy ez a jelenség egészen új, abból is látszik, hogy az ilyen típusú országoknak nincs általánosan elfogadott elnevezésük: egyaránt használják az »új demokrácia« »sajátos típusú demokrácia«, »népi demokrácia«, kifejezéseket. Az »újfajta demokrácia« elnevezés arra utal, hogy ez a jelenség új, továbbá arra, hogy nem valami véletlen jelenségről, hanem új államformáról van szó.

Az újfajta demokráciák gazdasági életét a következő vonások jellemzik:

A termelőeszközök magántulajdona továbbra is fennáll: a paraszt tulajdonosa saját földjének, az iparos saját műhelyének, a kereskedő saját üzletének, a kistökés saját gyáranak. De a nagy bányá- és iparvállalatokat, a közlekedési és bankvállalatokat államosították és azokat az állam igazgatja. Fennáll még az értéktöbblet elsajátítása a tőkések által, de ez meglehetősen szűk területre korlátozódik,³⁾ mégpedig nemcsak azért, mert lényegesen kevesebb tőke van magántulajdonban, mint azelőtt, hanem azért is, mert a szakszervezetek és az állam sikeresen megvédelmezik a munkásokat a tőkésekkel szemben.

Itt csak azt akarjuk hangsúlyozni, hogy milyen döntő jelentősége van az államnak eme országok gazdasági fejlődése szempontjából. Ha az államot a monopóltőke kormányozza és az állam a tőke érdekeit szolgálja, a termelőeszközök bármilyen jelentős része felett is rendelkezhet az állam anélkül, hogy ez a legcsekélyebb mértékben is változtatna a termelési rendszer jellegén. A hitlerista Németországban a vasutak, a Birodalmi Bank, a Leszámítoló Bank, a Porosz Állami Bank, a nagy iparvállalatok (WIAG, Hermann Göring—Werke), a villanytelepek, tekintélyes erdőrészek, szántóföldek stb. a birodalom és az egyes tartományok és városok tulajdonát képezték.⁴⁾

De maga az a tény, hogy Németországban ilyen jelentékeny köztulajdon volt, a legkisebb mértékben sem változtatott azon, hogy a hitlerista Németország közgazdasága monopolista gazdaság, társadalmi rendje pedig a polgári társadalmi rend volt. Az állam jellegének megváltozása — határozza meg, mit jelent tulajdonképpen az, hogy az újfajta demokrácia országában a termelőeszközök döntő része az állam kezébe került.

Az állam jellegének megváltozásával magyarázható az is, hogy az államosításnak a nemzeti jövedelem megoszlására gyakorolt hatása egészen más az új típusú demokráciákban, mint a polgári-demokratikus országokban, például Angliában.

Az újfajta demokráciákban az államosítás sajátos gazdasági fordulatot jelent. A hazaárulók, a fasiszta tőkések tulajdonát minden kártérítés nélkül kobozták el. Más nagy tőkéseknek — ha kaptak is bizonyos kárpótlást — jövedelmük e kárpótlás elfogadása után csak kis részét alkotja annak az értéktöbbletnek, amelyet azelőtt kisajátítottak.⁵⁾

A termelés társadalmi jellege és a kisajátítás magánjellege közötti ellentmondás a tőkés rendszer általános válságnak emélyülése következtében annyira kiéleződött, hogy a háború utáni időszakban az USA kivételével a világ valamennyi, tőkés viszonylatban teljes mértékben fejlett országára kiterjed az államosítási hullám. Ezekben az országok-

³⁾ A polgárság, amely még most is úgyszólván uralkodó helyzetet foglal el a kereskedelem terén — nagy jövedelmet húz az államosított vállalatok árúinak eladásából: ezenkívül gyakran élvezi az államgépezetben megmaradt régi tisztviselők támogatását.

⁴⁾ Julius Hirsch, Rathenau volt helyettese a következő tréfát engedte meg magának: »Az állam és a rendőrség« című könyvében »kiszámította«, hogy Németországban az egész nemzeti vagyonból nagyobb rész képez köztulajdont, mint a Szovjetunióban. A Szovjetunióban lévő egész termőföldet magántulajdonnak számította.

⁵⁾ Nehézségek keletkeztek azzal a ténnyel kapcsolatban, hogy számos államosított vállalat részvényesei voltak angol és amerikai tőkések. Sok külföldre menekült tőkés amerikai állampolgárságot vett fel és új »hazája« hatóságainak támogatásával teljes kártérítést vagy vállalatainak visszaadását követeli.

ban az államosítás olyan kísérletet jelent, amelynek az a célja, hogy feloldja a termelés társadalmi jellege és a kisajátítás magánjellege közötti ellentétet a polgári társadalmi rendszer keretén belül.

Ezzel magyarázható, hogy az államosítást a tőkés teljes kárpótlásával hajtják végre. Így például Angliában a villamosvállalatok részvényeseinek 450 millió fontsterling kárpótlást adtak. Ezt az összeget a részvényeseknek az államosítás előtti tőzsdei árfolyama alapján számították ki. Hasonló módon számították ki az államosítandó közlekedési vállalatok tulajdonosainak fizetendő 1 milliárd 35 millió fonsterling kárpótlás összegét is.

Ez azt jelenti, hogy a részvényesek semmi kárt sem szenvedtek. A nemzeti jövedelem megoszlása jóformán semmit sem változik.⁶⁾ Az államosítás végrehajtásának ezen különböző módszerei mutatják a különbséget a polgári demokrácia és az új típusú demokrácia között.

Az újfajta demokrácia egyes országokban a nagyipari vállalatok terén végrehajtott államosítás gazdasági jelentősége teljesen különböző. Azokban az országokban — például Bulgáriában és Jugoszláviában — ahol a mezőgazdaság van túlsúlyban, az államosítás jelentősége viszonylag nem nagy. Lengyelországban, ahol fejlett szénipar és nehézipar van, az államosítás jelentősége sokkal nagyobb, annál is inkább, mert kiterjed a közepes nagyságú iparvállalatokra is. Csehszlovákiában, — amely ipari téren sokkal fejlettebb és amelynek iparát a németek a háború alatt még jobban kifejlesztették — az államosítás igen nagy szerepet játszik, noha ebben az országban kevesebb közép vállalatot érint, mint Lengyelországban.

Míg Jugoszlávia és a háború előtti Lengyelország iparj csaknem teljesen tönkrement a háború alatt, Csehszlovákia ipara igen jelenték-telen mértékben szenvedett a hadicselvények következtében.⁷⁾ Az a tény, hogy Bulgáriában és Jugoszláviában nem olyan sok vállalatot kellett államosítani, természetesen nem csökkentheti ennek az intézkedésnek a jelentőségét ezeknek az országoknak jövőbeni gazdasági fejlődése szempontjából, — amennyiben ezek az országok Németország mezőgazdasági függelékétől — ahogyan ez a háború előtt volt — önálló mezőgazdasági — ipari országokká változnak.

Az újfajta demokráciák gazdasági életének másik fontos vonása a nagybirtokrendszernek — ennek a tőkés gazdasági rendszeren belül megmaradt hűbéri csökevénynek — a teljes és végleges felszámolása. A nagybirtokosok ezerszázados multra visszatérintő társadalmi és politikai hatalma ezzel megsemmisült. Az állam a nagy földbirtokokat elkobozta és szétosztotta a törpebirtokos parasztnak és a földnélküli cselédek között. A parasztgazdaságok (vagyis a magán földbirtokosok) száma ezekben az országokban erősen megnövekedett.

Az a körülmény, hogy sokszázezer földnélküli és törpebirtokos parasztnak földhöz juttatták, e parasztnak túlnyomó többségét az új rendszer megbízható híveivé tették. Senhol sem ismételték meg az a hibát, amelyet a magyar kommunisták 1919-ben követtek el, amikor is kersztül akartak ugrani egy elkerülhetetlenül szükséges történelmi szakasz és az elkobzott nagybirtokokat állami gazdaságokká alakították, ahelyett, hogy szétosztották volna a parasztnak között és ezzel kielégítették volna a földéhséget.

⁶⁾ A polgári államosítás ennek ellenére is haladást jelent az újfajta demokrácia felé.

⁷⁾ Éppen ezért Csehszlovákia mezőgazdasága 1946-ban sokkal jobb helyzetben volt, mint a németek által megszállt többi ország gazdasági helyzete.

Az a körülmény, hogy a parasztok saját eszközeikkel művelik meg földjüket és lehetőségük nyílik arra, hogy eladják terméseiket a piacon (egy-egy országban csupán adófizetési kötelezettségeink teljesítése és az állam részére való beszolgáltatás után tehetik ezt meg) lehetővé teszi, hogy megmaradjanak a közgazdaságban a régi tőkés-árú viszonyok, vagy újak keletkezzenek. Amint Lenin rámutatott »... a kistermelés állandóan, naponta óránként, elemi erővel és tömegesen szüli a tőkés rendszert és a polgárságot.«⁸⁾

Ilymódon az újfajta demokráciák társadalmi rendje nem szocialista rendszer, hanem sajátos, új átmeneti forma. A termelő erők és a termelési viszonyok közötti ellentmondás egyre enyhül a szocialista szektor fajsúlyának állandó növekedése arányában. A nagybirtokok földjének elkobzása és a parasztok között való szétosztása különböző jelentőségű volt az egyes országokban. Az olyan parasztsztyorszagokban, mint Bulgária és O-Szerbia, nem is volt nagybirtok a szó tulajdonképpeni értelmében.

Itt aránylag kevés földet lehetett szétosztani a parasztok között. Jugoszlávia más vidékein, amelyek azelőtt Magyarországhoz tartoztak — Horvátországban és Vajdaságban — lényegesen több földet lehetett szétosztani. Csehszlovákiában már az első világháború után is hajtottak végre földreformot: ebben az országban mindenekelőtt a kitelepített németek földjeit osztották szét a parasztok között.⁹⁾

Lengyelországban a földreformnak döntő jelentősége van az ország politikai fejlődése számára. Ebben az országban volt a legrosszabb a parasztok helyzete. »Polonia inferno rusticorum« — Lengyelország a parasztok pokla.« — mondták már évszázadokkal ezelőtt. Itt teljes mértékben megmaradt a hűbéri nagybirtok, mind a háború előtti Lengyelország területén, mind pedig azokon a nyugati vidékeken, amelyek azelőtt német fennhatóság alá tartoztak. A nagybirtok felszámolása új korszakot nyit meg Lengyelország gazdasági és politikai életében.

Egészen világos, hogy a nagybirtokos osztály korántsem hajlandó békésen tudomásul venni ezeket a változásokat és mindenképpen ellenállást tanúsít az új rendszerrel szemben. A föld kisajátítása még nem jelenti azt, hogy a nagybirtokosok rögtön elveszítik politikai befolyásukat, Igaz, hogy egyik-másik külföldre menekült. De a legtöbbben otthon maradtak. Tulajdonaik jelentős része — ékszerek, művészi alkotások, bútorok, házak — a kezükben maradt. A volt nagybirtokosoknak sok esetben — így például Lengyelországban — sikerült befurakodni az államgépezetbe, mindenekelőtt a közigazgatás mezőgazdasági részébe, és sikerült szabotálniok a földreform végrehajtását.

Még sokkal fontosabb az, hogy az egyes országokban megmaradt egy olyan befolyásos réteg, amelynek léte részben vagy egészben a nagybirtokosoktól függött. Ezek közé tartoznak a falusi papok, a jegyzők, a bírók, a tanítók, akik állandóan pénzt, ételmezt, tűzifát stb. kaptak a földesúrtól: az uradalmak különböző tisztviselői, jószágigazgatók és más személyek, akik a földesúr szolgálatában álltak: állami tisztviselők, bírák, katonatisztek, akik a földesúr pártfogása révén jutottak álláshoz: képviselők, akiket a lakosság a földesúr parancsára választott meg. Röviden szólva, a földbirtokosok hatalma gazdasági alapjának felszámolása nem jelenti egyben politikai befolyásuk megsemmisítését is.

⁸⁾ Lenin, össz. műv. 25. köt. 173 oldal orszsul.

⁹⁾ A nagybirtokosoknak, ez az elkeseredett harca, nemcsak Lengyelországba és az újfajta demokrácia más országaira, hanem Magyarországra és Romániára is jellemző.

Ugyanazt lehet mondani a nagypolgárságról. Bár vállalatait kisajátították, az esetek túlnyomó részében még jelentős személyi vagyon maradt kezükben. A volt igazgatók, főmérnökök és a nagypolgárság szolgálatában álló más személyek jórésze megmaradt kisajátított vállalatokban. Az államgépezetben és a most is meglévő különböző gazdasági szervezetekben — az ipari és kereskedelmi kamarákban stb. — még mindig ott találhatók a nagypolgárság kegyencei. A nagypolgárság képviselői szoros kapcsolatot tartanak fenn a középpolgársággal, amelynek vállalatait nem sajátították ki. Még nem veszítették el teljesen befolyásukat vállalataik államosítása után sem.

Ilymódon jelen esetben is tovább érvényesült az a törvény, amely szerint a gazdasági alapon végbemenő változások nem a z o n n a l idézik elő a megfelelő változásokat a politika terén. A gazdasági hatalmától megfosztott nagybirtokos osztály a kisajátított és ki nem sajátított tőkésekkel és azok híveivel együtt minden eszközzel harcol az új demokratikus rendszer ellen.

Ezek a reakciós erők ellenzéki politikai pártokat szerveznek, az általuk már régen elrontott papok és jegyzők segítségével és a földnek a földesurak számára való visszaadása mellett agítálnak az úgazdák között, akiknek igen gyakran még a legszükségesebb termelő eszközök sincsenek meg, hogy megművelhessék földjüket. Azzal ijesztetik a parasztokat, hogy felakasztják őket, ha visszaállítják a régi rendszert, mert ezek a parasztok »ellopták« a földet. Kormányellenes összeseküvéseket szerveznek, banditákat keresnek és találnak a külföldi reakciós köröknél.

★

A nagypolgárság, amely bizonyos fokig még mindig uralkodó szerepet játszik a bel- és külkereskedelemben,¹⁰⁾ gazdasági téren is harcot folytat az új rendszer ellen, igyekszik megrabolni az államot és lejáratni az új társadalmi rendszert. Az államosított vállalatoknál, valamint az államgépezetben működő, megvásárolt híveinek támogatásával gyakran az önköltségi áron alul jut hozzá az árukhöz, reitegeti vagy külföldre csempészi, vagy pedig csak aranyért és külföldi valutáért adja el az országon belül. A nagypolgárság képviselői igyekeznek pénzhigitást előidézni, vagy fokozni a már meglévőt, ezáltal akarnak elégedetlenséget kelteni a dolgozók körében és megkísérlik, hogy a jelenlegi rendszer politikai ellenfeleivé változtassák őket.

Egyszóval az új demokráciában távolról sem valami békés idill honol, hanem éppen megfordítva, — éles, rendkívül elkéseredett osztályharc folyik, csakúgy, mint a régi tőkés országokban.

Csakhogy az osztályharc terén lényeges különbség van az újfajta demokráciák és a régi polgári országok között. A régi polgári országokban az állam a vagyonos osztályok hatalmi eszköze. Az egész államgépezet, a tisztviselők, bírók, rendőrök és csendőrök — és végső szükség esetén az állandó hadsereg — a vagyonos osztályok oldalán áll.¹¹⁾

¹⁰⁾ A szövetkezetek még nem eléggé erősek ahhoz, hogy kiszorítsák a magántőkét az üzleti életből, sőt sok esetben még kapcsolatot is tartanak fenn a tőkésekkel.

¹¹⁾ Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy egyes esetekben a polgári állam tervei a tőkés és a munkások között keletkezett munkabérvitákat az utóbbiak javára oldják meg. De ez sohasem törbénik meg abban az esetben, ha fenyegetőné a polgári társadalmi rendszer alapját — a termelőeszközök magántulajdonát. A különböző szociálpolitikai törvények végrehajtását — mint amilyen például a munkanap csökkentése, a betegség elleni biztosítás, munkanélküliségély — a polgárság jól feljogott érdekeivel lehet magyarázni.

Az új demokráciákban ennek éppen az ellenkezőjét lehet megfigyelni. Az állam ezekben az országokban a dolgozók érdekeit védelmezi, azokkal az elemekkel szemben, amelyek az értéktöbblet kisajátításából élnek. A miniszterekhez nem monopolizáló képviselőinek és a tőkés érdekek védelmezőinek, hanem a szakszervezetek és a parasztszervezetek képviselőinek van szabad bejárásuk. Összetűzések esetén a fegyveres alakulatok nem a tőkésnek, hanem a munkások oldalán állnak. Teljesen elképzelhetetlen, hogy ezeknek az államoknak a hadseregét a dolgozók ellen használják fel. Az állami tisztviselők és bírák a dolgozó nép érdekeit szolgálják.¹²⁾ Ebben a különbségben világosan megmutatkozik az állam új jellege az említett országokban — vagyis az, hogy a hatalom a nép kezében van.

Az államnak ezzel sajátos vonásával magyarázható az, hogy lényegesen erősebben és egészen más irányban gyakorol hatást, a gazdasági életre, mint ahogyan ez a régi polgári országokban történik, bár az állam gazdasági szerepe a háború befejezése után azokban az országokban is lényegesen kibővült a háború előtti időkhöz képest. De az újfajta demokráciákban lényegesen eltérő, sőt éppen ellentétes irányú gazdaságpolitika érvényesül. A tőkés országokban az állam gazdaságpolitikája általában a fennálló társadalmi rend megővésének érdekeit, mindenekelőtt pedig a monopolizáló érdekeit szolgálja.¹³⁾ Az újfajta demokráciákban a társadalmisított gazdasági szektor megerősítésére és kibővítésére, a gazdasági élet fellendítésére, a dolgozók helyzetének megjavítására, a társadalomnak tett szolgálattal összhangban álló, igazságos jövedelemelosztás megteremtésére irányul a gazdaságpolitika. Ahhoz, hogy fel lehessen emelni az egész nép életszínvonalát, következetesen növelni kell az árútermelést. Ezért a gazdaságpolitika azt a célt tűzi maga elé, hogy minden eszközzel fejlessze a termelők fejlődésének azokat a korlátozásait, amelyek a tőkés termelési rendszerben a profitéhség következtében keletkeznek.

Az újfajta demokráciák tervszerű irányítása útján akarnak hatást gyakorolni a gazdasági élet fejlődésére. Hogy megvalósítják ezt a célt, több évre szóló gazdasági terveket dolgoztak ki.

Magától értetődik, hogy ezekben az országokban nem lehet olyan értelemben vett tervezdélkodás, ahogyan azt a Szovjet Szövetségben értelmezik. Ez lehetetlen, mert a termelőeszközök magántulajdonban vannak, igazi tervezdélkodás csakis a szocialista rendszerben lehetséges, amikor már minden termelőeszközt államosítottak.

De a döntő fontosságú bányák, ipari és közlekedési vállalatok, hitelintézetek államosítása az újfajta demokrácia államainak sokkal nagyobb lehetőséget nyújt, mint a monopolizáló államainak arra, hogy a tervezdélkodás útján hatást gyakoroljanak az egyes kis magántermelők gaz-

12) Természetesen előfordulnak olyan esetek, — amikor a helyükön maradt állami tisztviselők, szakbírák, titokban szabotálják az új rendszert és a »régi embereket« próbálják segíteni a dolgozókkal szemben. De ez csak ideiglenes jelenség. Hosszabb időszakra van szükség, ahhoz, hogy új valóban demokratikus emberekkel sikeresen és véglegesen leválthassák a régi bürokráciát.

13) Ez a békegazdaságra vonatkozik. A világháború alatt, amelynek kimenetelére az egész polgárság számára éetbevágóan fontos kérdés volt a tőkés állam gyakran kénytelen volt olyan rendszabályokat fogadtatni, amelyek egyentében álltak egy-egy tőkés vagy egy-egy monopolisztikus egyesülés magánérdekeivel és korlátozták azok meggazdagodását a háború alatt. Erre azonban a polgárság egészének érdekében volt szükség.

dasági tevékenységére, annál is inkább, mert az államnak a tervgazdálkodás révén gyakorolt hatása e kis, magántermelők túlnyomó többségének, mindenekelőtt a parasztoknak az érdekeit szolgálja, nem pedig ellenük irányul. Kétségtelen, hogy ez a hatás fokozódik az új demokráciák iparosításának arányában. Mindezek a tények azt mutatják, hogy az államnak a tervgazdálkodás útján az új demokráciák gazdasági életére gyakorolt hatása eléggé eredményes nemcsak arra, hogy megakadályozza ezeknek az országoknak a régifajtájú tőkés társadalmi rendszerekhez való visszatérését, hanem arra is, hogy elősegítse az említett országoknak a szocializmus irányában való fejlődést. Nemcsak a történelmi fejlődés általános vonala,¹⁴ hanem a fennálló gyakorlati szükségletek is erre az útra terelik őket.

Igy például sok volt mezőgazdasági munkás kapott földet, de nincs termelőeszközük, igavonó állatuk és szerszámuk a föld megművelésére. A nagybirtokoknak a parasztok között szétosztott termelőeszközei — a traktorok gözekek stb. nem alkalmasak a parasztok kis parcelláinak megművelésére. Az új gazdákat, akiknek nincsenek termelőeszközeik, az a veszély fenyegeti, hogy gazdasági függőségbe kerülnek azoktól a vagyonos parasztoktól, akik pénzért, a termés egy részéért vagy ledolgozas fejében megművelik az újgazdák földjeit.¹⁵

A földhöz juttatott, de termelőeszközökkel nem rendelkező parasztok gyakorlati szükségletei éppen ezért a föld közös megművelésére kényszerítik a parasztokat, hogy kihasználják azokat a meglévő termelőeszközöket, amelyeket egyébként csak nagygazdaságban lehet előnyösen alkalmazni. Különböző szövetkezetek keletkeztek. Számos szövetkezetben a parasztok közösen szántanak és közösen művelik meg a földet. Ezután újból leverik az egyes parcellák határcövekeit, és mindegyik paraszt a saját földjén takarítja be a termést.

Bulgáriában, ahol már régi hagyománya van a föld szövetkezeti alapon való megművelésének, önkéntes szövetkezetek alakultak a föld közös megművelése céljából. A szövetkezet tagjainak egész termőföldjét (a szövetkezet igen gyakran egy község valamennyi parasztját magába foglalja) közösen művelik meg a termés betakarítását is közösen végzik el. De a termést nem a ledolgozott munkanapok arányában, vagyis nem tisztán a szocialista elvnek megfelelően osztják el. A munkanapok számán kívül tekintetbe veszik annak a földnek a területét is, amelyet a paraszt a szövetkezet rendelkezésére bocsátott, valamint a termelőeszközök mennyiségét is. Ez következetesképpen olyan középmezsgés megoldás, amely a szocialista elv és a termelőeszközök magántulajdonán alapuló elv közé esik. Ez a kérdésnek olyan megoldása, amely megfelel a társadalmi rendszer átmeneti jellegének.

Az állam hitelekkel, traktorokkal, vetőmaggal stb. támogatja a mezőgazdasági szövetkezeteknek ezt az új fajtáját és ezáltal elősegíti fejlődését, elterjedését és ezzel haladó irányban gyakorolt hatást a gazdasági élet fejlődésére.

¹⁴) Az új demokráciára való áttérés egyes elemei éppen ezért számos más országban is megvannak.

¹⁵) Magyarországon számos esetben visszaállították a tőkés rend előtti kizsákmányolás régi módszereit: a gazdag parasztok megművelik a termelőeszközökkel nem rendelkező újgazdák földjét, az utóbbiak pedig ellenszolgáltatásként kötelezik magukat, hogy bizonyos ideig a gazdag parasztnál teljesítsenek munkát.

Fentebb már rámutattunk arra, hogy az uralkodó osztályok és pártjaik hitelvesztésére, valamint a kommunista pártoknak a hitleri fasiszmus elleni harcban játszott vezetős szerepe voltak azok a döntő tényezők, amelyek az újfajta demokrácia keletkezéséhez vezettek. Természetes, hogy ezek a tényezők nem voltak egyformák valamennyi említett országban. Ez a körülmény, valamint a teljesen különböző történelmi múlt és a különböző nemzetiségi összetétel jelentős eltéréseket idéztek elő az egyes államok között.

Jugoszláviában az uralkodó osztály és annak politikai pártjai teljesen elveszítették hitelüket azáltal, hogy elárulták az országot Hitlernek, valamint azáltal, hogy gazdaságilag, katonailag és politikailag együttműködtek a megszállókkal (Nedics, Drazsa Mihajlovics, Pavelic). A király és az emigráns kormány, amely mindvégig támogatta Mihajlovicsot, ugyancsak hitelét veszítette. A kommunista párt — amely több, mint kétévtizedes földalatti működése során megedződött és jól felkészült erre a küzdelemre, — az egész országban megszervezte pártkülönbség nélkül valamennyi igaz hazafi partizánharcát, mindig az élvonalban haladt a legveszélyesebb frontszakaszon. A dolgozó nép által támogatott partizánosztatok hadseregekké fejlődtek. Tito személyében a mozgalom olyan politikai és katonai vezetővel és szervezővel rendelkezett, aki a harc hosszú időszaka alatt nemzeti hőssé, elismert vezérré vált.

Mindez azt eredményezte, hogy a felszabadulás után, már a harcok folyamán kialakult kész, új hadserege, kész, új közigazgatási és államgépezete, Tito vezetése alatt álló, új kormánya volt az országnak. Jugoszláviában az új rendszer éppen ezért politikai és katonai vonatkozásban egyaránt igen szilárd alapokon nyugszik. Az új Jugoszlávia nemzeti politikája, — amelyről még szó lesz — az ország lakosságának megszaporodása az azelőtt idegen elnyomás alatt sínylődő polgárai által lakott területek visszacsatolása révén — mindez még jobban megerősítette a rendszer politikai szilárdságát.

Bulgáriában az uralkodóház az uralkodó osztály és pártjai szintén hitelüket veszítették, éppúgy, mint Jugoszláviában, de mivel az országnak a náciál által való megszállása a kormány beleegyezésével ment végbe, a kormány hatalma érintetlen maradt egészen 1944 szeptember 9-ig. Itt nem volt hosszas polgárháború, nem voltak partizánhadseregek, mint Jugoszláviában. Csak a vereség után szakadt ketté a hadsereg: egy része a reakciók vezetése alatt folytatta a harcot a németek oldalán, másik része csatlakozott az ujonnan szervezett népi hatalomhoz. A hazaárulók megbüntetése, a régi reakciós rendszer felszámolása, valamint az új kormánygépezet megteremtése csak a régi rendszer bukása után ment végbe. A néppel szoros kapcsolatban álló, a földalatti működése révén nagy tapasztalatokat szerzett kommunista párt itt vezető, élenjáró párttá vált. Ez a párt Georgi Dimitrov, az antifasiszta harc egyik nagy hőse személyében nemzetközi jelentőségű, világszerte ismert vezérrel rendelkezik. A parlamenti választások eredménye jól mutatja, általában az új rendszer, elsősorban pedig a kommunista párt népszerűségét a dolgozó lakosság körében.

Lengyelországban sokkal súlyosabb volt a helyzet az úti-pusú demokrácia kialakulása után. A nagybirtokos uralkodóosztályt az egész lakosság gyűlölte. Teljesen lejáratva magát Beckkel az élen az »ezredesek« kormányja is, amely a Szovjetunió elleni gyűlöletből egészen a második világháború kitöréséig a Hitlerrel való együttműködés politikáját folytatta, amely tiltakozott az ellen, hogy a Szovjetunió résztvegyen Lengyelország nyugati határainak megvédésében és amelynek

«dicső» hadserege olyan gyalázatos vereséget szenvedett. De más politikai erők, mint például a Parasztpárt (P. S.) a szociáldemokrata párt (P. P. S.) stb. még megtartották befolyásukat. A nép még hitt a Pilsudszkyról szőtt legendában. A londoni emigráns kormány földalatti harci csoportokat szervezett, amelyeket természetesen gyakrabban használtak fel a kommunisták és a Szovjet Hadsereg elleni harcra, mint a német megszállók elleni küzdelemre.

A lengyel szocialista párt (PPS), amely annakidején forradalmi küzdelmet folytatott a cárizmus ellen, a gyenge jugoszláv vagy bolgár szociáldemokrata pártnál sokkal nagyobb befolyással rendelkezett, bár vezetőségének jó része sovinszta és opportunistá érzelmű volt.

Lengyelországban mint ismeretes, nincs kommunista párt. A régi kommunista párt — amelyre a földalatti tevékenység idején soraiba, sőt vezetőségébe is befurakodott Pilsudszky-ügynökök szektáriánus politikai irányvonalat kényszerítettek — 1937-ben önként feloszlott.

Az 1943-ban alakult lengyel munkáspárt (P.P.R.) a régi kommunista párt hívein kívül a dolgozók széles haladószerű rétegét is egyesíti. Befolyása fokozódott annak a harcnak eredményeképpen, amelyet az ország megszállása idején vívott. Az ország felszabadulása óta folytatott helyes politikája — a földreform végrehajtása, egységfront kialakítása a PPS-szel, stb. — a PPR-nek nagy szerepet biztosított a kormányban.

Ezek a történelmi tényezők az okai annak, hogy — amint fentebb is említettük — az új rendszer ellen a reakciós erők sokkal élesebb harcot folytatnak Lengyelországban, mint az újfajta demokrácia más országaiban.

Csehszlovákiában az új demokrácia keletkezése történelmi feltételeinek ugyancsak megvolt a maguk jellegzetessége. A polgárság lejáratta magát, általános gyűlöletet keltett maga iránt azért, hogy képtelen volt megvédelmezni az országot Hitlerrel szemben és együttműködött a megszállókkal. Ez azokra a pártokra is vonatkozik, amelyek felelősek a müncheni megegyezésért. De a Benes vezette népi szocialista, valamint szociáldemokrata párt mégis megőrizte befolyását. Míg a lengyel és a jugoszláv emigráns kormány reakciós, ellenséges érzelmekkel viseltetett a Szovjetunióval szemben, a Benes vezette csehszlovák emigráns kormány baráti kapcsolatokat tartott fenn a Szovjetunióval. Csehszlovákia kommunista pártja csak az ország megszállása után vonult illegálisba és nem volt olyan — hosszú illegális működés folyamán szerzett — nagy tapasztalata, mint a jugoszláv vagy bolgár kommunista pártnak. Ezért nem is volt képes nagyarányú fegyveres ellenállást szervezni. Csak Szlovákiában, a Szovjet Hadsereg közeledése kapcsán került sor aránylag nagy partizánharcokra. De amikor a német csapatok kiűritették az országot és néhány napig nem volt semmiféle kormányhatalom, a cseh proletáriátus megmutatta politikai érettségét és határozottságát. A munkások elfoglaltak minden nagy gyárat, elkergették a tőkéseket vagy letartóztatták őket. Csehszlovákiában a nagyipar államosítását, tulajdonképpen azonnal, egy csapásra maga a munkásosztály oldotta meg.

A kormánynak az emigrációból való visszatérése után csak megfelelő törvényekkel kellett szentesítenie a befejezett tényét és meg kellett szerveznie az államosított nagyipar irányítását. És ha a népi-szocialista, valamint a szociáldemokrata pártnak voltak is — még hozzá valószínűleg nem is kevesen — olyan politikusok, akiknek nem tetszett az események ilyen irányú fejlődése, az akkori erőviszonyok mellett teljesen lehetetlen volt, hogy bármire is vállalkoznak a munkásosztály

ellen a tőkésék védelmében. E körülmények következtében Csehszlovákiában aránylag gyenge az új rendszer elleni harc.

Ilymódon azt látjuk, hogy bár az újfajta demokrácia valamennyi országában egyforma társadalmi rendszer van, a politikai és a gazdasági élet terén fontos történelmi feltételek által meghatározott különbségek vannak.

Ez elsősorban az említett államok nemzetiségi politikájára vonatkozik. Talán úgy tűnik, hogy ezen a téren éles ellentét van egyfelől Jugoszlávia, másfelől Csehszlovákia és Lengyelország politikája között. Bulgária nemzetiségi összetételét tekintve, csaknem egységes ország. Csehszlovákia és Lengyelország Németországba kitelepített csaknem minden németet, akik azelőtt az említett országok jelenlegi területén laktak. Jugoszláviában minden nemzetiségnek azonos jogai vannak. Ez az ország különböző nemzetiségek szövetségi állama. Ez az ellentmondás azonban csak látszólagos. Jugoszláviában csak olyan nemzetekről van szó, amelyek (eltekintve attól, hogy egyformán szláv nemzetiségek) a németek elnyomása alatt sínylődtek és harcoltak a megszállók ellen. A háború alatt egy táborhoz tartoztak. Ugyánakkor a szudéta-vidéki és a lengyelországi németek a hitlerista faszizmus eszközei voltak. Elárulták azt az országot, amelynek polgárai voltak. A második világháború alatt Hitler oldalán, volt hazájuk ellen harcoltak.

Érthető, hogy a csehszlovák és lengyel nép — ebből a tapasztalatból kiindulva, nem akarja országában meghagyni ezeket az áruszó elemeket és ezáltal veszedelemnek tenni ki magát. A csehek és szlovákok teljes egyenjogúsága világosan mutatja Csehszlovákia történelmi tapasztalatokon alapuló nemzetiségi politikájának jellegét. A németek kitelepítése és az ukránoknak Lengyelországból a Szovjetunióba (valamint a lengyeleknek a Szovjetunióból Lengyelországba) való áttelepítése után az újfajta demokráciák államainak nemzetiségi összetétele a következő lesz: Bulgária és Lengyelország nemzetiségi szempontból csaknem teljesen egységessé válik. Csehszlovákia két egyenjogú nemzetből fog állni (lehet, hogy megmarad a magyar kisebbség is, bár ezt a lakosság nem nagyon szívesen látja az országban). Jugoszlávia ezzel szemben az egyenjogú nemzetek szövetségi állama. Az új Jugoszláviának ez a nemzetiségi politikája különösen fontos az ország felvirágzása és a területén lakó, valamennyi nép közötti barátság szempontjából, mert a háború előtti rendszer ebben a viszonylatban igen súlyos örökséget hagyott maga után. Bár Jugoszláviának vagyis a délszlávok országának nevezték az országot, ott gyakorlatilag a magyar szerb egyeduralmi csoport uralkodott, amely elnyomta a többi nemzetiséget.¹⁶⁾ Éppen ezért az új Jugoszlávia alkotmányából és gyakorlatából eltávolították mindazt, amit a legcsekélyebb mértékben is a háborúelőtti szerb elnyomás politikájának folytatásaként lehetett volna értelmezni.

Az új típusú demokrácia valamennyi állama népköztársaság: a dolgozó nép határozza meg a kormány politikáját. De a dolgozók politikai uralmának formája nem azonos. Csehszlovákia, Lengyelország és Bulgária — általános, egyenlő és titkos választójoggal rendelkező parlamenti

¹⁶⁾ Az a szerep, amelyet Pávelics és hívei Horvátországban játszottak, a régi rendszer bűnének közvetlen eredménye volt. Horvátország népeinek történelme különbözik Jugoszlávia többi népeinek történetétől. Horvátország hosszú időn keresztül olasz és magyar befolyás alatt állott, máig is katolikus ország és a 19. században magyar fennhatóság alatt bizonyos önállóságot élvezett.

köztársaságok. Ezekben az országokban a többséget alkotó koalíciós pártokból alakultak a kormányok, amelyek felelősek a parlamentnek. Választójoguk különbözik a régi polgári demokráciában érvényes választójogtól, amennyiben nem engedik meg a fasiszta pártok működését és a fasiszta árulókat megfosztják a választójogtól. Ugyanakkor Jugoszlávia szövetségi népköztársaság, amelynek alkotmánya sok tekintetben hasonlít a Szovjetunió alkotmányához.

Ezzel kapcsolatban igen fontos elméleti kérdés merül fel: a kommunista pártokban szélében elterjedt volt az a vélemény, hogy a dolgozók politikai uralmát — éppen úgy, mint a Szovjetunióban — csakis szovjet rendszer formájában lehet megvalósítani.

Az új demokrácia államainak keletkezése világosan mutatja, hogy a dolgozók politikai uralma a parlamenti demokrácia külső formáinak megtartása mellett is lehetséges.

Az új demokráciák külpolitikáját társadalmi rendjük átmeneti jellege határozza meg. Ez a társadalmi rend az oka annak, hogy a tőkés államok, mindenekelőtt az USA és Anglia mindent megtesznek, hogy ne csak feltartóztassák ezeket az országoknak a haladószellemű társadalmi fejlődését, hanem vissza is vessék, újból a szokásos értelemben vett tőkés államokká változtassák őket. Ez a törekvés annál erősebb, mert ezeknek az országoknak a jelenlegi állami rendszere kizárja, hogy újból olyan gazdasági függőségben lévő államokká változzanak, amilyenek Németországhoz való viszonyukat tekintve a háború előtt voltak. Ezzel magyarázhatók az olvasó előtt a napi sajtóból is ismert tények: többször megismétlődő kísérletek történnek ezeknek az országoknak a belügyeibe való beavatkozásra. Mivel ezekben az országokban szigorúan üldöznek minden reakciós mesterkedést, egyesek azt kiabálják, hogy nincs demokrácia ezekben az országokban, megpróbálják diszkreditálni a választásokat, támogatják az ellenzék minden ténykedését, vagyis minden, az adott helyzetben reakciós, ellenforradalmi pártot és államférfit stb. E beavatkozási kísérletek foka különböző az egyes országokkal szemben.

Ezek a kísérletek Csehszlovákiával szemben a leggyengébbek, mert ott annyira lejáratta magát a polgárság a német fasisztákkal való együttműködéssel, hogy legalább is egyelőre nem léphet fel nyíltan, mint politikai erő és fymódon a külső reakció itt elveszítette az országon belüli támaszát. Éppen Csehszlovákia demokratikus jellegét nem vitatják. A beavatkozási kísérlet Lengyelországgal szemben ulti a leghevesebb jellegű, ahol Mikolajczik parasztpártja szolgál mind a belső, mind a külső reakció legfőbb törvényes támaszpontjaként. Eme országok külpolitikájának egyik legfontosabb feladata belpolitikai vívmányaiknak és új társadalmi rendjüknek való ellenpótlás, ehhez hasonló rohammal szemben való megvédésében áll.

Ezek a körülmények érthetővé teszik, hogy az említett államok szoros baráti kapcsolatokat tartsanak fenn egymással és gazdasági és politikai segítséget nyújtanak egymásnak. A felsorolt országok közül egyfelől Jugoszlávia és Bulgária, másfelől Csehszlovákia és Lengyelország határosak egymással, ami megkönnyíti gazdasági érintkezésüket. (E két államsoport között két ország — Magyarország és Románia terül el, amelyek ma még ugyan nem tartoznak az újfajta demokráciák közé, de fejlődésük ebben az irányban halad.)

Ugyanilyen érthető az is, hogy ezek az országok szoros baráti kapcsolatot tartanak fenn a Szovjet Szövetséggel. Ez nemcsak azért történik, mert ezeket az országokat (csak Jugoszlávia kivételével — részben) éppen a Szovjet Szövetség diadalmas seregei szabadították fel a

német megszállás alól, nemcsak azért, mert ezek mind szláv államok, hanem elsősorban azért, mert jelenlegi társadalmi rendszerük közelhozza őket a Szovjet Szövetséghez, mert valamennyi nagyhatalom közül csak a Szovjet Szövetségnek érdeke, hogy eme országok jelenlegi társadalmi rendje és politikai rendszere megmaradjon, sőt haladó szellemben, tovább fejlődjék és mert csak a Szovjet Szövetség tud diplomáciai támogatást nyújtani nekik a reakció kívülről jövő támadásaival szemben.

Ugyanakkor a Szovjet Szövetségnek fontos érdeke, hogy ezekben az országokban fennálló rendszer megmaradjon és haladó irányban fejlődjék tovább. Eme országok jelenlegi rendszere biztosíték arra, hogy ezentúl nem fognak újból hadfelvonulási területként szolgálni bármilyen, a Szovjet Szövetségre rátámadni akaró hatalom számára. A Szovjet Szövetségnek ennél az oknál fogva érdeke, hogy ezen államok gazdasági, politikai és katonai viszonylatban egyaránt minél erősebbek legyenek, hogy védekezni tudjanak minden külső támadás ellen, legalább is addig, amíg a szovjet seregek segítségükre siethetnek és ezzel megakadályozhatják azt, hogy ezek az országok hadfelvonulási területté váljanak a Szovjetunió ellen, amint ez a második világháború idején történt. (Ezek közül az országok közül Lengyelország és Csehszlovákia határos a Szovjetunióval, Bulgária pedig, mint feketetengeri hatalom szomszédos vele.)

Ez a helyzet azt jelenti, hogy az új típusú demokratikus államok, két rendszer háború után kezdődő harcának kereszteződési pontjai. Nem hiába javasolta Churchill a háború alatt több ízben is, hogy a Balkánon nyissák meg a második frontot, a nyugaton megnyitandó igazi második arcvonal helyett, hogy a háború végén az angol fegyveres erők ott, helyben lehessenek a régi rendszer biztosítása végett. De Roosevelt és Sztalin elvetették ezeket a javaslatokat, mint katonai szempontból helytelen indítványokat.

Mindez azt mutatja, hogy a tőkés rendszer általános válságának jelenlegi szakaszában a belpolitika és a külpolitika rendkívül szorosan át-szövik egymást.

»Mirovoje Hozajsztvo i Mirovaja Politika« 1947. 3. szám.

VILÁGSZEMLE

Irta: Sulhóf József

Mi készítette Jugoszláviát arra, hogy ne vegyen részt az európai gazdaság amerikai segítséggel történő helyreállítását megvitató párisi értekezleten? A szövetségi kormánynak az angol és francia meghívóra adott hivatalos válasza tömören így határozza meg:

1. A JSzNK-kormány úgy véli, hogy részvétele egy a közreműködése nélkül, sőt az angol és francia kormány kizárólagos közreműködésével megteremtett szervezetben, nem egyeztethető össze a szuverén államok közötti gyűttműködés bevett elveivel. Csodálkozását fejezi ki, hogy az angol és francia kormány Európa gazdasági helyreállítására olyan akciót kezdeményez, amely egyenesen lehetetlenné teszi éppen azoknak az országoknak az egyenjogú részvételét az akció előkészítésében, amelyek — köztük Jugoszlávia is — a legtöbbet szenvedtek a háborúban.

2. A JSzNK kormánya nem érthet egyet a meghívóban kifejtett programmal sem, mert annak megvalósítása lehetővé teszi egyes hatalmaknak, hogy messzemenően beavatkozzanak egyes országok gazdasági és belső életébe és ezzel veszélyeztessék ezeknek az országoknak a gazdasági és politikai függetlenségét is.

3. A program veszélyezteti a békeszerződés gazdasági, főként Németországra vonatkozó rendelkezéseit és a békeszerződésből eredő kötelezettségeket.

A JSzNK kormánya a nemzetközi együttműködés szellemében számos hosszulejratú együttműködési szerződést kötött egész sor országgal és saját erejéből már nagyon sokat tett lerombolt gazdasága helyreállítására. Ezért nem fogadhat el az európai újjáépítés programjaként olyan programot, amely ... a valóságban megzavarná gazdaságuk helyreállítását.

Ebben a tömör megfogalmazásban pontosan lemérték azt a nemzetközi helyzetet és irányzatot, ami Marshall-terv néven jutott kifejezésre. Marshall amerikai külügyminiszter június 5-ikén a harvardi egyetemen a diákok előtt beszédet mondott, Rámutatott a háború következményeire, a nagy emberhiányra és arra, hogy nem termelnek elegendő árut; hiány érezhető a hajtóanyagban, valamint a gépi felszerelésben. Az egyes országok szükségletei messze túlhaladják fizetőképességüket és az Egyesült Államoknak kell mindent elkövetnie, hogy elősegítse a normális viszonyok kialakulását Európában. Az európai államoknak maguknak kell megállapítaniuk szükségleteiket és minde nélkülött egymásközött kell megegyezésre jutniok. Az Egyesült Államok szerepe az európai program kidolgozásának és további fentartásának baráti támogatásában rejlik, de csak akkor, ha ez az Egyesült Államokra előnyös.

Az események megmutatták, mi készítette Marshallt ilyen elgondolásra. Az Egyesült Államokban — mint Henry Wallace, a volt köztársasági elnökhelyettes a Tanjug munkatársának adott nyilatkozatában leszögezte — óriási fellendülés érezhető. A megőlhetsi költségek egyharmaddal magasabbak, mint egy év előtt voltak. A tőkés termelési rendszer vak törvényei mellett ez a fellendülés elkerülhetetlenül áruhalmozódásra, túltermelésre és ennek nyomán a legsúlyosabb gazdasági válságra vezet. Ennek a válságnak az elodázása csak úgy érhető el, ha Amerika az európai program kidolgozását és fentartását baráti támogatásban részesíti, de csak akkor, ha ez az USA-nak előnyös. Tőke és árukivitellel Amerika termelőképes és fejvevőpiaccá teszi Európát — saját igényeinek és szükségleteinek megfelelően. Figyelembevéve azt, hogy az idegen államok aranykészlete Amerikában lényegesen csökkent, tehát lényegesen csökkent az idegen országok vásárlóképessége is, Amerika csak úgy érheti el válságának elodázását, ha gyarmatosítja Európát. Wallace rámutat arra, hogy a Marshall-terv kilátásai révén máris érezhető, hogy ha a terv megvalósul, sikerül a válságot 1950—51-ig elodáznai, ellenkező esetben már 1948-ban bekövetkezik.

Anglia a legsúlyosabb válságot éli át. A Financial Times ezt írja: »A parlament munkáspárti képviselői nagyon aggódnak az amerikai kölcsön elköltésének gyors irama miatt ... Sokan attól tartanak, hogy mire Nagybritánia leszögezi álláspontját a Marshall-tervet illetőleg, teljesen kimeríti dollár-forrásait.« Read, a Wallstreet-Journal hírna-

gyarázója az angol-amerikai kölcsön megkötésének évfordulóján írja: »A nagy reménységek, amiket a kölcsönhöz fűztek, vízbeestek. A 3,750 millió dolláros kölcsönt rövidesen kimerítik és nincs semmi jele, hogy a háborúban lerombolt angol ipar és gazdaság helyreállításában érik a kitűzött célt.« A newyorki tőzszeletap egy másik cikkében megállapítja, hogy Anglia a kölcsönből eddig 2,200 millió dollárt már elköltött. Mindössze 7 százalék ment gépekre és beruházásokra, 23 százalék dohányra és amerikai filmekre. A többi katonai felszerelésre költötték.

Angliának tehát rövidesen új kölcsönre lesz szüksége. A Financial Newsletter című lap értesülései szerint a Marshall-terv alapján várható kölcsön mintegy 7,5 milliárd dollár lesz. »Ennek oroszánrészét Anglia kapja, Franciaország körülbelül Anglia részesedésének felét.« Tehát csak a maradék jut Európára. Ennek a kölcsönnek a kedvéért és azért, hogy a kölcsön kilátásait politikailag kihasználja, vállalta magára Bevin angol külügyminiszter, hogy Marshall kívánságainak megfelelően megszervezi Európát. Bidault francia külügyminiszterben, helyesebben a mindjobban jobboldalra sodródó francia kormányban készséges segítőtársra talált. A francia kormány helyzete ugyanolyan, mint az angolé.

Kezdetől fogva nyilvánvaló volt tehát: az angol-amerikai-francia tervet Anglia és Franciaország arra akarja felhasználni, hogy újabb kölcsönhöz jusson, hiszen kétséges, hogy a Kongresszus más körülmények között megszavazza majd az újabb kölcsönt ennek a két országnak. A kölcsön biztosításához szükséges: vagy egész Európa gyarmatosítása és az európai államok termelésének az amerikai monopólok érdekeinek legjobban megfelelő szabályozása. Vagy a nyugateurópai tömb megteremtése, mivel feltételezhető volt, hogy az országok, amelyek áttértek a tervgazdasági rendszerre és ezzel kiküszöbölték a tőkés termelési rendszer vak törvényeit, nem vállalják azt az alárendelt piaci és nyersanyagszolgáltató szerepet, amit a tervben az egyes országoknak szántak. A Yorkshire Post ezt írja a tervről: »Ha Amerika acélt akar szállítani, akkor Európának csak gabonát szabad termelnie. Ha viszont Amerika gabonafeleslege túlnagy, akkor Európának csak ipari cikket szabad gyártania.« Marshall egyáltalán nem titkolta, sőt később megismételte, hogy a terve középpontjába Nyugatnémetországot kívánja állítani. Feltámasztani a német imperializmus és militarizmus monopolista gazdasági erőforrásait és ezen keresztül gyarmatként kormányozni Európát. Hogy a terv nemesak ennyiből áll, azt Winston Churchill apjához méltó fia, Randolph Churchill fejtette ki a Daily Mail párisi kiadásában: »Bármely terv — írja — ami nem veszi az európai gazdaság alapjátul Németország nyugati övezetét, nem éri meg a papírt sem, amire írták. De nem tetszenék az ilyen terv Amerikának sem... Még ha háborúra kerülne is a sor, isten segédelmével biztosíthatnánk, hogy a németek ezúttal szövetségeseink legyenek és nem a nyugati kultúra ellenségei.«

Ilyen tervek mellett érthető, ha a nyugati reakciós körök a legnagyobb csalódással fogadták a hírt, hogy a szovjet kormány kész résztvenni a párisi háromhatalmi értekezleten a Marshall-terv megvitatására. »Nyilvánvaló, hogy az európai országok gazdasági újjáépítése sokkal könnyebbé válna, ha az Egyesült Államok segítséget nyújtának, hiszen Amerika termelési lehetőségei nem csökkentek a háború alatt, sőt növekedtek és Amerikának érdekében áll, hogy kiterjesztési lehetőségeit felhasználja külföldi piacainak kiterjesztésére. Ezért

foglalt el a szovjet kormány pozitív álláspontot a tervvel szemben, habár a Szovjet Szövetségben a tervezés szocialista gazdálkodás mellett nem kerülhet sor olyan válságokra és gazdasági megrázkódtatásokra, amelyenkről Marshall beszélt. Nyilvánvaló, hogy a párisi tanácskozások csak akkor lehetnek célravezetőek, ha helyesen határozzák meg a feladatokat és a munkamódszert.» Ezt szögezi le a TASS hivatalos hírmagyarázata azzal kapcsolatban, hogy a szovjetkormány elfogadta a meghívást a párisi tanácskozásokra.

A tanácskozásokon azonban rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy a nyugati hatalmak képviselői egyáltalán nem keresik és nem is tartják kívánatosnak a megegyezést. Molotov tehát hamarosan tisztázta a helyzetet és leszögezte a szovjet álláspontot. Elutazása előtt mondott beszédében a következő figyelmeztetést intézte az angol és francia kormányokhoz:

»Azokból a feladatokból, amelyek a teremtenő szervezetre, vagy a javasolt »irányító bizottságra« hárulnak, világosan látszik, hogy az európai országok nemzeti függetlensége megszűnne egyes erősebb hatalmak javára. Most mindenestre arra törekcsenek, hogy az amerikai kölcsön megszervezését függővé tegyék az illető ország szolgáltat-készségétől az említett szervezettel és irányító bizottsággal szemben. Hova vezethet ez? Világos, hogy a szovjet kormány nem indulhat el ezen az úton...

A nemzetközi együttműködésnek két formája van. Az egyik az egyenjogú államok politikai és gazdasági viszonyának fejlődésén alapul, aminél nemzeti szuverenitásukat nem csorbitja idegen beavatkozás. Így néz ki a nemzetközi együttműködés demokratikus alapja, amely közelhozza egymáshoz a népeket és megkönnyíti egymás kölcsönös segítését. Van a nemzetközi együttműködésnek más formája is és ez egy, vagy több erős állam helyzetén alapul más államokkal szemben, amelyek így valamilyen alárendelt, önállóságuktól megfosztott állam szerepére jutnak. A szovjet kormány szükségesnek látja felhívni az angol és francia kormányok figyelmét az ilyen akciók következményeire. Ezek nem arra irányulnak, hogy az európai országokat egyesítsék és segítsék háború utáni gazdasági újjáépítésükben, hanem egészen más célok elérésére, amelyeknek semmi közük az európai népek igazi érdekeihez.»

Ilyen világosan feltárt helyzetben folytatta Bevin és Bidault a megkezdett akciót és összehívta a párisi értekezletet a Szovjetunió részvétele nélkül. Molotov leleplezései után azonban nem férhetett többé kétség ahhoz, hogy ez a párisi értekezlet nem az európai államok érdekeit szolgálja, hanem arra irányul, hogy az európai országokat amerikai gyarmattá tegye, esetleg politikai tömbbe tömörítse a Szovjetunió ellen. Ezt a szándékot árulta el a körülmény, hogy a meghívók kész programmal készültek az értekezletre és a meghívottaknak csak annyi szerep jutott volna, hogy helyeseljék a Molotov által már elvetett programot. Ezzel nyilvánvalóvá vált, hogy a programnak politikai háttere is van és világos volt, hogy a program semmiféle önállóságot sem enged az »Európa gazdasági helyreállítására« irányuló mozgalomban résztvevő országoknak. Ezért mutat rá szövetségi kormányunk válasza a meghívóra arra, hogy a program beavatkozást jelent az országok belügyeibe és ez összeegyeztethetetlen a nemzetközi együttműködés bevett elveivel.

Hazánk a háborúban legsúlyosabban károsult országok közé tar-

tozik. Hála népeink óriási munkalendületének, az újjáépítésben óriási eredményeket ért el, háború előtti gazdaságát helyreállította és az Ötéves terv keretében a legnagyobb erőfeszítéseket teszi, hogy a maga erejéből is kiemelkedjék abból az elmaradottságból és hátrányos gazdasági helyzetből, ami a múlt örökségeként maradt reánk. Az ötéves tervben mi magunk határoztuk meg gazdasági fejlődésünk irányát, hogy az elmaradt gazdaságú agrárállamból korszerű iparilag fejlett és haladó mezőgazdasággal és villamosítással rendelkező állammá emelkedjünk. Az a program, amit más hatalmak határoznának meg számunkra éppen úgy, mint a többi európai kisállamok számára, semmi esetre se fenné lehetővé, hogy a népeink érdekeinek megfelelő irányt kövessük. Természetszerűleg arra törekednék, hogy elmaradottságunkat a lehető leghosszabb időre kinyújtsa, mert ezzel az ipari termékek számára piaccá és termékek kivitele tekintetében a legmesszebbmenően kizsákmányolható terep maradnánk. Népeink a népfelszabadító harcok vívmányaként kivívták maguknak a szabadságot és függetlenséget minden hazai és idegen kizsákmányolással szemben. Az ötéves terv célja a vívmányok megszilárdítása és további olyan vívmányok kiharcolása, amelyek segítségével nagy léptekkel haladhatunk előre a szocializmus kiépítése felé.

Ezeket a vívmányokat Jugoszlávia népei többé semmiféle idegen segítségért nem hajlandók kockáztatni. Szövetségi kormányunk tehát egész népünk, hatalmas lendülettel dolgozó tömegeink érdekeit védte akkor amikor elutasította, hogy résztvegyen a második párisi konferencián. Ezen a konferencián olyanok akarták megszerezni Európa gazdasági helyreállításának irányítását, akik maguk még saját hazájukban se tudták a tervszerű és programszerű termelést megszervezni és megvalósítani. A tervgazdaság célkitűzéseit, amelyeket feltétlenül elérünk, nem kockáztathattuk azért, hogy más programba beleilleszék országunk termelését: a tőkés rendszer vak törvényeinek alárendelt programba. Gazdasági érdekeinket nem rendelhetjük alá a monopólok érdekeinek.

A másik, csaknem egyidőben tartott, de a »helyreállítási értekezlet« nagy propagandája miatt erősen háttérbe szorult értekezlet, a nemzetközi buzakonferencia és az ugyanakkor Genfben megtartott nemzetközi kereskedelmi konferencia szoros összefüggésben állt azzal az akcióval, ami a Marshall-tervben jutott kifejezésre. A buzakonferencián Amerika, a legfőbb szállítók egyike nem vett részt és bejelentette, hogy nem hajlandó árait, a jelenleg nagyon magas buzaárakat alávetni a konferencia árszabályozásainak. Kitűnt tehát, hogy: Anglia az egyik oldalon segédkezni kívánt abban, hogy az európai országok ipari termelését maga szabályozza és természetesen saját és az amerikai ipari termelésnek megfelelően megakadályozza mind rendes termelésében, mind tervszerű fejlődésében. Ugyanakkor a buzaértekezlet keretében le akarta törni a gabonaárakat, vagyis egyik oldalon mezőgazdasági termelésre kényszeríteni az európai országokat, a másik oldalon letörni árait, hogy a drágán eladott ipari cikkek ellenében olcsón vásárolhasson gabonát. A nemzetközi kereskedelmi értekezleten pedig úgy akarta biztosítani elsőbbségét a kereskedelem szabályozásában, hogy az országok nagyságuk szerint jutottak volna szavazathoz: USA például 399, Anglia 335, Szovjetunió 199, India 194, Brazília 126, Kuba és Chile 115 szavazattal rendelkeznek. Vagyis a kisebbség-

ben levő nagyhatalmak a szavazati arány révén szereznének maguknak többséget.

Ez a két konferencia mutatja leginkább, milyen tökéletesen megvédte szövetségi kormányunk népeink érdekeit, amikor nem volt hajlandó előre elfogadni egy olyan programot, amit közreműködése és hozzájárulása nélkül dolgoztak ki. Nem fogadták el a programot Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Bulgária, Albánia és Finnország sem. A skandináv államok és a semleges országok csak fentartással fogadták el a meghívást azzal a kikötéssel, hogy politikai célokra nem használható fel a párisi összejövetel. A tanácskozásokon valóban nem volt szó politikáról és megakadályoztak minden felszólalást, ami a politikai háttér tisztázására irányult. De a rövid lefolyás értekezlet után egyre határozottabb formában jelentkeznek az aggodalmak: a német ipar helyreállítása a régi imperialista és militarista veszély feltámasztását jelenti; a német ipar helyreállítása érdekében beszüntetik a jótételi szállításokat, habár ez kötelező a potsdami határozat értelmében; Franciaország és Európa többi része nem kap a német folyó termelésből, csak akkor, annyit és úgy, ahogyan Amerika eladni akar, hiszen Amerika korlátlan irányítási lehetőséget kap a német iparban — és annyit, amennyit dollárban meg tudnak fizetni. Erthető, ha a legtöbb résztvevő ország máris aggodalommal gondol arra, hogy be kellett volna várni a Külügyminiszeri Tanács novemberi ülészakát, amelyen a német békeszerződést kell előkészíteni és ráérték volna azután tárgyalni az európai gazdaság amerikai segítséggel történő helyreállításáról.

Magától értetődik, hogy az újjáépítés és kiépítés munkájában a kelet európai államok nem maradtak tétlenül és más eszközökkel igyekeznek megvalósítani terveiket. A Szovjet Szövetség jelenti azt az oszlopot, amelyre a kisebb országok ezen a téren támaszkodhatnak, mert szilárdan kitart az egyenjogúság demokratikus elve mellett. A kelet európai országok egész sor gazdasági és kölcsönös árucserforgalmi egyezményt kötöttek. A kölcsönös egyezmények keretében biztosították gazdasági terveik megvalósítását és így nagyjából, ha még nem is teljesen szervezetten, egymást kölcsönösen kiegészítik termékeikkel és nyersanyagaikkal, hogy lehetővé tegyék önmaguknak és egymásnak a tervek megvalósítását. A legjelentősebb szerződéseket a Szovjetunió és Csehszlovákia, továbbá Csehszlovákia és Lengyelország és a Szovjetunió és Magyarország között kötötték meg az utolsó hónapban, hazánk pedig tovább építi a már megteremtett gazdasági hálózatot, kimélyíti kapcsolatait az egyes országokkal és kultúregyezmények keretében is megteremti a szorosabb baráti viszonyt. A múlt mesterségesen szított ellenségeskedéseinek végleges felszámolását jelenti a román kormányküldöttség látogatása Szofiában, ahol a két ország szövetségi szerződését és gazdasági együttműködésének megalapozását tárgyalták meg.

Rendkívüli horderejű számunkra Enver Hódzsa albán miniszterelnök moszkvai látogatása is. Az Albán Népköztársaság több szempontból áll a nemzetközi monopolista reakció áskálódásainak célpontjában. Elsősorban is nyersanyagforrásai már évtizedek óta foglalkoztatta az imperialistákat. Albánia a népfelszabadító háború vívmányaként megszabadult az idegen kizsákmányolóktól és a demokrácia országai közé sorakozott. Eppen mert a Földközi Tengerbe legmélyebben belenyúló olyan ország, ahol való demokrácia van, az imperialisták féltik tőle

útvonalukat, amit Franco és de Gasparri kormányának megvásárlásával nagyjából már biztosítottak. Görögországban éppen azért kényszerítik a népet harcra az idegen és hazai elnyomók ellen, hogy a maguk korlátlan uralmát biztosíthassák. Az albán nép azonban többé nem adja el függetlenségét és szabadságát. Nagy segítséget jelentett számára, hogy Jugoszlávia szoros gazdasági együttműködést teremtett. Albánia számára a szövetségi kormány ebben az évben két milliárd dinár hitelt nyitott, aminek elszámolását csak később szabályozzák. Ezzel Albánia haladéktalanul hozzájut a legszükségesebb felszerelésekhez és fogyasztási cikkekhez anélkül, hogy kitenné magát a kizsákmányolás veszélyének, mert hiszen hazánk valódemokráciája mellett az új Jugoszlávia részéről többé senkit se fenyeget ez a veszély.

A hazánk déli határain történő kihívások, az egész görög helyzet is igazolja a szövetségi kormány elhatározását, hogy nem vesz részt a párisi konferencián. Görögországban megmutatkozik az idegen beavatkozás minden káros következménye. A görög uralkodó klikk készségesen vállalkozik arra, hogy kihívásokkal és rágalomokkal szítsa az egyenlenséget a Balkánon, de áskálódásai nem járhatnak eredményrel, mert a kihívások célpontjául választott országok, Görögország északi szomszédai ismerik a kihívások célját és meg van az eszközük, hogy azok ellen védekezve feltárják a világ előtt azt a bűnös játékot, amit a nemzetközi monopólista reakció szolgálatában álló népellenes elemek folytatnak.

Megérkezett időközben Beográdba az új amerikai nagykövet és az első olasz követ is. Ezek olyan tünetek, amelyek hazánk nemzetközi helyzetének megszilárdulásáról tanuskodnak. Amikor Henry Wallace már említett nyilatkozatában azt mondja: »Amerika és Jugoszlávia barátsága nagyon hasznos volna a világbéke szempontjából« ez nagyon komoly értelmű kijelentés. Jugoszlávia ma Délkelet-Európa legszilárdabb és legerősebb békés állama, amelynek barátsága egy nagyhatalom számára is fontos a béke szempontjából.

Tito marsal fogadta Károlyi Mihályt, és ez újabb lépés a két ország baráti jóviszonyának kiépítése felé. Magyarországon még folyamatban van a köztársaságellenes, horthysta összeesküvés felszámolása. Egyik legfontosabb intézkedés ezen a téren a hároméves terv megszavazása és annak elvi elhatározása, hogy a nagybankokat államosítják. Ezzel biztosítják a terv egyik legfontosabb gazdasági alapját. Készül az új választási törvény is, amelynek megszavazása után feloszlatják a parlamentet és kiírják a választásokat. A törvényjavaslat leglényegesebb mozzanata, hogy kizárja a mult uralmi rendszerének fasiszta szellemű politikusait: nem kapnak szavazati jogot az imrédysta és egyéb hasonló pártok képviselői és képviselő jelöltjei. Az ellenzék most meglehetősen fejtellenül készül a választásokra. Csoportokra bomolva, tovább bomlasztják a Kisgazdapártot, amelynek vezetősége igyekszik megakadályozni, hogy a párt ismét a reakciós, paraszt és általában népellenes elemek gyülekező helyévé váljék. A koalíciós határozat értelmében a pártok szövetséget kötöttek a választásokra, de minden párt önálló programmal lép fel. Nyilvánvaló tehát, hogy a pártok együttműködése még — a koalíciós határozat ellenére is — eléggé laza, de ha a munkásegység megbontását megakadályozzák és az összefogást az igazán értékes, dolgozó paraszttömegekkel biztosítják, megteremthetik az alapot a régi uralom maradványának felszámolására és a tervgazdaság megvalósítására. A választásokon

a magyar nép hoz megfélembeszethetetlen határozatot és mond ítéletet a mult rendszerei felett. A józan dolgozó tömegek ma már nyitott szemmel figyelik az eseményeket és ha a választási harc valóban a reakció elleni harcot hozza, akkor a Magyar Köztársaság hatalmasan megerősödve kerül ki ebből a választásból.

Mindezek az események olyan időpontra esnek, amikor folyik az aratás, a jövőévi kenyér biztosítása. Vajdaságnak fontos szerep jutott ebben és nem kétséges, hogy meg tud felelni hivatásának. A gabonafelesleg és a szabad feleslegek lekötésének mozgalma folyamatban van, sőt megkezdődött a lekötött feleslegek beszolgáltatása is. Ennek első sikerei arról tanuskodnak, hogy földműves tömegeink óriási lépésekkel haladnak előre a demokratikus fejlődés útján és felfogták annak nagy horderejét, hogy a kormány — az ötéves terv megvalósításához — biztosítani kívánja a mezőgazdasági termelés és termelési eredmények elosztásának irányítását.

Ennek a mozgalomnak a sikere még nemzetközi mérlegelés szempontjából is rendkívüli jelentőségű. Minél tökéletesebben biztosítjuk az ország élemezési ellátását, annál jobban függetleníthetjük hazánkat ezen a téren külföldi vásárlásoktól és annál több jut az árúcsereforgalomban a termékek szükségleteihez szükséges egyéb felszerelések vásárlására.

Amikor tehát Nyugaton egyre világosabban megmutatkoznak a Marshall-terv igazi szándékai és azok egyre fokozódó nyugtalanságot keltenek, keleten azok az országok, amelyek nem hajlandók eladni függetlenségüket az amerikai »segélyért« egyre értékesebb építőmunkával segítik elő a tartós béke megalapozását. Ma már nyilvánvaló, hogy Párisban is a legnagyobb nyugtalansággal fogadták a Marshall-tervet és egy Reuter-jelentésből kitűnik, hogy a párisi lapok a szélső jobboldaltól a szélső baloldali elkeseredéssel, aggodalommal és nyugtalansággal beszélnek arról, hogy a Marshall-terv a valóságban Németország monopolista gazdasági erejének, tehát imperialista és militarista erőforrásainak feltámasztását jelenti. Ezt tulajdonképpen mind a két párisi konferencián eltitkolták és csak utóbb derült ki. Az angol kormány tagjai között is súlyos ellentét támadt, mert megmutatók voltak az angol és amerikai monopolok súlyos érdekellentétei. Anglia államosítani akarja a német ipart, mert ezzel a maga irányítása alá veheti a konkurrens német termelést. Amerika azt akarja, hogy Anglia öt évre elhalassza az államosítást, mert így a saját monopoljai számára szerezheti meg — mind kölcsönök, mind részvények vásárlásával — az irányítást. Egyesek hajlandók engedményre, hogy lehetővé tegyék a megegyezést, mások féltik az angol monopolista érdeket és elzárkóznak minden engedmény elől. Marshall, a francia és angol közvélemény nyugtalansága láttán szükségesnek látta megnyugtató levelet intézni Bidault-hoz és ebben háromhatalmi — angol-francia-amerikai — értekezlet összehívását javasolja a német ipari színvonal megvitására.

Ezzel azután végkép nyilvánvalóvá vált, hogy Amerikának mennyire fontos Németország iparának helyreállítása és az amerikai »segítség« egyáltalán nem a lerombolt országok megsegítésére, hanem az amerikai imperialista terjeszkedés érdekeinek érvényesítésére irányul.

Wallace Henry említett nyilatkozatában kijelentette, hogy az első pillanatban maga is helyeselte a tervet, de ma már határozottan el-

lenzi, mert látja annak politikai háttérét és szándékait. Ez nem elszigetelt amerikai vélemény és pontosan egyezik azzal, amit a józan, demokratikus politikusok megállapítottak. És ami kifejezésre jutott akkor, amikor kormányunk elutasította a párisi értekezleten való részvételt. Az európai »segély«-akció kétséget kizárólag Európa és az európai dolgozó népek és tömegek ellen irányul.

1947 július 22.

FIGYELŐ

MUNKANÉLKÜLISÉG, A TÖKÉS RENDSZER KISÉRŐJE

Az Egyesült Államok területén nem folytak hadműveletek. Ennek az országnak az ipara és mezőgazdasága nem szenvedett olyan óriási károkat, mint más államoké. Sőt, az USA a háború alatt még meg is gazdagodott. Az újságok ennek ellenére szintén naponta közölnek újabb és újabb adatokat az amerikai munkanélküliség fokozódásáról. Mivel lehet ezt magyarázni?

*

Abban semmi különös nincs, hogy az Egyesült Államokban, bár a háború alatt rendkívül nagy haszonra tett szert és meggazdagodott, munkanélküliség van. Ebben az országban a munkanélküliség kétség-telenül növekedni fog, hiszen tőkés országról van szó, ahol a termelő-eszközök a bitorló kizsákmányolók maroknyi csapatának kezében vannak.

A kizsákmányolók a nép rovására, a dolgozók életszínvonalának rovására szerzik és növelik óriási vagyonaikat.

A tőkésék a dolgozók életszínvonalát csak a létminimum határai között akariák tartani. Sőt, a tőkéséknek az az érdekük, hogy munkanélküliség legyen az országban, mert ez lehetővé teszi a foglalkoztatott munkások munkabérének csökkentését. Eppen ezért *»egyetlen egy tőkés sem hajlandó soha és semmilyen áron belecselezni abba, hogy a munkanélküliséget végérvényesen felszámolják, hogy eltüntessék a munkanélküliek tartalékhadseregét, melynek az a rendeltetése, hogy nyomást lehessen gyakorolni a munkapiacra és biztosítani lehessen az olcsó munkaerőt«*. (Sztalin).

Ez vonatkozik minden tőkés országra és különösen az Egyesült Államokra, ahol a tőkés rendszer elérte a legmagasabb fejlődési fokot.

Amerikában a lakosság egy százalékának kezében van az ország természeti kincseinek 59 százaléka.

A lakosság elenyésző csekély részét alkotó kizsákmányoló osztályok intézik az USA dolgozóinak sorsát. Az amerikai bankok és trösztök számos más ország legfontosabb iparágait is kezükbe kaparintották, főként az olajforrásokat, az ércbányákat, sőt nagyon sok helyen a cukor-, gyapot- és kaucsukültetvényeket is. Az USA imperialistái most Görögországot és Törökországot is karmaik közé akariák keríteni.

De az Egyesült Államok ipari és pénzügyi hatalma egyáltalán nem menti meg Amerikát a tőkés társadalomra jellemző belső ellentmondásoktól. Ezek az ellentmondások az USA-ban rendkívül kiéleződtek. Ezeket az ellentmondásokat a tőkés rendszer feltételei mellett lehetet-

len kiküszöbölni, mert elszakíthatatlan, szerves összefüggésben állnak a tőkés gazdaság fejlődési törvényeivel.

Milyenek ezek az ellentmondások, mik ezek a törvények?

A tőkés termelés nem egységes terv alapján, hanem egyenetlenül, vaktában folyik, hol fellendül, hol lehanyatlak.

A tőkés termelésnek nem a közszükséglet kielégítése a célja, hanem az, hogy minél nagyobb haszonra tegyenek szert az egyes vállalatok tulajdonosai, vagy a tulajdonosok egyesülései.

A tőkések, hogy legyűrjék versenytársaikat és minél nagyobb hasznot vághassanak zsebre — minden eszközzel kibővítik vállalataik termelési lehetőségeit, tökéletesítik a műszaki tudományokat, a legvégsőig fokozzák a munkások munkaerejének kizsákmányolását. Éppen ezért egyfelől az történik, hogy a termelés gyorsan növekszik, mert a gyárosok minél nagyobb hasznot igyekeznek zsebre venni, másfelől pedig viszonylagosan csökken a kereset, mert lejjebb süllyed azoknak a milliós tömegeknek az életszínvonala, amelyek végső fokon a fogyasztók, a vevők túlnyomó részét alkotják.

Az árútermelés növekedése és a dolgozók vásárlóképességének csökkenése közötti ellentmondásokból keletkeznek a *túltermelési válságok*.

Az árúk nem találnak piacot, az ipar összezsugorodik, nő a munkanélküliség, a lakosság vásárlóképessége még jobban csökken. A válság rendkívül erőssé fokozódik, romboló hatásúvá válik.

A válságot lassankint a pangás váltja fel, amikor is a termelés, valamint az árúcikkek árának csökkenése megáll egy bizonyos szinten. A legerősebb tőkés cégek, amelyek kiállották a válság megrázkódtatását, alkalmazkodnak a piac kedvezőtlen feltételeihez, újjászervezik vállalataikat olyan módon, hogy a kialakult árakon meglehetősen haszonnal adjanak túl árúikon. Ily módon a pangást nemsokára fellendülés váltja fel, amely a gazdasági élet általános virágzásába megy át. Az általános virágzást kikerülhetlenül újabb, még erősebb válság követi.

A szakaszoknak — a válság, a pangás, a fellendülés, a virágzás, az új válság szakaszainak — ez az állandó váltakozása a régi, monopolisztikus tőkés rendszer előtti korban úgynevezett »ipari ciklust« alkotott. Egy-egy ilyen ciklus körülbelül tíz esztendeig tartott. A világháborút megelőző évszázadban tíz ilyen ciklust mutattak ki.

A munkanélküliség természetesen a válságok idején öltött különösen nagy arányokat, amikor egyik vállalatot a másik után eszükják be és sokmillió munkás kerül az utcára és marad kereset nélkül. De a munkanélküliség nem tűnik el teljesen az ipari felvirágzás időszakában sem.

A munkanélküliség a tőkés rendszer örökös velejárója a fejlődés minden szakaszában.

Az első világháború után, amikor az iparvállalatok termelő képességét hosszabb időn keresztül nem használták ki teljes mértékben, a munkanélküliség állandóvá, tömeges jelenséggé vált. A munkanélküliek hatalmas seregét a vállalatok még a tőkés ipar átmeneti felélénkülésének időszakában sem tudják teljesen felszívni.

Millió és millió embernek még reménye sincs arra, hogy munkát találjon.

Az állandó tömeges munkanélküliség a tőkés rendszer általános válságának egyik legjellemzőbb tulajdonsága. A munkanélküliség azt bizonyítja, hogy a tőkés társadalom nem képes teljes mértékben kihasználni a saját maga által teremtett termelő erőt, elsősorban a társadalom legfontosabb termelő erejét: az embert.

A tőkés rendszer a bérmunkások kizsákmányolásán alapszik.

Következésképpen a tőkés rendszernek állandó szüksége van a lét-fenntartáshoz szükséges eszközöktől megfosztott emberek hadára, akik kénytelenek áruba bocsátani munkaerejüket. Ha nem volna ez a sokmillió munkanélküli tömeg, lehetetlenné válna a tőkés termelés is. Éppen ezért a tőkésék a lakosság teljes foglalkoztatottságának pusztá gondolatát is merényletnek tartják azon »szent joguk« ellen, hogy akadálytalanul és korlátlanul kizsákmányolják a munkásokat.

Már az elhunyt Roosevelt elnök idejében elkészítettek egy törvényjavaslatot arra vonatkozólag, hogyan kell a legteljesebb mértékben biztosítani a munkalehetőségeket a háború után. Ezt a tervezetet 1945 elején terjesztették az USA legfelsőbb törvényhozó szerve, a kongresszus elé. A reakciós sajtó nagy hűhót csapott e törvényjavaslat körül. A bankárok egyik folyóirata nyíltan megírta: *»Korunk egyik legképtelenebb eszméje az az eszme, amely szerint minden egyes embernek joga van a munkához«*. Taft szenátor a kongresszuson is kijelentette, hogy ez a törvényjavaslat *»idegen az amerikai hagyományoktól«* és *»a szovjet alkotmányból kölcsönözték«*.

A harmincas évek elején kitört gazdasági válság minden addiginál erősebben megrázta a legfejlettebb tőkés ország, az Amerikai Egyesült Államok gazdasági életét. 1932-ben az USA-ban tizenhárommillió ember keresett hiába munkát. 1933 májusában 15 millióra nőtt a számuk.

Ezt a pusztító, romboló válságot pangás követte. A termelési képesség jelentékeny részét nem használták ki. Az amerikai munkaszövetség adatai szerint 1937-ben az USA tízmillió polgára nem kapott munkát. 1937 második felében a pangást újabb válság váltotta fel. Ennek következtében 1938-ban már 11 millió körül mozgott a munkanélküliek száma. Az Egyesült Államokban még 1939-ben is 8 millió munkanélküli volt, noha a második világháború kitörése után sok európai állam rendelt különböző fegyvereket az amerikai gyárosoknál.

Az USA termelési gépezetét csak akkor tudták teljes mértékben kihasználni, amikor maga Amerika is belépett a második világháborúba. A háború alatt a tőkés szervezetek rendkívül kedvező állami megrendeléseket kaptak. Az ipar ennek következtében teljes termelő képességgel kezdett dolgozni. Sőt, óriási tőkéket fektettek be újabb hadiüzemek építésébe is. Az ipar gyors fejlődése következtében viszont nagy kereslet mutatkozott a munkaerőben. A munkaerőszükséglet különösen azért vált olyan égetővé, mert több mint tizenkétfélmillió munkaképes embert mozgósítottak.

De a háború befejeztével nyomban kiéleződött az ipar, jelentékenyen megnövekedett termelő képessége és a piac összeszűkülése közötti ellentét. Mint az amerikai sajtó közölte, Japán fegyverletétele után néhány nappal 1 millió ember került az utcára.

1946-ban az ipari termelés az 1943-ban elért legmagasabb színvonalhoz viszonyítva, körülbelül 33 százalékkal esökkent.

A legújabb adatok szerint az USA-ban körülbelül 3 millió munkanélkülit tartanak nyilván, 1947 márciusában másfélmillió leszerelt katona kapott munkanélküli segílyt, míg 1946 decemberében 934 ezer állástalan leszerelt katonát segítettek.

Az USA-ban napról-napra nő a munkanélküliség. Csak a legutolsó négy hónap alatt másfélmillióval szaporodott a munkanélküliek száma. Newyorkban 1947 eleje óta a cipőiparban foglalkoztatott munkások több mint egyharmadát bocsátották el. Ugyancsak Newyork bűrtorgyáraiban a munkásoknak körülbelül egyharmada 2-4 napot dol-

gozik egy héten. A legutolsó három hónap alatt a különböző áruházak dolgozóinak mintegy tíz százaléka maradt munka nélkül.

Most újabb válság várható. E válság közeledéséről számos letagadhatatlan és megcáfolhatatlan előjel tanúskodik. Ennek kapcsán még az eddiginél is több ember lesz kénytelen abbahagyni a munkát. Ha az amerikai termelés az 1940 évi színvonalra csökken, akkor szakemberek becslése szerint tizenkilenc millió főre szaporodik a munkanélküliek hada.

*

A tőkésék a háború utáni időszak minden terhét a dolgozók vállaira igyekeznek áthárítani, hogy megőrizzék, sőt még jobban gyarapítsák a háború alatt szerzett vagyonukat. Ennek következtében a nép széles rétegeinek életkörülményei és munkafeltételei egyre rosszabbodnak.

A reakció hadjáratot folytat a szakszervezetek ellen. A reálbérek csökkennek. Az árellenőrzést eltörölték és jelenleg az árak szakadatlanul emelkednek. Emelik a lakbért is, ami a munkások költségvetésében igen nagy tételt jelent.

A nagyipari és pénzügyi tőkés szervezeteknek a nép életszínvonalára ellen folytatott hadjárata elkeseredett ellenállást vált ki a dolgozók részéről. Óriási mértékben szaporodtak az összeütközések.

1946-ban több mint hétmillió ember vett részt különböző sztrájkokban.

1947 áprilisának elején két hatalmas sztrájk kezdődött az USA-ban: 400 ezer bányász és 300 ezer telefonalkalmazott beszüntette a munkát. Az egyre jobban kiéleződő osztályharc feltételei között különféle tervek és elméletek születnek arra vonatkozólag, hogyan kell »egészségesebbé tenni« a tőkés rendszert, hogyan kell megszüntetni a válságoktól és a munkanélküliségtől. Ezek a tervek abból a számításból indulnak ki, hogy a tőkésék képesek alárendelni saját érdekeiket a társadalom érdekeinek és megelégszenek kevesebb haszonnal is. Felesleges mondani, hogy ezeknek a terveknek nincs komoly jelentőségük.

»Ha a tőkés rendszer a termelést nem az elérhető legnagyobb haszonszerzéshez, hanem a néptömegek anyagi helyzetének rendszeres javításához alkalmazná, — ha a jövedelmet nem az élősdi osztályok szeszélyeinek kielégítésére, nem a kizsákmányolás módszereinek tökéletesítésére, nem a tőkekivételre, hanem a munkások és parasztok anyagi helyzetének rendszeres emelésére fordítaná, akkor nem lennének válságok. De akkor a rendszer sem lenne többé tőkés rendszer.« (Sztalin).

A munkásosztály sok-sok nemzedéke ábrándozott arról az időről, amikor majd eltűnik a munkanélküliség és azzal együtt a holnap, a jövő miatti állandó aggodalom és bizonytalanság. De azt ami a tőkés rendszer feltételei között elérhetetlen, azt a Szovjet Szövetségben egyszersmindenkorra kivívták.

A Szovjet Szövetség a szocializmus országa, ahol a hatalom magának a népnek a kezében van és ahol az ország egész fejlődése a nép javát szolgálja, ahol egyszersmindenkorra eltemették a munkanélküliséget.

1946-ban — a háború utáni első új sztalin ötéves terv első évében a Szovjetunió lényegében befejezte a termelés háború utáni átállítását. A béketermelés, a polgári szükségleteket kielégítő termelés az elmúlt évben, 1945-höz viszonyítva húsz százalékkal növekedett. A Szovjetunió népgazdaságában foglalkoztatott munkások és tisztviselők száma 1946 folyamán 3 millió emberrel szaporodott.

Az első háború utáni év eredményei és az 1947-ben tapasztalható további fejlődés kézzelfoghatóan mutatja a szocialista rendszer legyőzhetetlen életerejét. A szovjet gazdasági élet fejlődését alaposan kidolgozott népgazdasági terv irányítja. A szovjet tervgazdaság nem ismer válságokat, a Szovjetunióban nincs és nem is lehet munkanélküliség.

Minden szovjet ember számára biztosítják, hogy kellőképpen kihasználhassa erejét, tehetségét, képességeit. A szovjet nép magabiztosan halad előre, okosan kihasználja a szocialista gazdasági rendszer nyújtotta nagy előnyöket.

Poszvjanszkij Sz.

A GYŐZELEM SZTALINI TUDOMÁNYA

A Hazáért vívott 1941—1945 évi háború Oroszország haditörténelmében az egyik legfényesebb lapot foglalja el. Mégis helytelen lenne, ha egymástól elkülönítve foglalkoznánk a szovjet hadsereg katonai győzelmeinek elméleti kérdéseivel és a háborút megelőző eseményekkel és ha a győzelem sztalini tudományáról kizárólag ebből a háborúból vett példák alapján beszélünk.

Sztalin, mint a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztője, politikai tevékenységének kezdete óta egyidejűleg a munkásosztály fegyveres forradalmi harcának szervezője volt.

Az októberi időket követő kiemelkedő katonai események tanulmányozásakor szembevetendő a sztalini háborús iskola kellően fel nem értékelhető nagysága.

Sztalin már az Októberi Forradalom napjaiban kiváló katonai szervezőnek bizonyult, amikor a fegyveres felkelés irányítására alakult központot vezette.

A polgárháború súlyos évei alatt Sztalint mindig oda küldték, ahol a forradalom sorsa forgott kockán, — mint pótolhatatlan katonai szervező és katonai államférfi. Sztalin állította össze a legfontosabb stratégiai terveket és közvetlenül ő szervezte meg a tervek megvalósítását is Caricin, Perm és Petrográd alatt. Denikin ellen a nyugati fronton, majd később délen. Mindenhol Sztalin hadvezéri lángelméje, acélos akaratja és előrelátása biztosította a győzelmet.

1919 őszén, amikor a Vörös Hadsereg Keleten Kolcsakot szorongatta, Denikin pedig elfoglalta a Donyec-medencét és széles fronton bevonult Ukrajnába, — Judenics újabb támadást indított Petrovgrád alatt. Soha még nem közelítette meg az ellenség ennyire a fővárost. A szovjet kormány kiadta a jelszót: mindent harcbanvetni Denikin ellen. Sztalint küldték a déli frontra, hogy szervezze meg a győzelmet. Amikor a forradalom hadvezére a frontra érkezett, — zűrzavar fogadta. Sztalin azonnal kezébe ragadta a front irányítását, félredobta a Volgától Novorosszjszkiig húzódó Denikin arcvonaltörésére irányuló hallatlan roszhiszemű tervet és új tervet dolgozott ki a Denikin front felgöngyölítésére. Két részre osztotta azt és főerőivel Harkovon Donyec medencén át Rosztov felé intézett támadást, — ahol a lakosság nyílt rokonszenvvel várta a Vörös Hadsereg megjelenését. A hadászati terv megvalósításával megoldást nyert a donyeci szénmedence, a gabonában oly gazdag területek és a sűrű vasúti hálózattal rendelkező körzetek felszabadításának problémája is.

A denikini hadsereg szétzúzására irányuló sztalini terv a szovjetek

országát akkor a kikerülhetetlennek látszó szerencsétlenségtől mentette meg.

Minden ezt követő hadművelet is, melynek folyamán a Vörös hadsereg fényes győzelmeket aratott, Sztalin nevével függ szorosan össze.

1941—45-ben a Hazáért folytatott nagy háborúban, a szovjet hadsereg történelmi jelentőségű győzelmet aratott. Hősiiesen tartott ki a balsors idején, majd tönkreverte a Szovjet Szövetség ellenségeinek hadseregeit és fényes győzelemmel fejezte be a háborút.

A szovjet haditudomány legyőzte a fasiszta Németország és az imperialista Japán hadseregeinek háborús alapelveit és hadműveleti irányvonalait.

Mint mindig ez alkalommal is, a sztalinij hadvezetés különleges sajátossága abban rejlik, hogy sohase elégedett meg az elért eredményekkel. Nem ismert dogmát, sablont, holt és merev rendszereket. Az alkotó tevékenység hajtja át minden intézkedését.

A Vörös Hadsereg legalaposabban tanulmányozta a múlt tapasztalatait, szem előtt tartva a technikában állandóan beálló változásokat és arra törekedett, hogy jó előre meglássa a jövő háborúnak jellegzetes sajátosságait.

Mindez jelentős sikereket hozott a honvédelmi háború folyamán.

A szocialista népgazdaság erejére, a szovjet Polgárok forró hazaszeretetére, a szovjet hadsereg acélos kitartására támaszkodva Sztalin generalisszimus, a hadsereg főparancsnoka, a háború első részében megoldotta a legnehezebb problémát: az erőviszonyok tényleges megváltoztatását a háború folyamán.

A szovjet seregek a háború első hónapjában elkeseredett védelmi harcot folytattak, egyes egyedül fejtettek ki ellenállást a német hadigépezet erejével szemben és nemcsak megállították a német haderők nyomását, hanem a legsúlyosabb veszteséget okozták nekik. A háború alatt azonban az erőviszonyok megváltoztak. A szovjet főparancsnokság tartalékokat készített elő az elkövetkezendő támadó hadművelet végrehajtására.

A németek a megbukott »villámháború« stratégia rendszere alapján a háború megindulásakor minden rendelkezésükre álló erőforrásokat egyszerre használták ki, — erre alapították a hirhedt »Barbarossa« tervüket is. A szovjet hadsereg főparancsnoksága ezzel szemben az erők fokozatos bevetésének rendszerét alkalmazta, hogy ezzel a háború döntő szakaszában jelentős fölényt biztosítson magának.

Valóban, az 1944 és az 1945 évek döntő hadműveletei idején a szovjet hadsereg olyan erős volt és a hadseregfőparancsnokság olyan nagy stratégiai tartalékokkal rendelkezett, hogy mindenütt feltétlenül biztosítani tudta a szovjet seregeknek az ellenséges haderők fölötti döntő fölényt, az összes támadási irányokban és vonalakon pedig a támadások az elképzelhető legszélesebb fronton folynak, 1945-ben egyidejűleg a szovjet-német front teljes hosszában.

A sztalinij stratégia minden lehetőséggel számolt, melyet a korszerű technika fejlett színvonala nyújthat és számolt a korszerű háború minden következményével.

A hadseregfőparancsnokság a szovjet hadsereg állandóan növekvő erejére valamint a hadsereg legtokéletesebb technikáj fölszerelésére támaszkodva, — még eddig nem tapasztalható mértékben hajtotta végre támadó hadműveleteit. Ez vonatkozik úgy a támadó arcvonal szélességére, mint pedig a hadműveletek folyamán az ellenséges front áttörésének mélységére, illetve annak kihasználására, valamint az előnyomulás ütemének gyorsítására. Ennek köszönhető, hogy a szovjet hadsereg

szét tudta zúzni a fasiszta Németország seregeit és meg tudta rövidíteni a háború tartamát.

A szovjet hadsereg 1945-ben a háborút befejező hadműveletek idején érte el csúcsteljesítményét, mely azután Németország végleges leverését eredményezte. 1945 év telén a támadó hadműveletek egyidőben folytak a front egész hosszában, — a Balti-tengertől a Duna völgyéig. A szovjet hadsereg áttörésének mélysége elérte az 500 kilométert anélkül, hogy a hadműveletekben a legcsekélyebb szünet állt volna be. Az előnyomulás átlagos napi teljesítménye e hadműveletek folyamán mindig elérte legalább a 35 kilométert.

A szovjet hadsereg főparancsnoksága meghiusította a német hadvezetés arra irányuló kísérleteit, hogy a háborút álló háborúra változtassa és így azt időben mindjobban kitolja. A főparancsnokság a szovjet hadsereg támadó hadműveleteinek kifejezetten mozgó jelleget adott.

A szovjet hadsereg hadműveleti terve nem az ellenséges haderők visszaszorítása és az arcvonal egyszerű előbbrehozása volt. A cél mindenestre az volt, hogy az ellenség élő erőinek lehető legnagyobb tömegét és technikai felszerelését megsemmisítse.

Ezt a célt legjobban merész, bekerítő hadmozdulatokkal lehetett elérni, a bekerített ellenséges csapatok fokozatos megsemmisítése útján.

Ezeket a hadmozdulatokat mesteri módon valósították meg. A bekerítő hadműveleteknek örökemlékű példái azok a támadó hadműveletek, melyeket a szovjet hadseregek Sztalingrádnál, Korszun-Sevcsenkov körzetében Bjelorusziában, Jassy-Kisenev vidékén, Kelet-Poroszországban és Berlin környékén hajtottak végre.

A szovjet hadsereg a honvédelmi háború folyamán bebizonyította, hogy ezeket a bekerítő hadműveleteket minden helyzetben keresztül lehet vinni. Ez az egyik legnagyobb eredménye a sztalin hadvezetés művészetének.

A hadsereg-főparancsnokságnak teljes mértékben sikerült a stratégiai vezetés legnehezebb problémáját megoldani: a stratégiai jellegű egységes hadművelet megvalósításában résztvevő sok arcvonal harci tevékenységét összhangba hozni.

Elég, ha megemlítjük azt, hogy a hatalmas hadműveletek folyamán a főparancsnokságnak 4—5 front tevékenységét kellett összehangolni, erősítések folytonos bevetésével, miközben az előnyomulás rohamos ütemben fejlődött s az általános helyzet gyorsan és folytonosan változott. A honvédelmi háború hadműveletei alatt a szovjet hadseregnek sikerült összeegyeztetni a hatalmas kalapáccsal mért súlyos csapások erejét a hajlékony és merész hadmozdulatokkal. Elég egy pillantást vetnünk a Vörös Hadsereg nagyarányú támadó hadműveleteire 1944 és 1945-ben és máris látjuk, hogy ezek a hadműveletek mind hadsereg-főparancsnokság egységes lángelmével elgondolt és végrehajtott stratégiai tervének alkotó részei voltak.

A szovjet hadseregek minden egyes támadó mozdulatának megvalósítása megteremtette a kedvező előfeltételeket még hatalmasabb csapások végrehajtására a főparancsnokság általános stratégiai tervével összefüggő újabb hadmozdulatok keresztülvitelére.

A sztalin stratégia rendkívüli erővel nyilvánul meg a döntő jellegű események középpontjának kiválasztásánál, valamint a fő támadási irány megállapításánál, melyek az ellenség lehető leggyorsabb és legteljesebb szétzúzására vezettek.

Ilyen módon a szovjet hadsereg főcsapásainak az volt a célja, hogy a legrövidebb időn belül a legnagyobb hadműveleti és stratégiai sikert érjenek el.

A hadseregfőparancsnokság fényesen oldotta meg a korszerű stratégia legnehezebb pontját, a stratégiai meglepetés biztosítását

Minthogy 1944-ben a Vörös Hadsereg hatalmas támadásai egymást követték a nagy kiterjedésű szovjet-német front különböző pontjain, a német főparancsnokság képtelen volt a szovjet erő küszöbönálló tevékenységének jellegét idejekorán megállapítani, minden elképzelése tévesnek bizonyult és így a német tartalékokat ide-oda tologatták az egész front mentén és nem sikerült betartani azt a szabályt, hogy idejekorán lényeges segítséget legyenek képesek nyújtani seregeiknek. A fasiszta seregek helyzete ebben a tekintetben még súlyosabbá vált 1945-ben, amikor a Vörös Hadsereg most már az egész szovjet-német front szélességében, egyidejűleg hajtotta végre súlyos támadásait.

A Vörös Hadsereg főparancsnoksága az 1941 és 1945-ben vívott csaták folyamán példát nyújtott arra, hogyan kell valóban mesteri módon kihasználni a stratégiai tartalékokat, ami a szovjet seregeknek lehetőséget nyújtott olyan csodálatos győzelmek kivívására.

Ez biztosította a Vörös Hadsereg által végrehajtott áttörésének hatalmas mélységét, az előnyomulás erős tempóját és azt, hogy a támadó hadműveletek végrehajtásában idő előtt ki ne fulladjanak.

A honvédelmi háború folyamán a Vörös Hadseregnek sikerült megoldani az állóharc leküzdésének súlyos problémáját és azt, hogy a harcászati sikert hadműveleti sikerré szélesítsék ki. Az a gyorsaság, amellyel a szovjet seregeknek sikerült leküzdeni az ellenség álló védelmét, annak köszönhető, hogy a támadást a legalaposabban és oly módon készítették elő, hogy az ellenség azt nem vette észre. Továbbá annak is, hogy az ellenséges védelmi rendszert részletesen kipuhították, majd a támadást széles fronton indították meg és bizonyos irányokban azután egyidejűleg mérték a súlyos csapásokat. Az egyidőben és több irányban egyszerre végrehajtott áttörésekkel sikerült az ellenséges frontot egymástól elszigetelt részekre szakítani, ami aztán megkönnyítette, hogy az egyes részeket külön-külön megsemmisítsék.

A hatalmas és mélységben tagolt védelmi vonalak áttörésének sikerére óriási jelentőséggel bírt a támadó csapatok haderejének helyes összeállítása és a gyalogság, a harcókocsok, a tüzérség és a légi erők jól átgondolt és szervezett összműködése.

Minden egyes támadó hadműveletet anyagi és technikai szempontból a legalaposabban elő kellett készíteni. A frontmögötti terület kifogástalan munkája, a szállítást végző és az utakat helyreállító csapatok önfeláldozó tevékenysége, a szovjet haderők példátlan lendületű hadműveleteinek egyik legfontosabb alapját képezték.

Kétségtelen, hogy a szovjet csapatok kiváló eredményeit, a különösen nehéz terepviszonyok között, a szovjet katonai tudomány sikereként lehet lekönyvelni. A szovjet hadsereg támadó hadműveletei legnagyobb részét erdős-mocsaras terepen, hegyek között vagy a sarki tél okozta igen súlyos körülmények közt folyták le. Rendkívüli mesteri ügyességgel küzdötték le a szovjet seregek harc közben a víziakadályokat, nagy és kis folyókat. Ez természetes folyamánya volt a szovjet hadsereg támadó hadműveleteinek.

A szovjet hadseregnek a honvédelmi háborúban. Sztalin generalisszimusz vezetése alatt elért fényes győzelmeit, melyek egyrészt megsemmisítették a hitleri Németország és az imperialista Japán hadigépezetét, másrészt megmentették a civilizált világot a barna pestis veszedelmétől, — arany betűkkel kell megörökíteni a haditörténelem lapjain.

Zemjatin Nikolaj

TERVMUNKA A NŐSZERVEZETBEN

Az ötéves terv áttanulmányozása minden asszony kötelessége, mert azt minden asszonynak ismernie kell. A terv életbevágó kérdésekkel foglalkozik éppen ezért mi nők sem lehetünk közönbösek, nem zárkozhatunk el megismerése elől.

Ma statisztikák bizonyítják, hogy az 1939-ben termelt javak csak látványlag mutatkoztak leendőnek, sőt soknak, valójában azonban a széles néprétegek a legszükségesebb élelmet, ruházatot, szerszámot stb. nélkülözték. Csak egy példát említek: Hercegovinában faekével szántottak és a régi körülmények között talán száz év is elfelejt volna, míg oda vascke kerül. Maga az iparosítás lassú ütemben haladt előre. Gyárakat ritkán építettek és ha építettek az olyan volt, mint a kiralyevói mozdonygyár, ahol új mozdonyokat nem állítottak elő. A szakmunkások száma csekély volt, munkabéruk alacsony, a faluról beözönlő szakképzetlen munkások megjelenése ezt az alacsony munkabért még jobban lecsorították. Emellett az állandó munkanélküliség veszélye, mint egy vészárny kísért minden családot.

Minden asszonynak meg kell érteni, hogy amennyivel nagyobb lesz a mi termelőerőnk és államvagyonunk, annál jobb és biztosabb az élet a nép részére, a család részére. Ezért minden asszonynak tudatában kell lennie annak, hogy minden téglával és talicska földdel, mellyel egy új gyár alapjának lerakásához járul, hozzájárult a nagy munkához, mely nemcsak az országnak, hanem neki és családjának is biztonságot jelent.

Az ötéves terv fontosságát és nagyságát abban látjuk, hogy Népköztársaságunk ezzel a tervvel lép a szociális társadalmi kiépítésnek útjára. Ez a történelmi jelentősége, mert ennek megvalósításával a szegénytelen, mult örökre eltűnik és népeink többé nem térnek le a haladás útjáról.

Néphatóságaink megvalósításával vált lehetségessé, hogy két éven belül leküzdve a legnagyobb nehézségeket is, felállíthattuk magát az ötéves tervet.

Jól ismerjük azokat, akik jaigatnak a nép sorsa fölött, siránkoznak az élet nehézségei miatt, méltatlanokodnak a sok munka, rohammunka stb. végett. Sopánkodnak, mert még sohasem dolgoztak és így nem is érezhetik azt, amit a rohammunkás érez, amikor munkatársai kemény kézzorítással köszöntik, mint a munka hőstét. De nem érzik és nem ismerik azt az érzést sem, amelyet minden becsületes munkás a jól végzett munka után érez. Ők csak sopánkodnak és eltűrnék azt is, ha a romok örökre eltakarítatlanul állnának, vagy legalábbis addig, amíg jó összeköttetések útján régi módon szerződéseket kötnének és így éhbéért dolgoztatnának.

Hogy nálunk a munkalendület nő, azt legjobban az élvégzett munkákból látjuk. Ez bizonyítja, hogy népünk szereti hazáját és őrzi annak függetlenségét. A munkából a nők is becsülettel kiveszik részüket, ezt a napi sajtóból láthatjuk legjobban, amikor a munkások legjobbjairól írnak. Tudjuk, hogy a régi rendszer hazug politikája a nők tehetetlenségéről beszélt és ezt ma a valóság teljesen megcáfolja. Ez azért lehetséges, mert hazánkban igazi népi demokrácia uralkodik, ott látjuk a nőket a miniszterek, egyetemi tanárok között is és minden pályán, amelyet csak elképzelünk és mindenütt becsülettel állják meg helyüket.

Népi frontunk keretén belül asszonyaink milliós tagszámmal, óriási pénzüsszeggel, az önkéntes munkanapok és szociális segély útján, járultak hozzá hazánk újjáépítéséhez. A falvakban virágzó szülőotthonok és gyermekotthonok létesítésével megkönnyítik az anyaságot és biztosítják a gyermek védelmét.

Első ötéves tervünk megvalósításában nagy és felelősségteljes munka áll előttünk. Ezért szemünk előtt

tartva azt, amit eddig asszonyaink legjobbjai elvégeztek, teljes határozottsággal kell hozzáfogni a nehéz feladatok megoldásához. Az öt éves terv nem ábránd, nem elérhetetlen valami, hanem tárgyilagosan megfontolt és biztosan elérhető eredményeket állít elénk. Asszonyaink ne hagyják magukat félrevezetni azoktól, akik itt-ott felütik fejüket és ocsmány rágalmakká akarják beszenyenezni a nép legszebb akaratát, az első öt éves tervet, hanem az öt éves terv tanulmányozásával, igyekezzenek meggyőződni az igazságról.

Az A. F. Zs. eddig is komoly feladatok elvégzése elé állította asszonyainkat. Ezeket asszonyaink mindig el is végezték. Most, amikor a minden téren bevezetett tervszerű gazdálkodás még nagyobb és felelősségteliesebb munkát kíván tőlünk, igyekezzünk azt az eddig végre hajtott munkák folyamán nyert tapasztalatok segítségével elvégezni. Annál is inkább, mert a tervezettség az, amely minden ember számára nagyobb darab kenyeret, jobb ruhát és nyugodt életet biztosít. Mindennek elérése érdekében erőnket nem kímélve vegyünk részt teljes számban és igaz, őszinte munkakedvvel. A munkalehetőségek különbözőek. Ha csak párat említek, ezekből is rögtön kitűnik, hogy elvégzésük milyen hasznot hoz a közösségnek. Pl. a tarackirtás a mezőn, tereptakarítás az épülő gyárak telepén, a téglagyárakban a vályog és téglaveréshez szükséges föld elkészítése, az épülő falvakhoz való anyag behordása és sok más munkához kell hozzá fogunk, hogy méltón azok soraiba álljunk, akik nem sajnálták eddig sem erejüket a nép jólétéért.

Ha felvetődik a kérdés, hogy mit is kapunk mi asszonyok ezért?, tekintsünk vissza a múltba, amikor olyan társadalmi rend uralkodott, melynek gazdasági politikája a tökélen a hasznon alapult. Amikor a széles népréteg éhberéért dolgozott és dacára az árúbőségnek, vásárolni nem tudott. Ma, az asszony, ha kot-

lóstyúkját jól vigyázza, máris bizonyos jövedelmei biztosít magának és családjának. És ha minden munkában férje mellé áll, akkor családja élet-színvonalának emelését biztosan sokban elősegíti. Nem lehetetlen várunk asszonyainktól, csak mindenkitől azt, hogy tudása és képessége szerint vegyen részt boldogabb jövőnk kiépítésében.

A szuboticaí A. F. Zs. a novemberi munkaversenyben hétezer munkanapot vállalt és ezt könnyen meg is valósította, mert asszonyaink legjobbjai megértik, hogy ezzel hozzájárulnak az öt éves terv megvalósításához, ezzel pedig családjuk és saját maguk jobb életének megteremtését viszik előre.

Szpahics Szofia

MIHAIL ISZAKOVSKIJ

A szmolenszki kerület egy kis falujában született Mihail Iszakovszkij, a költő, akinek dalait ma a szovjet emberek milliói éneklék. Szülőfaluját vadon erdők vették körül, a legközelebbi vasúti állomástól a falut jó kétszáz verszt választotta el. A parasztok élete tele volt nélkülözéssel. Mindnyájan művelték a földet, de kicsiny földcskéik nagyon kis darab kenyeret adtak. A későbbi költő apja szintén földjét művelte, azonkívül a postás tisztét is betöltötte: kétszer hetenként elment az állomásra a levelekért. Családjá épp hogy tengődött, gyakran szenvedett szükségét és nélkülözést. Szülőhelyére visszaemlékezve, ezt írta Iszakovszkij:

Felnöttem ott, hol apám s nagy-
apám
Sok úri portát felve elkerült,

Hol minden házban — ezer éve tán
Az asztalfőn az éhség s bánat ült.

Ezt az éhséget Iszakovszkij
gyermekkorában alaposan meg-
ismerte.

Amidőn 1910-ben a szomszéd faluban megnyílt az iskola, a tízéves Misa az első évben még nem járhatott iskolába, mert bar maga is dolgozott már, — nem volt ruhája. Egész télen — írja Iszákovszkij, — a kemencén ültem és csak a következő évben mehettem iskolába.

Egyébként a cári Oroszország falusi iskolája nagyon gyér oktatást nyújtott. Csupán három évig jártak a gyermekek iskolába. Mihail azonban vonzódott a tudáshoz. Költői tehetsége is hamar megmutatkozott és már 14 éves korában elkezdett írni, egyik költeménye újságban is megjelent.

De, hogy a tanulást folytassa, városba kellett jutnia. Ehhez pénz kellett és hol vegye a pénzt?

Egy alkalmi jótévő jött a gyermek segítségére. Véletlenül jelen volt vizsgáján és felfigyelt a tehetséges parasztyermekre, aki nagy lendülettel adta elő saját verseit.

Iszákovszkij számára lehetővé vált, hogy beiratkozzék a gimnáziumba és ott két éven át tanuljon. Ez már óriási eredmény volt a régi, forradalom előtti Oroszországban egy szegény falusi fiú számára. Tehetséges gyermekek ezrei süllyedtek el akkor az ismeretlenségben, nem bonthatták ki tehetségüket, nem törhettek maguknak utat a kultúrához, mert az egy kiválasztott kisebbség monopóliuma volt. Iszákovszkijra ezeknek az ezreknek a sorsa várt.

A jövendőbeli költőnek azonban szerencséje volt. A Nagy Októberi Forradalom óriási változásokat hozott a nép életében. Az ország ifjúsága előtt új lehetőségek egész világa nyílt meg. Egyaránt érvényesülhettek a tudás és a kultúra, a politika és az állami élet területén. Iszákov-

szkij tanul, dolgozik, ír és egyidejűleg szülőfalujában is tevékenykedik. Gyermekeket tanít az iskolában, újságot szerkeszt a járás számára, majd átköltözik Szmolenszkbe, ott is újságot szerkeszt és csiszolja költői tudását.

1927-ben Iszákovszkij közrebo csátja első verseskötetét. Gorkij igen meglehetősen kritikát írt róla. Gorkij megjegyezte, hogy a fiatal költő »kitűnően megérzi a hétköznapi csodáit« és hogy »versei egyszerűek, jók, elsősorban őszinteségükkel hatnak«.

Ebben a kötetben Iszákovszkij a régi Szmolenszkről, a régi orosz vidéki élet csüggesztő unalmáról írt.

Ebbe az álmos, maradi világba új, friss szelek törtek be a fővárosból, elsöpörték mindazt, ami régi volt, ami elavult és új utakat nyitottak meg a falu előtt. Iszákovszkij látta, hogyan alakult át az ősi, nyomorúságos parasztlelet és hatásosan fejezte ki az Október által életrehívott változásokat:

Felrázták tespedt, fáradt csontjainkat
 És száz harangként szívünk felnevet

És talpra szökünk.

Élünk

És a holnap

Ezer nagy, céllal felénk integet.

A szovjet falvak nagy, sorsdöntő, kulturális forradalmáról számol be Iszákovszkij verseiben. E versek kitűntek hamisítatlan igazi népiességükkel: olyan ember írta őket, aki maga is a parasztságból származott, érzi és érzékelteti a parasztság vágyait, ősi, évszázados álmait. Iszákovszkij verseiben kihasználta az orosz népi beszéd óriási gazdagságát, hagyományos ritmusait és árnyalati változatosságát és ami a legfőbb,

az orosz népi nyelv csodálatos zeneiségét. Iszákovszkij versei még zene nélkül is úgy csepegtek, mint a dalok. És amikor a legjobb szovjet zeneszerzők elkezdtek zenét írni Iszákovszkij verseihez, a megzenésített költeményeket nyomban az egész ország énekelte. Iszákovszkij dalai, például a híres »Katyusa«, »A frontmenti erdőben« vagy »A balkáni csillagok alatt« csakhamar milliók alkán zengtek. A háború idején e dalok a győzelmes Szovjet Hadsereggel együtt állépték az ország határait és behatoltak a Balkán félszigetre és Nyugat-Európa országaiba. Mindenütt dicsőséget szereztek az orosz dalnak. Mint ez gyakran megesik, ezren és tízezren ismerték és énekeltek e dalokat, anélkül, hogy tudták volna, ki a szerzőjük.

E dalokban, amelyek rendkívüli liraiságról, formatökélyről és ötletességről tesznek tanúságot, Iszákovszkij tehetsége teljes egészében kibontakozik. Iszákovszkij költészete lírai a szó legjobb értelmében: mélyen egyéni, benső, emberi élmények fejeződnek ki benne. Központi helyet foglal el benne rendszerint az egyszerű orosz lány, aki, mint a »Katyusa« mondja:

Kiállott a kapuba Katyusa

És egy sztyeppe-sasról dalt dalol,
Szürke sasról, kihez szíve húzza
S ott repül fent messze valahol.

Egy másik dal hősnője, »Ljubuska«, hasonló aggodalommal várja vissza kedvesét:

Tavasza jár és egy nap nagy-
dalolva
Szomjas mezőkre kivonul a nép
És kedvese majd egy nap vissza-
hozza
Távolkeletről — elvesztett szívét.

Ezek az örök témák a fiatal lányról, a hű és odaadó női szív-

ről összefonódtak az akkori idők mindennapi, égető problémáival. Iszákovszkij dalainak hősei és hősnői nem elvont lírai alakok. A költő az életből ragadja ki őket. Fiatal, erővel teljes, öntudatos építői ezek az új életnek: traktorvezetők, tengerészek, repülők. Elhagyták otthonukat, szeretteiket, mert a haza északra vagy a Távol-Keletre küldte őket építeni, vagy a szovjet ország hatalmát megvédeni, emelni. E versekben összefonódnak az egyéni, lírai motívumok a közösségi ember témájával. A költelességtudat, amelytől vezetettve az ember egyidőre el tudja feledni egyéni kötelekeit és elutazik távoli vidékekre, főtémája Iszákovszkij verseinek. Ez adja e versek rendkívüli belső meggyőző erejét.

E dalok szerelmi lírája és a bennük előforduló nőalakok kitűnnek tisztaságukkal és nemesiségükkel. Athatja őket a szovjet társadalom erkölce: a kötelelességtudat, a hűség és odaadás a közös ügy iránt. Iszákovszkij verseinek megindító hősnői érzéseik tisztaságával a klasszikus orosz irodalom legszebb nőalakjaira emlékeztetnek.

Amikor a második világháború megkezdődött, Iszákovszkij, súlyos szembaja miatt, nem követhette a szovjet költők legnagyobb részének példáját és nem mehetett a frontra. Azonban a hátszágban is, a költő minden erejével igyekezett hasznára lenni hazájának. Számos verse a partizánokról, a fasiszta rabságról, az elpusztított Ukrajnáról és Bjelorusziáról, a szovjet katonák kedves dalává vált. A nehéz, életre-halálra folyó harcban a katonák Iszákovszkij szavaival ismételtgették:

Viharban, füstben, vérben, tűzben
Áll mint a kő, vagy elbukik:

Kinek mi dolgául kitűzve,
Elvégi híven mindegyik.

Iszakóvszkij dalai lelkesítették a szovjet embereket harcra és a munkára. Éppen ezért szereti őket a nép.

És a nép hálijának legjobb bi-

zonyítéka az, hogy a szovjet választók éppen szülőföldjén, a szmolenszki kerületben az Oroszországi Szovjetköztársaság legmagasabb törvényhozó szervének, a Legfelsőbb Tanácsnak tagjává választották.

B. Csernyák

S Z E M L E

A »GORSKI VIJENAC«

P. P. Nyegos: Hegyek koszorúja, olvasom a HID júniusi számában. A szerkesztő megjegyzéseiből kitűnik, hogy a magyar fordítás 1902-ben jelent meg, Gyiszálovics Veszelin munkája... a fordítás nehézkos, átdolgozásra szorul. A mű címéről nem esik egy szó sem, pedig érdemes lenne megvitatni.

Gyiszálovics a Gorski vijenac-ot Hegyek koszorújának keresztelte el. Így mondom, keresztelte el, mert a hegyek koszorúja, ha visszafordítják szerbre *planinski vijenac* lesz belőle, a legjobb esetben vijenac od planina és semmi esetre sem gorski vijenac. Mért választotta Gyiszálovics ezt a magyar elnevezést?

A Gorski Vijenac cím átvitt értelmű. Ha szóról szóra fordítanánk, hegyi koszorút jelent. Azonban egy mű fordításánál nem vezérelhet a szóról szóra való átültetés, hanem az értelem helyes szavakkal való megjelölése. Valószínűleg Gyiszálovicsnak is sok gondot okozott ez és ezért választotta a Hegyek Koszorúja elnevezést.

Ha a Gorski Vijenac-ot újból átköltik magyarra, akkor feltétlenül föl kell vizsgálni a címet is. Meg kell találni a *hőskölte-mény* címének helyes magyar kifejezését, hogy a magyar olvasók még könnyebben megérthes-

sék Nyegost és művének alapfogulatát.

Ha elemezzük az eposz címét, a következőket szögezhetjük le. Akik ismerik a szerb nyelvet, tudják, hogy a vijenac szó átvitt értelemben, ha dalmüről van szó, azonos a magyar csokor, bokréta, füzér szavak értelmével. Pld.: *Vijenac narodnih pesama*, magyarul: népdal bokréta, népdal füzér, népdal csokor, stb. Ennyit a vijenac szóról.

Ami a *gora*-t illeti tudnunk kell, hogy míg a magyar nyelv a hegyre csak egy elnevezést ismer, addig szerbül *brdo, gora, planina* mind hegyet jelent. A *brdo* egyszerűen hegy. *Gora* már van, *zelena gora, visoka gora, crna gora, bela gora* stb. *Planina* is van *Jarcovina, Sar*, stb. A hegycsoportokat egyszerűen *gorának* nevezik, a hegyláncokat *planinski venac-nak*. Ez azt mutatja, hogy a szerb nyelv a gorski vijenac-ot nem tekinti hegykoszorúnak, mert ha ezt akarja kifejezni, akkor *planinski venac-ot* mond. Tehát a Gorski vijenac-ot már ezért sem lehet magyarban Hegyek Koszorújának fordítani.

Nyegos nem gondolt arra, hogy műve címét *planinski venac-nak* értelmezze. De igenis a *fekete hegyek koszorújára* — csokrára — füzérére gondolt átvitt értelemben, az eposzra, mint dalfüzérre — *Gorski vijenac ju-*

načkih dela predaka. A Gorski Vijenac a Fekete hegyek közt élő nép hősiességét éneklí meg.

Ha ismerjük a szerb népet, a szerb népköltészetet, a guszla hangjára verselve éneklő dalokat, szinte magunk előtt látjuk a Gorski Vijenac deszeterac-ainak könnyen gördülő láncolatában meglevenedő hősokeket. Perreg a versesés, száll a dal:

...»Mint a csillag szépek a legé-
nyek,

kik azóta e hegyek közt élnek.

Beillenék mindegyik vezérnek.

Véres harcot küzdelmet keresnek,

hitért, szabadságért hull a vérük.

Ha hallik a guszla bűgő hangja,

szemét törli fiatalja, aggja...«

Ilyen virágokból álló dalszo-

kor a Gorski Vijenac. A hősi

élet, a Fekete hegyek közt élő

nép élete, multja, harcai egy

halhatatlan hősköteményben.

Az új fordítás címadásánál

gondolni kell az említett tények-

re és körülményekre.

Stangliczky József

Pervomajszki Leonid:

BUDAPESTI LEVÉL

(versek)

A nagy ukrán költő a felszabadító Vörös Hadsereggel érkezett Magyarországra. A magyarokat akkor már ismerte. Nem az Ukrajnában fosztogató, asszonyokat és gyermekeket gyilkoló, »partizánvadász«, csatlós-magyarokat, hanem Petőfi Sándort és Petőfi Sándor magyarjait. És Pervomajszki sohasem tévesztette össze egyiket a másikkal. Számára a magyarság — Petőfi magyarsága maradt.

A háború folyamán, amikor Nagyszalontára érkezett — Ilés Béla írja — »tüstént Petőfi barátjának, Arany Jánosnak múzeuma után érdeklődött. A múzeumot siralmas állapotban találta. Nagy energiával fogott a szét-hordott kéziratok és ereklyék vissza-

szerezéséhez. A múzeumot 48 órán belül helyreállította.«

Ez Pervomajszki, az ember. Az embert azonban nem lehet elválasztani a költőtől.

Mindössze nyolc vers van ebben a kis kötetben. A nyolc vers — Radó György kitűnő fordításában — mégis egész embert és nagy költőt mutat. Költőt, akiben élnek az igazi költői hagyományok, aki mindent megtanult, amire az orosz Puskin, az ukrán Sevcsenko és a magyar Petőfi taníthatta. Költőt mutat, akinek »lelkében él a pusztá tiszta tája« éppen úgy, mint a tiszta hazaszereget, a makulátlan emberszeretet s ezért — elentének látszik, de mégsem az — a gyűlölet is azokkal szemben, akik az igazi hazát éppen úgy gyűlölték, mint az igazi embert.

Két verse nagyon a miénk. Az egyiket Petőfi Sándorhoz írta: »Kun-szentmárton, Nem jó álom a szememre. Ő élt és énekelt e földön, ő!« — és a másik a »Budapesti levél«.

Budapest forró és rettenetes ostromát éneklí a költő-katona. A harcot, amikor »pohár bor az élet« s amikor már »alig egy kis idő s mehetünk a hazánkba megint«. Elegendő volt a félrevezetett magyar, de a költőben csak a németek ellen ég a gyűlölet. A magyarokról így énekel:

»Kiújul az eső s a tetőre a köd le-
[telepszik.

A magyar katonák fedezőkeiket szí-

Odahagyva, kibújnak. A sok csapat
[vesen

Pedig itt közülünk alig állanak egy
[kevesen.«

A költő azóta visszatért hazájába, a poltavai síkságra, ahol »pacsirta szá.] az ég kék katlanán, patak hullámán táncot jár a szellő, a zöld erdők lombján zenél a szellő, míg átrepül az áldott sík hazán...« Viszi magával »a mesék világát« és a »tűzmadár dalát« — és viszi a magz vérben és vasban kovácsolódott Petőfi-rajongását, a magyar demokrácia és a magyar szabadság nagy szeretetét.

Pervomajszkij megtanult magyarul, lefordította Petőfi válogatott költeményeit és több tanulmányt írt a nagy magyar költőről. Mi azonban nem csupán ezért szeretjük. Szeretjük mert költő, mert nagy költő és mert a szabadság költője.

Élős Béla írt előszót a kis füzethez. Az alig háromoldalas előszót el kell olvasni, meg kell tanulni.

Gál László

Hollós Korvin Lajos:

HÁTSÓLÉPCSŐ

(Regény)

Hollós Korvin Lajos azok közé a becsületes szándékú magyar írók közé tartozik, akikről nagyon keveset, vagy éppen semmit sem tudunk. »Baloldali« folyóiratokba és lapokba írt versei nem voltak szívesen látott vendégek a régi Jugoszláviában, nem is kerülhettek a vajdasági magyar olvasó elé. Az író, aki most nagy regénnyel jelentkezett, »a szavalókórus atyjának« nevezték sokan odaát. Nemrégiben megjelent egy a kritika által szívesen fogadott novelláskötete.

»Napjaink irodalmának egyik főműve« — mondja a borítéklaapon a csöppet sem szerény kiadó. Mi — ilyen nagyot nem mondanánk. A »Hátsólépcső« mindenestre érdekes kulesregény. A valóban báva Báva Vendel sorsán keresztül, az ellenforradalom történetét meséli hiánytalan becsvággal, sok tehetséggel, érdekesen — de nem elég élesen elemezve, nem elég élesen megrajzolva.

A hős: kispolgár; kispolgári környezetben is él — a hátsólépcső reménytelen szürkességében —, amelyből nem tud kiemelkedni felfelé a nagypolgárok, és nem tud kiemelkedni »lefelé«, a proletárok felé sem. A történe-

lem szele nem csupán meglegyintti, hanem alaposan arcul vágja, mindez azonban nem használ. Báva Vendel sem életében, sem szerelmében, sem sejtetett halálában nem lesz férfi, még ember sem.

A vaskos könyvbe tarka összevisszaságban belekerült mindenki, akit valaha is megemlítettek a régi Budapesten. A külön Freystädtler pasa éppen úgy, mint Horthy Miklós, az ingyenlevest osztogató szélhámos Róbert bácsi éppen úgy, mint Schadl Ernő, »a züllött bíró« és Krausz Simon és Castiglioni és Rotschild, aztán Rooseveltt és per sze, Hitler és Braun Csibi, a futballista; Töreky, a kúriai bíró, Bangha páter, Hetényi és József »apánk« — aztán »Rátócsi«, aki Rákosi Mátyás, a mártír Sallai és Fürst...

Sokszor az az érzésünk, hogy az ismert gyermekjátékot tartjuk kezünkben, azt a hosszú esővet, amelyben színes papírdarabkák vannak, s ha belenézünk, a papírdarabkák mindig más alakot vesznek fel: egyszer csillag, másszor akár nyílaskereszt, de mindig zavaros kissé és mindig sok fantázia kell hozzá.

Hollós Korvin Lajosnak van képzelőereje. Annyira van, hogy az olvasó nem tudja mindig követni kiugrásaiban és nem mindig tudja, hogy az író valójában mit akar. Az az érzésünk, hogy a felszabadulás utáni első könyvében az író mindent meg akart írni, amit nem írhatott meg a Horthy-ellenforradalom huszonöt évében. A nagyon sok pedig — néha kevés.

Izes, érdekes az író stílusa. Költő. Ez a regénynek néhol egy másik hibája.

A könyv az »Anonymus« kiadásában, 1945-ben jelent meg.

Gál László

A „HID”
KÖNYVKIADÓ ÚJ KÖNYVE

LÖRINC PÉTER

A KURUCKOR

Történelmi tanulmány a népi szabadságharcok hősi korszakáról.

MEGRENDELHETŐ:

A „HID”
KIADÓHIVATALÁBAN,
DOBANOVCSKA UTCA 9.
TELEFON 414

Csillagok csillaga

40 válogatott versremeket tartalmaz
— Petöfii, Ady, József Attila és
számos kiváló élő költő verseit közli

Ára 20 dinár.

Szabadságdalok

Forradalmi és népi szabadságdalok
gyűjteménye. Ára 25 dinár.

Szinpadunk

Kilenc füzet (II.— X.) időszerű szin-
darabokat, drámákat, vígjátékokat,
jeleneteket tartalmaz.

Ára 6, 8, 9 és 15 dinár.

Jovánovics Arszó:

A főlzabadió harc áttekintése

Történelmi tanulmány a népfölzabadió harc négy éztendejéről 11 térképmélléklettel. Ára 6 dinár.

Kardely Edvard:

Jegzetek a nemzetközi fejlemények egyes kérdéseihöz.

Ára 6.50 dinár.

Sajtó alá került 1947 július hó 18-án
A nyomást befejezték 1947 július hó 29-én 2600 példányban